

George SAND
Nohant, 12 Nisan 1851

ŞEYTANLI GÖL

BİRİNCİ BÖLÜM

Yazardan okura

Alnının teriyle,
Zavallı yaşamını kazanacaktın,
Uzun bir çalışma ve didinmeden sonra,
işte ölüm seni bekliyor.

Holbein'in bir kompozisyonunun altındaki, eski Fransızca'yla yazılmış bu dörtlük, yalınlığı içinde derin bir üzüncü anlatır. Resim, bir tarlada çift süren bir çiftçiye betimler. Uzakta geniş bir ova, bu ovada yoksul kulübeler göze çarpar. Güneş, tepenin ardında batıyor. Çetin bir iş gününün sonudur. Köylü, üstü başı eski püskü, bodur ve yaşlı bir adamdır. Yeddiği atlar zayıftır, bitkindir; saban engebeli ve sert bir toprağa saplanmış. Bu ter ve didinme sahnesinde yalnızca bir yaratık neşeli ve çeviktir. Bu, ürkmüş atların yanı sıra, saban izleri içinde koşan ve atları kamçılayarak yaşlı çiftçiye yamaklık eden düşlemsel bir kişi, kamçılı bir iskelettir. Holbein'in felsefesal ve dinsel olduğu denli üzücü ve gülünç konularının arasına simgesel olarak kattığı bu ürkütücü hayal ölümdür ve Ölümün Simgesi adını almıştır.

Bu koleksiyonda ya da daha doğrusu, her sayfasında rolüne raslanan ölümün asıl bağ ve düşünce olduğu bu geniş kompozisyonda, Holbein, hükümdarı, dinsel önderleri, âşıkları, kumarcıları, sarhoşları, rahibeleri, fahişeleri, haydutları, yoksulları, savaşçıları, keşişleri, Yahudileri, gezginleri, döneminin ve dönemimizin bütün insanlarını gösterir; her yerde ölümün düşlemi sırtır, meydan okur ve zafer kazanır. Yalnızca bir tabloda yoktur: Bu da, zenginin kapısında gübre yığını üzerine uzanmış zavallı Lazar'ın, kuşkusuz yitirecek hiçbir şeyi bulunmadığı ve yaşayışının ölümden ayrımı olmadığı için, ondan korkmadığını söylediği tablodur.

Yarı putatapar Rönesans Hristiyanlığının bu stoacı düşünüş biçimi, insana yeterince avuntu verir mi; dindar ruhlar aradıklarını onda bulurlar mı? Yaşamı kötü kullanan hırslı, hileci, acımasız ve sefih insanlar, ölümün saçlarından sımsıkı yakaladığı bütün o gururlu günahlılar, kuşkusuz cezaya çarpılacaklardır; ama kör, dilenci, deli, zavallı köylüler, ölümün yalnızca kendilerine özgü bir kötülük olmadığı düşüncesiyle çektikleri sürekli sürünmenin avuntusunu bulurlar mı? Hayır! Sanatçının yapıtına, hep amansız bir üzüncü, korkunç bir yazgı egemendir. Bu, insanlığın kara yazısıdır.

Bu, Holbein'in gözleri önündeki toplumun gerçek betimlemesi, acıklı yergisidir. Cinayetle yıkım; onu etkileyen işte bunlardır. Ama başka bir dönemin sanatçıları olan bizler, neyi betimleyeceğiz? şimdiki insanlığın ödülünü, ölüm düşüncesinde mi arayacağız? Bunu haksızlığın cezası ve acının karşılığı olarak mı göreceğiz? Hayır, bizi artık ölüm değil, yaşam ilgilendiriyor. Biz mezarın ötesindeki yokluğa da, zorlama bir özveriyle elde edilmiş esenliğe de inanmıyoruz. Verimli olmasını dilediğimiz içindir ki, yaşamın mutlu olmasını istiyoruz. Zenginin ölümüne yoksulun sevinmemesi için, Lazar gübrelikten kurtulmalı. Kimilerinin mutluluğunun suç sayılmaması ve Tanrının ilencine uğramaması için, herkes mutlu olmalıdır. Çiftçi buğdayını ekerken, yaşam denen yapıt için çalıştığını bilmeli; çevresinde ölümün dolaşmasına sevinmemeli. Sonunda ölüm, ne gönencin cezası, ne de acının avuntusu olmalı. Tanrı ölümü, yaşamı cezalandırmak için de, ödüllendirmek için de vermiş değildir. Çünkü ona göre yaşam kutsaldır; işte bunun için mezarın, mutlu olması istenmeyen insanların gönderileceği bir sığınak olması gerektir.

Zamanımızın kimi sanatçıları, çevrelerine ciddi bir gözle bakarak üzüntüyü, yoksulluğun kötülüğünü, Lazar'ın gübreliliğini betimlemeye çalışıyorlar. Bunlar, sanat ve felsefenin konuları olabilir; ama, yoksulluğu öylesine çirkin, aşağılık, kimi zaman da kötü ve canicesine betimlemekle amaçlarına ulaşmış

oluyorlar mı? Ve bunun etkisi, umdukları gibi yararlı mıdır? Bu konuda bir yargıya varamayız. "Ölümlerin Dansı" yapıtının yaratıldığı dönemde, kötü yürekli zengine, açık duran mezarında onu iğrenç kollarıyla kavramaya hazır ölümün gösterilmesi gibi; şimdi de gösterişin çürük zemini altında kazılmış uçurumu göstererek onun korkutulduğu söylenebilir. Bugün ona, kapısını maymuncukla açan haydudu ve uyanmasını gözleyen katili gösteriyorlar. Açık söyleyelim ki, zenginlerin aşağı gördükleri insanlıkla nasıl bağdaşacaklarını; kendilerine kaçak kürek yargıllısı ve gece soyguncusu gibi gösterildiği için ürkütüldükleri yoksulun acılarına karşı, onlarda acıma duygusunun nasıl yaratılacağını anlayamıyoruz. Holbein'in ve ondan öncekilerin resimlerinde dışlarını gıcırdatan korkunç ölüm, bu biçimiyle ahlak düşkünlerini doğru yola getirmemiş, mutsuzları avutamamıştır. Yazınımız, biraz Ortaçağ ve Rönesans sanatçıları gibi davranamaz mıydı?

Holbein'in ayyaşları, kendilerine içki sunan ve gözleriyle göremedikleri ölümü unutmak için, kadehlerini sanki öfkeyle doldururlar. Sanatın toplum düzenine saldırma anını kollayarak sessiz sessiz çalışırken duyumsattığı ayaklanmayı önlemek için, günün kötü zenginleri, top ve tüfek istiyorlar. Ortaçağ kilisesi, yeryüzünün baskıcı egemenlerine karşı, umarsız insanlara "Tanrı'nın başış belgesi"ni satarak yanıt verirdi. Bugünün hükümetleri, zenginlerin kaygısını, onlara, jandarma, gardiyan, süngü ve hapisane giderlerini ödeterek yatıştırıyor. Albrecht Dürer, Michelangelo, Holbein, Callot, Goya dönemlerinin ve ülkelerinin kötülüklerinden güçlü yergiler yarattılar. Bunlar, ölmez yapıtlardır; tartışılmaz değerinde tarih sayfalarıdır. Öyleyse biz, sanatçının, toplumun yaralarını deşme ve onları bütün çıplaklığıyla gözlerimizin önüne serme haklarını yadsımak istemiyoruz. Ama şimdi, korkunç ve korkutucu resim yapmaktan başka uğraşacak iş yok mudur? Yetenek ve düşlemgücünün moda durumuna getirdiği bu gizem ve kaygı yazınında, ılımlı ve tatlı yüzleri, fâcia etkisi bırakan biçimlere yeğleriz. Bu tatlı yüzler, yoldan çıkanları doğru yola getirirler. Biçimlerse korkuturlar; korkuysa bencilliği gideremez; artırır.

Sizce sanatın görevi insanlara duygu ve sevgi aşılamaktır; saf dönemlerin ahlak dersi veren öyküleri ve masalları, yerlerini romana bırakmalıdır; ve sanatçı, betimlemelerinin yarattığı korkuyu hafifletmek için, bazı sakınma ve uzlaştırma önlemlerini ileri sürmekten daha geniş ve daha şairce bir ödevi olduğuna inanmalıdır. Sanatın amacı, ele aldığı konuları sevdirmek olmalıdır; gerekirse bunları biraz süslemesini de uygun görürüm. Sanat, gerçeğin aranıdır. Wakefield Papazı, Fesatçı olumlu bir gerçeğin incelemesi değildir; ideal Bir Köylü ve Tehlikeli ilişkiler gibi yapıtlara göre, ruh için daha yararlı ve daha tehlikesiz bir kitaptır.

Ey okur! Bu düşüncelerimi hoşgör ve bunları romanıma giriş olarak kabul etmek iyi yürekliliğini göster. Anlatacağım öykücükte bu tür düşüncelerime hiç raslanmayacak; öykü, öyle kısa, öyle sıradan olacak ki, bunu hoş görmeyi sağlamak için önceden söylemeyi gerekli buldum.

Beni bu öyküyü yazmaya yönelten, bir çiftçidir. Size söz etmek niyetinde bulundum ve biraz sonra anlatacağım da, bir çiftçinin öyküsüdür.

İKİNCİ BÖLÜM

Çift

Holbein'in çiftçisine uzun zaman, derin bir hüznle baktıktan sonra kırdan dolaşmaya çıkmıştım. Kır yaşamını ve çiftçinin kısmetini düşünüyordum. Kuşkusuz, bereketli göğsünün gömülerini, bin bir güçlük pahasına teslim eden bu kıskanç toprağın bağırını deşmek için, çiftçinin bütün gücünü ve zamanını harcaması ne üzücüdür! Çünkü, akşam olunca bu derece çetin çalışmasından elde ettiği biricik yarar ve biricik ödül, kapkara ve katı bir parça ekmekten başka bir şey değildir. Yeryüzündeki bütün servetler, ürünler, meyveler, uzun otlar arasında semiren gururlu hayvanlar, kimilerinin malı; büyük çoğunluğuna yorgunluk ve kölelik araçlarıdır. Aylak insan, harcamak üzere altına çevireceği gururlu hayvanlara karşı, doğrudan doğruya sevgi duymaz. Aylak insan, kıra, sağlık kazanmak ve hava almak üzere gelir. Sonra kölelerinin emeğiyle elde edilen kazancı harcamak üzere büyük kentlere döner.

Irgatlara gelince; bunlar, pek yorgun, pek mutsuz ve gelecekte pek kaygılı oldukları için, kırların güzelliğinden, kır yaşamının zevklerinden yararlanamazlar. Onlar, altın renkli tarlalara, güzel çayırlara, gururlu hayvanlara, gereksinmelerine yetişmeyecek denli küçük bir kısmı kendilerinin olan para torbaları gözünü bakarlar. Böyle olduğu halde, aylağı hoşnut etmek ve onun toprağında sıkıntılı, sürünürcesine bir yaşam sürme karşılığını vermek için, bu ilençli torbaları her yıl doldurmak gerekir.

Oysa, doğa sonsuza dek gençtir, güzeldir ve eliaçıktır. Özgürce gelişmelerine olanak tanınan bütün yaratıklar ve bitkiler, üzerine şiirini ve büyüünü saçar. Mutluluğun gizi ondadır ve bu gizi ondan kimse çalamamıştır. En mutlu insan, işini bilen, elleriyle çalışan, gönencini ve özgürlüğünü, bilinçli zekâsını kullanmakta bulan, duyguyla ve mantıkla yaşamak ve kendi yapıtını anlamak, Tanrının yapıtını sevmek olanağını bulan insan olabilir. Sanatçı, doğanın güzelliklerini seyredirken ve onları yapıtında yinelerken, buna benzer hazlar duyar. Ama temiz yürekli ve yüce gönüllü sanatçı, bu yeryüzü cennetindeki insanların acısını duyarak erincini yitirir. Mutluluk denen şey, zekânın, yüreğin ve kolun işbirliğiyle, Tanrı'nın cömertliğinden ve insan ruhunun sevinçlerinden doğan kutsal bir uyumla gerçekleşebilirdi. O zaman, ressam, köylünün yanında, elinde kamçısıyla, sabanın izinde yürüyen sefil ve korkunç ölüm yerine, buğulu saban izlerine avuç avuç buğday saçan yaşam kaynağı bir melek gösterebilirdi.

Köylünün dingin, özgür, şairce, yalın ve çalışmayla geçen bir yaşam sürmesi, düşünlememeyecek denli olanaksız bir şey değildir. Vergilius'un hüznü ve hoş olan, "Ah, şu mutlu köylü, mutluluğunun ayrımında olsaydı!" sözü bir acınmadır ve her acınma gibi, bu da bir önbilidir. Çifçinin de bir sanatçı olacağı gün gelecektir. Anlatmak yeteneğinden yoksun bile olsa (o zaman bunun önemi pek az olacaktı) güzel duyumsayabilecektir. Şiirin gizemli sezgisinin onda bir içgüdü ve belirsiz bir düşünüm olarak bulunmadığı mı sanılıyor? Bir parça rahatın koruduğu insanlarda, ruhsal ve düşünsel gelişmelerini büyük yıkımların söndüremediği insanlarda, duyumsanan ve değeri bilinen saf mutluluk, ilkel bir durumdadır. Aslında, öteden beri, şairlerin sesleri acının ve yorgunluğun göğsünden yükselmiş olduğuna göre, kol çalışmasının, ruhun görevlerinden ayrı bir şey olduğu nasıl söylenebilir? Kuşkusuz bu ayrılık, olağanüstü bir çalışmanın ve derin bir yoksulluğun sonucudur; ama insan ılımlılıkla ve yararlı olarak çalışırsa, kötü ırgatlardan ve kötü şairlerden başka bir şey kalmayacağı sanılmamalıdır. Şiirin duygusundan soylu hazlar alan bir insan, bütün ömründe tek dize bile yazmamış olsa gene de şairdir.

Düşüncelerim böyleydi ve insanın eğitilme yeteneğine karşı duyduğum bu inancın, bende dış etkilerle güçlenmiş olduğunu anlayamamıştım. Birtakım köylülerin, önümüzdeki ekim için hazırlamakla uğraştıkları bir tarlanın kıyısında yürüyordum. Tarla, Holbein'in tablosundaki gibi genişti. Bu koyu esmer topraktaki birkaç saban çizgisi içinde, son yağmurdan kalmış su birikintileri güneş altında gümüş levhalar gibi parıltıyordu. Gene geniş bir görümlüm, bu tarlayı yaklaşan güzun bir parça kızılaştırdığı büyük yeşilliklerle çerçevesliyordu. Gün duru ve ılıktı. Saban demirlerinin taze açtığı topraktan hafif bir buğu yükseliyordu. Tarlanın üst yanında, Holbein'in tablosundaki yaşlı adamı anımsatan, ama giysisinde sefillik görülmeyen geniş omuzlu, ciddi yüzlü bir yaşlı adam vardı. Bu adam, eski biçim bir sabanı yediyordu. Sabanı, çayırın efendi babaları, köylerimizde denildiği gibi uzun bir alışkanlıkla "kardeş" olan ve birbirlerinden ayrı düşünce, yeni bir arkadaşla çalışmak istemeyerek üzüntü içinde ölüp giden iri cüsseli, zayıfça, uzun ve yatık boynuzlu, açık sarı renkli iki öküz çekiyordu. Köyleri tanımayanlar, öküzün koşum arkadaşına karşı beslediği dostluğu masal sanırlar. Böyleleri bir ahırdaki sıska, bitkin bir hayvancığı gelip görsünler. Hayvan kaygılı kuyruğuyla zayıf böğürlerini döver. Önüne konan yem üzerine korka korka solur, onu yemez, gözlerini kapıdan hiç ayırmaz, bastığı yeri ayağıyla eşer, arkadaşının taşımış olduğu boyundurukları ve zincirleri koklar ve acıklı böğürmeleriyle durmadan onu çağırır. Çiftçi, "Çift elden çıktı. Kardeşi öldü. Artık bu da çalışmayacak. Kesilmesi içinse semirtilmesi gerek; ama yem yemiyor, neredeyse açlıktan ölecek," der. Yaşlı çiftçi, gücünü boş yere hiç harcamadan, dinginlikle, ağır ağır çalışıyordu. Yumuşak başlı hayvanları da tıpkı onun gibi ağır davranıyorlardı.

Ama el alışkanlığına dayanan sürekli bir çabayla, biraz ötede, daha sert ve daha taşlı bir toprağı, daha güçsüz dört öküzle süren oğlu kadar iş görmüştü. Ama sonra gerçekten güzel bir görünüm, bir ressam için soylu bir konu dikkatimi çekmiş bulunuyordu. Sürülmeye elverişli düzlüğün öteki ucunda temiz yüzlü bir delikanlı, gösterişli hayvanlar koşulmuş bir sabanı yediyordu; bunlar, tüyleri parıl parıl yanan, koyu al renkli dört çift hayvandı. Kısa ve kıvrırcık başları, insanda vahşi bir boğa duygusunu uyandırıyor; gözleri ürkek, hareketleri aniydi. Hem boyunduruk ve üvendireye sinirlendikleri, hem de sabana yeni koşuldukları için çalışmaları sinirli ve düzensizdi. İşte böylelerine "koşuma yeni girmiş öküz" derler. Bunları yeden adam, önce otlak olarak kullanılmış bir köşeyi açıyordu. Burası yüzyıllık köklerle doluydu. Yapılacak iş öyle bir pehlivan işiydi ki, adam, bu işi güçlü, genç ve henüz çift sürmeye alışmamış sekiz hayvanla güç başarıyordu.

Altı yedi yaşlarında melek kadar güzel bir çocuk, sabana koşut bir iz içinde yürüyor ve öküzleri uzun ve ince bir üvendireyle dürtüyordu. Çocuğun omzunda bir kuzu derisi vardı ki, bu onu, Rönesans ressamlarının betimlediği Saint-Jean Baptiste'in çocukluğuna benzetiyordu. Gururlu hayvanlar, çocuğun küçük elleri altında titriyorlar, sabanı sert vuruşlarla sarsarak boyunduruklarını ve alınlarını başlayan kayışları gıcırdatıyorlardı. Bir kök, saban demirini durdurunca, çiftçi güçlü bir sesle haykırıyor, her hayvana kendi adıyla sesleniyordu. Ama, amacı onları coşturmaktan çok yatıştırmaktı. Çünkü öküzler bu birden direnişe kızarak sıçrıyorlar, çatallı geniş ayaklarıyla toprağı eşiyorlar ve kendilerini yana atarak sabanı tarlanın içinde sürükleyip götürecek gibi oluyorlardı. Ancak delikanlı, sesiyle ve üvendiresiyle ötekileri, çocuksa arkadakileri tutabiliyordu. Yavrucak bile sesini korkunçlaştırmaya çalışarak bağırıyor, ama sesi gene de tatlı çıkıyordu. Görünüm, adam, çocuk, boyunduruk altındaki boğalar, hepsi gücün ve uyumun simgesiydi. Toprağın yenilgisiyle sonuçlanan bu müthiş çabalamaya karşın, bütün doğa üzerinde derin bir sessizlik ve erinç duygusu dalgalanıyordu. Güçlük yenilip de hayvanlar ölçülü ve gösterişli yürüyüşlerine döndüklerinde, yapmacık şiddeti, bir güç denemesinden ve bir çabalamaktan başka bir şey olmayan çiftçi, birdenbire basit ruhlu insanlara özgü dinginliğine kavuşuyor ve kendisine gülümsemek için arkasına dönen çocuğuna hoşnut bir babanın gözleriyle bakıyordu. Sonra bu genç aile reisi, hüznü bir şarkı tuttururdu. Bu eski memleket şarkısını yalnızca öküzleri gayrete getirmek ve onların dayanıklılığını artırmakta usta olan bilirdi. Bu şarkı ilkin belki kutsal sayılıyor ve belki de onda gizemli etkiler olduğu düşünülüyordu. Bu şarkı, bugün bile hayvanlara sürekli bir gayret vermek, onların hoşnutsuzluklarını yatıştırmak ve uzun süren işlerinde can sıkıntılarını gidermek özelliğiyle tanınmıştır. Dümdüz bir çizgi açarken hayvanları iyi yedmesini bilmek, saban demirini toprağa daldıra çıkara onların güçlüklerini hafifletmek yetmez. Öküzlere şarkı söylemesini bilmeyen bir insan, iyi çiftçi sayılamaz. Buysa bir zevk ve özel bir yetenek isteyen ayrı bir bilgidir. Bu şarkı, aslında istendiğinde yinelenen bağlantısız ve ölçülü dizelerden başka bir şey değildir. Düzensiz biçimi, müzik sanatının kurallarına göre yanlış olan ezgileri, onu çevirisi olanaksız bir duruma sokar. Ama gene de, oldukça güzel bir şarkıdır ve coşturduğu çabanın doğasına, öküzlerin yürüyüşüne, yabanıl yerlerin dinginliğine, onu söyleyen insanların yalınlığına öyle uygundur ki, onu, toprak işine yabancı bir dehanın yaratmış olduğu düşünülemez bile. Yine bu ülkenin duygulu çiftçisi dışında, hiçbir şarkı okuyan onu söyleyemez. Yılın, kırdan çift sürme işinden başka işe ve çalışmaya raslanmayan zamanlarında, pek hoş, pek etkili olan bu şarkı, bir meltem uğultusu gibi yükselir; işte ona bu benzerliği veren kendisine özgü makamıdır. Şaşılacak bir soluk alma uzunluğu ve gücüyle titreyen ve incelen her tümcenin son notası, usul içinde tizleşerek bir çeyrek ton yükselir. Vahşi bir şarkıdır, ama güzelliği sözle anlatılamaz. İnsan onu işitmeye alışınca, o saatlerde ve o yerlerde, uyumunu yitirmeden, başka bir şarkının yükselebileceğine akıl erdiremez.

Demek ki, gözlerimin önünde Holbein'ın fırçasından çıkan sahneye benzemekle birlikte, gerçekte onun karşıtı olan bir tablo vardı. Üzüntülü, yaşlı bir adam yerine, genç ve güçlü bir adam; ölüm yerine, güzel bir çocuk; bir umutsuzluk simgesi, bir yıkımlıslık düşüncesi yerine bir güçlülük görünümü ve mutluluk düşüncesi... O zaman:

Alnının teriyle...

diye başlayan eski Fransızca dörtlükle, Vergilius'un "O fortunatos.. agricola"sını, aynı zamanda anımsadım. Bu güzel çiftin, bu erkekle çocuğun, böylesine şairce bir çerçeve içinde, güçlü olarak birleşmiş zorunlulukla, büyüklük ve görkem dolu bir iş başardıklarını görmek, bende, elimde olmadan saygıyla karışık derin bir acıma duygusu uyandırdı. Mutlu çiftçi! Kolların bu toprağı işleyecek denli dinç, göğsün doğayı bereketlendirecek ve gençleştirecek denli güçleniverseydi, o evreni yöneten tanrısal duyguyla ilgisini kesmeseydi, renkler ve seslerdeki uyumu, çizgilerdeki inceliğiyle, bir sözcükle söylersek, nesnelerdeki gizemli güzelliği gözlerim görmeyi, beynim de anlamayı sürdürseydi, ben de onun gibi mutlu olurum.

Ama ne yazık ki, bu adam güzelliğın gizini hiç bir zaman anlamadı, bu çocuk da anlamayacak!.. Yeddikleri hayvanlardan üstün olmadıklarına ve kaygılarını yatıştıran, yorgunluklarına neşe katan bir coşkuyu ara sıra duymadıklarına inanmaktan Tanrı beni korusun! Soylu alınlarında Tanrı'nın sözünü görüyorum; çünkü onlar, başkalarının parasıyla satın aldıkları için sahip oldukları toprağın kralları olarak doğmuşlardır. Onların bunu duyumsadıklarının kanıtı, kötü bir sonuçla karşılaşmadan memleketlerinden çıkarılmayışları, terleriyle suladıkları bu toprağı sevmeleri; gerçek köylünün, asker kılığında, doğumuna sahne olan tarladan uzakta, yurtsama [dâüssıla; nostalji] yüzünden ölmesidir. Ama gökyüzünden başka hiçbir şeyin sarmalayamadığı bu geniş tapınağın işçisi olan bu adam, zevklerinin bir bölümünden, kendisinde bulunması gereken zevklerden yoksundur. Duygusunun ayrımında değildir. Anasının karnından beri, onu köleliğe yargılamış olanlar, düşleme kaynağını kurutamamışlarsa da düşünce kaynağını kurutmuşlardır.

Ne zararı var! Yarım ve sonsuz çocukluğa yargılı oluşuyla da o, duyguları bilimle körlenen insanlardan daha güzeldir. Ona egemen olmayı kendilerine bir hak sananlar, sizler, kendinizi onlara üstün saymayın. Çünkü kapıldığınız bu korkunç yanılma, aklınızın duygularınızı öldürdüğünü, hem en eksik, hem de en kör insanlardan olduğunuzu kanıtlar. Ayrıca onun ruhundaki yalınlığı, sizin ruhlarınızdaki sahte ışıklara yeğlerim. Onun yaşamını anlatmaya kalkışırsam, bu yaşamın hoş, dokunaklı yanlarını belirtmekten öyle zevk duyarım ki, siz bu zevki, toplumsal inanışlarınızdan doğan aşağı görmede ve sertliklerin artırabileceği alçaklığı betimlerken gösterdiğiniz başarıda bulamazsınız. Bu genç erkekle bu güzel çocuğu tanıyordum, öykülerini biliyordum. -Çünkü onların da bir öyküleri vardı.- Aslında herkesin bir öyküsü yok mudur? Herkes kendi yaşamının bir romanı bulunduğunun ayrımına varsa, ona ilgi gösterir. Köylü ve sıradan bir çiftçi olmasına karşın, Germain, görevlerinin ve sevgilerinin ne olduğunu anlamıştı. O, bunları bana saflıkla, açıkça anlatmış ve ben onu ilgiyle dinlemiştim. Çift sürmesini uzun uzun seyrederken; öyküsü, sabanıyla açtığı iz gibi süssüz, dümdüz ve yalın olmasına karşın, neden yazılmasın diye düşündüm. Gelecek yıl, bu saban izi, yeni bir izle dolmuş ve kapanmış olacak. İnsanlık tarlasında da, insanlardan çoğunun izi işte böylece açılıp yitiyor. Azıcık bir toprak onu siliyor ve açtığımız izler, mezarlıktaki çukurlar gibi birbirini izliyor. Herhangi bir şaşırtıcı ya da bir saçma iş yaptı diye, boş gezen bir adamın adı olsun da çiftçinin neden olmasın? Öyleyse, Germain'in, o duygulu iç dünyasının izini unutulmaktan kurtarmayı deneyelim. Onun hiçbir şeyden haberi olmayacak ve hiç tasalanmayacak; ama bunu denemek benim için bir zevk olacak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Maurice Baba

Bir gün Germain'in kaynatası:

- Artık yeniden evlenmeye karar vermelisin, dedi; kızımın dul kalalı aşığı yukarı iki yıl oluyor. Büyük çocuğun yedisine bastı. Sen de otuzuna yaklaşıyorsun, oğlum. Bilirsin ki, yöremizde, bu yaşı aşan erkekleri yuva kurma konusunda pek yaşlı sayarlar. Üç güzel yavrun var. Şimdiye dek bunların hiçbir güçlükleri yoktu. Karımla gelinim, ellerinden geldiğince onlara baktılar ve onları layık oldukları gibi sevdiler. Küçük Pierre, yetişti demektir. Artık öküzleri enikonu yediyor. Hayvanları çayırda güdebilecek denli gücü var. Bunun

için, onu değil de öteki ikisini düşünüyoruz. Çünkü onları da seviyoruz. Tanrı biliyor ya, masumcuklar bu yıl bizi pek tasalandırıyorlar. Gelinim neredeyse doğuracak. Bir yavrusu da kucağında. Karnındaki de doğunca, mini mini Solange'la, hele daha dördüne girmeyen ve gece gündüz rahat durmayan Sylvaine'le uğraşamayacak. Bu çocuk da senin gibi ele avuca sığmıyor. İyi ırgat olur ama yaramaz mı yaramaz. Ya hendek yönüne sıvışıyor ya da hayvanların ayakları altına sokuluyor. Kocakarı da onu yakalayabilecek denli hızlı koşmıyor. Gelinim doğurur doğurmaz, şimdiki küçüğün bakımı, hiç olmazsa bir yıl, karıma kalacak. Çocukların, bunun için bizi düşündürüyor ve ağır geliyor. Onların bakımsız kalmalarına üzülürüz. Onlara gözkulak olunamadığından başlarına gelebilecek kazaları da düşününce insanın içi rahat olmaz. Onun için sana yeni bir karı, bana da başka bir gelin gerekli. Düşün, taşın oğlum. Sana daha birçok kez söyledim. Zaman geçiyor. Yıllar seni beklemez. Çocuklarını, evde her şeyin yolunda olmasını isteyen bizleri düşünmeli; elinden geldiğince erken evlenmelisin.

Damat:

- Peki babacığım, diye yanıt verdi, bunu ille istediğinize göre sizi hoşnut etmek gerekecek. Ama, bu işi çok üzümlere yapacağım, çünkü suda boğulmayı nasıl istemezsem, bunu da öyle istemiyorum. Gidenin ne olduğu bilinir de, gelecek insanın nasıl çıkacağı bilinmez.

Babasına, anasına, kocasına, çocuklarına, işine, evine olduğu denli tarlalarına dört elle sarılan, becerikli, namuslu, güzel, şirin, çalışkan; kısacası her bakımdan iyi bir karım vardı. Ne siz onu bana verirken, ne de ben alırken, yitirmek yıkımına uğrarsam kendisini unutmam koşulunu ileri sürmemiştik.

Maurice baba:

- İyi yürekli olduğun için böyle söylüyorsun, Germain! dedi. Kızımı sevdiğini, onu mutlu ettiğini bilirim. Ölümü razı edebilseydin kendini Catherine'in yerine kordun; şimdi sen mezarda olurdun kızım da yaşıyor olurdu. Bu derece sevgine layıktı, ama sen avunamazsan biz de avunamayız. Onu unut demiyorum. Yüce Tanrı bizden ayrılmasını yazmış. Gün geçmez ki yakarılırmızla, düşüncelerimizle, sözlerimiz ve davranışlarımızla anısına saygı gösterdiğimizi ve ölümünden acı duyduğumuzu kendisine duyumsatmayalım. Ama, öteki dünyadan seninle görüşüp de isteğini söyleyebilseydi, öksüzçükleri için bir ana bulmanı salık verirdi. Onun için boşluğunu dolduracak bir kadın bulmak gerek. Bu, ne pek kolay, ne de olanaksız. Böyle birini bulursak kızımı sevdiğin gibi onu da seversin. Çünkü sen terbiyeli bir erkeksin, hem bize hizmet ettirmesini, hem de çocuklarını sevdirmesini bilirsin.

Germain:

- Peki, Maurice baba, dedi, her zamanki gibi isteğinizi yerine getireceğim.

- Oğlum, aile büyüğünün dostluğuna ve yerinde düşüncelerine değer verdiğin bir gerçektir. Şimdi yeni karını birlikte seçelim. Önce, ben, genç kadın almana razı değilim. Sana böylesi yaramaz. Gençler hoppa olurlar. Böylelerine üç çocuğu yetiştirmek ağır gelir. Hele çocuklar başka adansa... Sana çok ağırbaşlı, sessiz ve çalışkan bir kadın gerekli. Karın aşağı yukarı sen yaşıta olmazsa, böyle bir görevi kabul etmeye yavaşmaz. Seni pek yaşlı, çocuklarını da pek küçük bulur. Durumundan yakınırsın; çocukların da ezilir.

Germain:

- Beni düşündüren de bu ya, dedi. Ya yavrucuklar kötü davranışlarla karşılaşır, itilir kakılır, dövülürlerse?

Yaşlı adam:

- Tanrı esirgesin! diye yanıt verdi. Ama yöremizde huysuz kadınlardan çok, iyi kadınlar var. Uygununu almamak için insan deli olmalı.

- Doğru, babacığım! Köyümüzde iyi kızlar var. Örneğin Louise, Sylvaine, Claudie, Marguerite... Artık, istediğiniz daha kim varsa...

- Acele etme, acele etme oğlum. Bu kızların hepsi ya pek genç, ya pek yoksul... Ya da pek güzel... Çünkü bunu da düşünmeli, oğlum. Güzel bir kadın, her zaman, başka bir kadın gibi dürüst değildir.

Germain bir parça kaygılı:

- Demek çirkin bir kadınla evlenmemi istiyorsunuz? dedi.

- Hayır, çirkinle evlenmeni kesinlikle istemem. Çünkü bu kadından da çocukların olacak. Çirkin, cılız ve sağlıklı çocuk sahibi olmak gibi üzüntülü şey yoktur.

Ama, henüz taze, sağlıklı ve ne güzel, ne de çirkin bir kadın senin daha çok işine yarar.

Germain, biraz üzgün, gülümsedi:

- Anlıyorum, dedi. İsteğinize uygun birini bulabilmek için onu ısmarlamak gerek. Bir kez, kesinlikle yoksul istemiyorsunuz; zenginleri de, özellikle dul bir erkeğin elde etmesi kolay değildir.

- Ya kadın dulsa, Germain? Hem çocuksuz, hem de mallı mülklü bir dulsa?

- Çevremizde şimdilik böyle birini tanımıyorum.

- Ben de tanımıyorum ama başka yerlerde var.

- Gözünüze kestirdiğiniz birisi var sanırım babacığım; öyleyse hadi söyleyin, kimmiş bu, bakalım?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Duygulu Çiftçi Germain

Maurice baba:

- Evet, gözüme kestirdiğim biri var, diye yanıt verdi. Leonard diye birinin kızı; Guerin adında bir adamdan dul kalmış; Fourche'ta oturur.

Karşı çıkmaya gücü olmayan Germain, gittikçe artan bir üzüntüyle:

- Ne kadını, ne de memleketini tanıyorum, diye yanıt verdi.

- Ölen karın gibi onun da adı Catherine...

- Catherine mi? Ya, ona da Catherine diye seslenmek ne hoş olacak! Ama bu kadını öteki karım kadar sevemezsem daha çok üzülürüm. Çünkü o zaman eski karımı daha sık anımsarım.

- Bence onu seveceksin: çünkü iyi bir insan, soylu bir ruhu var. Epeydir görmedim, o zamanlar çirkin bir kız değildi; ama artık yaşlandı. Otuz ikisinde. İyi bir aileden... Hepsi mert insanlar. Sekiz on bin franklık toprağı var, yerleşeceği yerde başka toprak alınırса bunları hoşnutlukla satar. Çünkü kendisi de evlenmek istiyor. Huyunu beğenirse, biliyorum ki durumunu da önemsemez.

- Yoksa, her şeyi önceden mi yoluna koydunuz?

- Öyle, ikinizin düşüncesini almak dışında. Bunu da tanışmanızdan sonra sizlerden öğrenmeli. Bu kadının babası uzak akrabamdır ve sıfı fıkı dostumdur. Leonard babayı tanımaz mısın, canım?

- Evet, pazarlarda sizinle görüşürken gördüm. Geçenki pazarda öğle yemeğini birlikte yemiştiniz. O gün uzun uzadıya görüştüğünüz, bu sorundu sanırım?

- Kuşkusuz. Hayvan satmanı seyrediyor, seni bu işte becerikli buluyor; sevimli, çalışkan ve anlayışlı olduğunu söylüyordu. Senin nasıl bir insan olduğunu ve sekiz yıldan beri birbirimizi kırmadan bir arada yaşayıp çalıştığımızı anlatınca kızını sana vermeyi kafasına koydu. Açıkçası bunu ben de uygun görüyorum. Çünkü iyi tanınmış bir kızdır, ailesi namusludur, yakından bildiğim işleri yolundadır.

- Sanırım, Maurice baba, kızın işlerinin yolunda oluşuna bir parça önem veriyorsunuz.

- Elbet veriyorum, sen vermez misin?

- Sizi hoşnut etmek için, isterseniz önem verdiğimi söyleyeyim. Ama bilirsiniz ki, bana göre çıkarım ha olmuş ha olmamış, aldırış etmem. Üleştirmeden anlamam; başım böyle şeylerle hoş değildir. Topraktan anlarım. Koyunlara, bağ, bahçe işlerine, ufak tefek hesaplara, ince tarıma gelince, bilirsiniz ki, bunlarla oğlunuz uğraşır. Ben bunlara pek karışmam. Paraya gelince: belleğim zayıftır ve şunun bunun hakkı üzerinde çekişmektense hepsini bırakıvermeyi yeğlerim. Hele işler yalın ve açık değilse hiç yavaşmam.

- Bu durumun pek kötü oğlum. Öldüğümde benim yerimi tutacak akıllı bir kadınla evlenmeni bu yüzden istiyorum ya. Hiçbir zaman hesaplarımızı açıkça görmek istemedin. Senin bu davranışın, paylarınıza düşeni gösterip aracılık etmek için beni bulamayacağınız zaman, oğlumla bozuşmanıza yol açabilir.

- Tanrı gecinden versin, Maurice baba! Benden sonra ne olacak diye üzülmeğin; oğlunuzla hiçbir zaman bozuşmam. Jacques'a, size olduğu kadar inanırım. Hem benim malım yok; bütün gelirim kızınızdan kaldı; bunlar şimdi çocuklarımızın. İkimiz de içimizi serin tutalım. Jacques kendi çocukları için kızkardeşinin çocuklarını soymaya kalkışmaz; çünkü onları da kendi çocukları gibi sever.

- Bunda haklısın, Germain. Jacques iyi bir oğul, iyi bir kardeş ve hakbilir bir erkektir. Ama Jacques, senden önce, çocukların yetişmeden ölebilir; her şeyi hesaba katmalı. Aslında bir ailede küçükleri, kendilerine öğüt verebilecek, geçimsizliklerini çözümleyecek bir baştan yoksun bırakmaya gelmez. Yoksa avukatlar işe karışır, birbirine katar, her şeylerini ziyan ederler. Bunun için ister erkek, ister kadın olsun, evimize bir kişi daha sokmayı düşünmeyelim. Anımsayalım ki, bir gün bu insan belki otuza yakın çocuğun, torunun, birçok damadın, gelinin işlerini ve davranışlarını yönetecek... Bir ailenin ne kadar üreyeceği bilinmez. Oysa kovan çok doldu mu onu boşaltmak gerektir; herkes kendi balını alıp gitmeyi düşünür. Ben seni damatlığa kabul ederken kızım zengindi, sense yoksuldun. Öyleyken, seni beğendi diye kızıma gücenmedim. Çalışkanlığını görüyor ve bizim gibi köy insanları için en iyi servetin, seninki gibi bir çift kol ve iyi bir yürek olduğunu pek iyi biliyordum. Bir erkek bir aileye bunları getiriyorsa yeterince şey getiriyor demektir. Ama, bir kadın için böyle düşünülmez: evde, onun çalışmasına kazanç için değil, kazanılanı korumak için gerek vardır. Şimdi de baba olduğuna ve yeni bir karı aradığına göre, yeni karından doğacak çocukların ilk karının mirasından hiç yararlanamayacaklarını, yeni karın yoksul olur da bir gün sen de ölüverirsen bunların yoksulluğa düşeceklerini düşünmelisin. Ailemize yeniden katacağın çocuklar da yiyip içmek isterler. Bu yalnızca bizim üstümüze kalırsa, elbet yakınmadan onları da besleriz, ama bu yüzden herkesin rahatı bozulur ve ilk karının çocukları paylarından özveride bulunmuş olurlar. Aileyle birlikte mal mülk de artmazsa yoksulluk ortaya çıkar; ne denli göğüs gerilirse gerilsin koyuvermez. Ben, böyle düşünüyorum, Germain. Düşün taşın ve kendini dul Guerin'e beğendirmeye bak. Çünkü dürüst davranışlarıyla, parasıyla, şu sırada ailemize yardımı dokunacak; gelecekteyse bolluk getirecek.

- Peki, babacığım. Onu beğenmeye, kendimi de ona beğendirmeye çalışırım.

- Bunun için, gidip kendisini görmelisin.

- Memleketinde mi? Fourche'ta mı? Buraya uzak değil mi? Bu mevsimde gezecek hiç zamanımız da yok.

- Aşkla evlenme söz konusu olunca beklemek gerekir; ama maymun iştahlı olmayan ve ne istediklerini bilen iki kişi arasında hesaplı kitaplı bir evlenme yapılacaksa, hemen karar verilir. Yarın cumartesi. Çift sürmeyi kısa kesersin. Öğleden sonra saat ikiye doğru yola çıkarsın. Gece Fourche'ta olursun. Bu aralık ay ışığı var. Yollar düzgün. Kente uzaklığı aşağı yukarı üç fersah (2). Magnier yakınında. Kısarakla gidersin elbette.

- Bu serin havada yaya gitmek daha hoş olur.

- Öyle ama, kısarak güzel. Böyle güzel bir binekle gelen bir damat adayı pek göze çarpar. Yeni giysilerini giyersin ve Leonard Baba'ya bir av armağanı götürürsün. Pazarı kızıyla geçirir, pazartesi sabahı kararını öğrenir, dönersin.

Germain:

- Öyle olsun, diye dinginlikle yanıt verdiyse de, aslında pek de dingin değildi. Bütün çalışan köylüler gibi, Germain de sessiz bir yaşam sürmüştü. Yirmi yaşında evlenmiş, yaşamında yalnızca bir kadın sevmişti. Coşkulu ve neşeli olmasına karşın, karısı öleli beri hiçbir kadınla gönül eğlendirmemişti.

Yüreğinin gerçek yasını, karısına bağlılıkla sürdürmüştü. Kaynatasının isteğine uyarken bile içinde korku ve üzüntü vardı. Ama, kaynatası aileyi daha önlemleri yönetirdi. Ortak ürüne ve dolayısıyla onu simgeleyen aile önderine kendini tümüyle vermiş bulunan Germain, akılcı düşünürdü; herkesin çıkarına karşı başkaldırmayı düşünmüyordu bile.

Bununla birlikte üzgündü. Çoğu günleri karısı için gizli gizli ağlamakla geçirdi. Yalnızlıktan sıkılmaya başlamasına karşın, yeniden evlenme korkusu, üzüntüden kurtulma isteğine üstün geliyordu. Sevdıyla yanıp tutuşarak avuntu bulacağını pek az düşünebiliyordu. Aslında, insanı aşk da avutamaz. Onu aradığımızda bulamayız da, beklemediğimiz zaman kendisi ayağımıza gelir. Maurice babanın önerdiği bu soğuk evlenme düşüncesi, bu tanımadığı nişanlı, zekâsı ve erdemi konusunda söylenen şeyler, Germain'e kaygı veriyordu. Birbiriyle çarpışacak kadar düşünceleri olmayan insanlar gibi düşünüyor; kendisini bu işten vazgeçirecek denli güçlü nedenler bulamıyor; belirsiz bir acıyla kabul etmek zorunda bulunduğu bir sıkıntının yükü altında oradan uzaklaşıyordu.

Bu sırada Maurice Baba, çiftliğe dönmüştü. Germain de, alaca karanlıkta, günün son saatini, yapıların çevresindeki bir ağıllın çitinde koyunların açtığı gedikleri kapatmakla geçiriyordu; çalılırları kaldırıyor ve arkalarına tezek yığıyordu. Ardıç kuşları çevredeki çalılıkta cıvıldaşıyorlar, sanki Germain oradan ayrılır ayrılmaz yaptığı işi yoklamak için sabırsızlanıyorlar ve acele etsin diye ona haykırıyorlardı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Guillette Ana

Maurice Baba içeriye girince, bir komşu kadınla karşılaştı; bu kadın hem ocağını yakmak için ateş almaya, hem de karısıyla konuşmaya gelmişti. Guillette Ana çiftlikten iki kurşun atımı uzaklıkta, pek yoksul bir kulübede otururdu. Fakat düzenli, zevk sahibi bir kadındı. Yoksul evi, temiz ve bakımlıydı; özenle yamanmış giysileri yokluk içinde kendisine karşı gösterdiği saygıyı belli ediyordu. Yaşlı adam, "Akşam için ateş almaya geldiniz demek, Guillette Ana. Başka bir şey ister misiniz?" dedi.

Kadın:

- Hayır, Maurice Baba, diye yanıtladı. Şimdilik hiçbir şey istemem. Her şeyi istemek de hoşuma gitmez. Bilirsiniz, dostlarımla iyilikseverliğini kötüye kullanamam.
- Doğrudur. Dostlarınız da size her zaman yardım etmeye hazırdır.
- Karınızla görüşüyordum. Germain'in evlenmeye niyet edip etmediğini sormuştum.

Maurice Baba:

- Siz boşboğaz değilsinizdir, diye yanıt verdi. Yanınızda korkmadan her şey konuşulabilir. Karıma da, size de haber vereyim; Germain iyice kararını verdi.

Maurice Ana:

- Hele şükür! diye bağırdı. Ah zavallı çocuk! İnşallah kendisi gibi iyi ve namuslu bir kadın bulur!..

Maurice Baba:

- Yarın Fourche çiftliğine gidiyor, diye ekledi.

Guillette Ana:

- Aman Fourche'a mı gidiyor? dedi. Bakın ne raslantı! Bu, pek işime yaradı, Maurice Baba. Demin bir şey isteyip istemediğimi soruyordunuz ya, bakın beni neye yüreklendirdiniz?

- Söyleyin, söyleyin; bakalım sizi neye yüreklendirdik; öğrenmek istiyoruz.
- Germain'in, kızımı yanında götürmek zahmetine katlanmasını isteyecektim.
- Nereye? Fourche'a mı?
- Fourche'a değil ama Ormeaux'ya. Kızım bu yılın bundan sonrasını orada geçirecek.

Maurice Ana:

- Nasıl! Kızınızdan ayrılıyor musunuz? dedi.
- İşe girmesi ve para kazanması gerek. Bu, beni de, yavrucuğumu da öyle üzüyor ki! Birbirimizden Saint-Jean yortusunda ayrılmaya karar veremedik. Fakat nerdeyse Saint-Martin yortusu geliyor: neyse ki Ormeaux çiftliklerinde bir çobanlık bulundu. Geçen gün, pazar dönüşü, ağa buradan geçiyormuş. Bucak arazisinde üç koyun güden Marieciğimi görmüş. Ona, "Pek boşsunuz, kızım, demiş bir çoban için üç koyun nedir ki! Yüzünü bir arada gütmek ister misin? Sizi götürüyüm. Bizim çoban kız ağır hasta. Evine dönüyor. Bir haftaya dek çiftliğe gelersen, yılın geri kalan ayları için, Saint-Jean'a değin elli frank alırsın." Çocuk bunu kabul etmemiş ama üzerinde düşünmüş. Akşam eve döndüğünde, beni, kış nasıl geçireceğimizi kara kara düşünürken buldu; bu öneriyi bana açmaktan kendisini alamadı. Kış da uzun süreceğe benziyor. Çünkü bu yıl turnalarla yaban kızları her zamankinden tam bir ay önce geçtiler. İkimiz de oturup ağlaştık. Ama sonunda cesaretimizi topladık. Küçük tarlamız ancak bir kişiyi güçlkle geçindirebildiği için birlikte kalamayacağımızı konuştuk. Marie de yaşını başını aldığına göre (on altısına girmiş bulunuyor) başkaları gibi yapmalı, ekmeğini kazanmalı ve anneciğine yardım etmeli.

Yaşlı çiftçi:

- Guillette Ana, dedi. Derdinizi gidermek ve çocuğunuzu uzağa göndermemek için yalnızca elli frank gerekliyse, bizim gibiler için zor olsa da, size bulabilirim. Ama her şeyde, dostluğa olduğu denli akla da başvurmalı. Bu kışın yoksulluğundan kurtulmakla, gelecek kışın yoksulluğundan da kurtulmuş olmayacaksınız. Hem kızınız bir karar vermekte geciktikçe birbirinizden ayrılmanız da öyle güçleşecek. Küçük Marie büyüüp güçleniyor. İşiniz yok. Bu yüzden haylazlığa alışabilir...

Guillette Ana:

- Bundan korkmam, dedi. Marie, büyük bir işi çeviren zengin bir kız denli çalışkandır. Eli hiç boş durmaz. İşimiz olmadığında, iyi kötü ne eşyamız varsa temizler, ovar, ayna gibi parlatır. Ağırılığınca altın değerinde bir çocuk. O denli uzağa, tanımadığım insanların yanına gideceğine sizin çobanınız olmasını yeğlerim. Karar verebilseydik onu Saint-Jean yortusunda yanınıza alırdınız, ama şimdi adamlarınızı tuttunuz. Bunu artık gelecek yılın Saint-Jean yortusunda düşünebiliriz.

- Peki! Buna candan razıyım, Guillette! Böyle bir şeyden ben de hoşnut olurum. O zamana kadar kızımız bir iş öğrenir ve başkalarına hizmet etmeye alışırsa iyi olur.

- Kuşkusuz. Talih ayağına gelmiş bulunuyor. Ormeauxlu çiftçi onu bu sabah istetti; razı olduk. Gitmesi gerekiyor; ama, yavrucak yolu bilmiyor. Yalnız başına bu kadar yola göndermeye gönlüm razı değil. Damadınız yarın Fourche'a gidiyorsa, onu da yanına alsın. Kendim oraya hiç gitmedim ama, işittiğime göre, sanırım Fourche kızımın gideceği yerin yakınındaymış.

- Hemen yanbaşımda. Damadım onu götürür. Uygun olanı da bu. Onu kısrağın terkisine bile alabilir. Böylelikle pabuçları da yıpranmaz. İşte damadım yemeğe geliyor. Germain! Guillette Ana'nın küçük Mariesi Ormeaux'ya çobanlığa gidecek. Onu atınla götürürsün, değil mi?

İnsanlara iyilik etmeye hep hazır bulunan Germain, üzüntülü olmasına karşın:

- Hayhay! diye yanıt verdi.

Bizde böyle bir şeyi; yirmi sekiz yaşındaki bir erkeğe on altı yaşındaki bir kızı emanet etmeyi kimse aklından geçirmez. Çünkü, Germain yirmi sekiz yaşında olduğu için memleketinde yaşlı sayılır idiye de köyün en yakışıklı erkeğiydi. Çalışmak, Germain'i on yıldır çiftle uğraşan köylülerin çoğu gibi yıpratmamıştı. Yaşlı görünmeden daha on yıl çift sürecektir gücü vardı. Germain'in taze cildini, mayıs göğü gibi parlak ve mavi gözlerini, pembe ağzını, düzgün dişlerini, çayırdan henüz ayrılan genç bir atın bedenini andıran zarif ve çevik vücudunu bir genç kızın görmemesi için kafasında yaş konusundaki önyargılar pek güçlü olmalıydı.

Ama, büyük kentlerin bozulmuş yaşamından uzak kalan kimi köylerde dürüstlük kutsal bir gelenektir; bütün Belaireli aileler arasında Maurice ailesi namuslu ve dürüst tanınmıştı. Germain karı aramaya gidiyordu; Marie, bu gözle bakılamayacak denli yoksul ve gençti. İnsan vicdansız ve kötü bir adam olmadıkça bu kıza karşı böyle bir gözle bakamazdı. Bunun için Germain bu güzel kızı atının terkisine alırken Maurice Baba hiç kaygılanmadı. Guillette Ana, kızına, kendi kardeşiymiş gibi saygı göstermesini öğütse, onun gönlünü kıracağından korktu. Marie, anasına ve genç arkadaşlarına birçok kez sarıldıktan sonra, ağlaya ağlaya kısrağa bindi. Germain daha önceden üzgün olduğundan, onun üzüntüsüne büsbütün acınıyordu. Germain ciddi bir tavırla yola koyuldu. Komşular bu sırada akıllarına hiçbir kötülük getirmeden, zavallı Marie'yi el sallayarak uğurluyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

Küçük Pierre

Kır genç, güzel ve güçlü bir kısraaktı. İki kişilik yükünü sıkıntısızca taşıyordu. Çalışkan ve ateşli bir kısraak olduğu için kulaklarını yatırıyor, gemini kemiriyordu. Küçük Kır diye de anılan bu hayvan, çayırdan önünden geçerken Büyük Kır adlı anasını gördü ve ona veda eder gibi kişnedi. Büyük Kır nallarını şıkırdatarak çite yaklaştı. Kızının peşinden gitmek için çayırdan çitini aşmak istedi, onun hızla koştuğunu görünce kendi de kişnedi. Ağzı,

yemesini unuttuğu otla dolu olduğu halde başı dimdik, düşünceli ve kaygılı durdu.

Germain, küçük Marie'yi avutmak amacıyla:

- Bu hayvancık, yavrusunu her zaman tanır, dedi. Bu davranışı, bana yola çıkarken küçük Pierreime veda etmediğimi anımsattı. Yaramaz çocuk ortalıkta yoktu ki! Dün akşam, kendisini götürmek için söz vereyim diye beni kandırmaya uğraşıyordu. Bu yüzden yatağında tam bir saat ağladı. Bu sabah gene beni kandırmaya pek uğraştı. Aman ne kurnaz, ne sokulgan oğlan! Ama, dediği olmayınca beyefendi kızdı, başını alıp kıra gitti. Bütün gün bir daha da görünmedi.

Küçük Marie gözyaşlarını tutmaya çalışarak:

- Ben gördüm, dedi. Soulas'ın çocuklarıyla baltalığa doğru koşuyorlardı. Evden çıkmalı epey olmuştur sanırım. Çünkü yaban dutuyla yaban eriği yiyordu. İkinci kahvaltısında yiyeceğim ekmeğin bir parçasını ona verdim. Bana, "Teşekkür ederim, sevgili Marieciğim. Bizim eve gelersen ben de sana peksimet veririm," dedi. Çocuğunuz pek cici, Germain.

Çiftçi:

- Evet cicidir, diye yanıtladı. İşte bunun için kendisine nasıl davranacağımı bilemiyorum ya. Ninesi benden daha akıllı davranıyorsa, onu da yanımda götürmek zorunda kalacaktım. Çünkü o sırada göğüsçüğünü şişire şişire öyle bir ağlayışı vardı ki!

- Peki, Germain, neden onu da almadınız. Size hiçbir eziyeti olmazdı! İsteği yerine getirilince, o öyle akıllı olur ki!

- Gideceğim yerde fazla görüleceği anlaşılıyor. Hoş! Bu, Maurice Baba'nın düşüncesi ya... Bana kalsaydı onu nasıl karşılayacaklarını görmek isterdim. Bu denli cici bir çocuğun dostça karşılanması gerek... Ama evdekilere göre, daha başlangıçta ailenin yüklerini onlara göstermemeliymiş... Bunu sana ne diye söylüyorum, küçük Marie? Sen bundan bir şey anlamazsın ki...

- Anlarım, Germain. Evlenmek üzere gittiğinizi biliyoruz. Annem, köyümüzde de, gideceğim yerde de, bunu kimseye söylememem için beni uyardı. İçiniz rahat olsun; kimseye söylemem.

- İyi edersin; çünkü daha ne olacağı belli değil. Belki kadın beni beğenmez.

- Sanırım ki beğenir, Germain. Niçin beğenmesin?

- Kimbilir? Üç çocuğum var; anneleri olmayan bir kadına ağır gelebilirler!

- Doğru, ama çocuklarınız başka çocuklar gibi değil ki.

- Öyle mi dersin?

- Melek gibi güzel, hem de öyle terbiyeli çocuklar ki, onlardan sevimlisi yoktur.

- Sylvain pek uslu değildir.

- Henüz pek küçük! Yaşı gereği haşarı. Ama nasıl da akıllı!

- Akıllı ve yürekli olduğu doğrudur. Ne inekten, ne de boğadan korkar. İzin verilince ağabeyiyle birlikte ata da biner.

- Sizin yerinizde olsam büyüğü götürürdüm. Böylesine güzel bir çocuğun babası olmanın, sizi onlara sevdirmeye yeteceği kesin.

- Kadın, çocuk seviyorsa doğru. Ya çocuk sevmiyorsa!

- Çocuk sevmeyen kadın var mıdır?

- Pek yoktur sanırım, ama gene de vardır. İşte beni tasalandıran da bu.

- Bu kadını hiç tanımıyor musunuz?

- Sen ne kadar tanıyorsan ben de o kadar. Görünce bile iyi tanıyamayacağım diye korkuyorum. Ben, kuruntulu değilimdir. Tatlı dile hemen kanarım; ama, böyle olduğuma pişmanlık duyduğum zamanlar da var. Çünkü söz başka, davranış başka.

- Onun pek mert bir kadın olduğunu söylediler.

- Kim söyledi? Maurice Baba mı?

- Evet, kaynatanız.

- Pek güzel, ama kızı kendi de tanımıyor...

- Her neyse, biraz sonra kadını göreceksiniz. İyice dikkat edersiniz. İnşallah aldanmazsınız, Germain.

- Beni dinle küçük Marie, doğru Ormeaux'ya gitmez de, biraz eve uğrarsan hoşnut olurum: sen kurnazsındır, her zaman zekânı gösterirsin ve her şeye dikkat edersin. Seni düşündüren bir şey görürsen bana yavaşça fısıldarsın.

- Nasıl olur, Germain. Bunu yapamam. Yanılmaktan pek korkarım. Düşünüp taşınmadan söylenmiş bir söz sizi bu evlenmeden soğutursa büyükleriniz benden

bilirler. Bu gibi şeylere hem kendim üzülürüm, hem de herkesin sevgili anacığım kızmasına yol açarım.

Onlar böyle konuşurlarken, Kır kulaklarını dikerek yoldan saptı; sonra gene yolunu sürdürdü; çalılığa yaklaştı. Önce kendisini ürkütmüş olan şeyin ne olduğunu anlamıştı. Germain çalılığa bir göz attı ve hendekte, hâlâ yeşil ve sık yapraklı bir meşe dalının altında kuzuya benzer bir şey gördü.

- Ya yolunu şaşırmış ya da ölü bir hayvan, dedi. Çünkü kımıldamıyor. Belki sahibi vardır, bir bakmalı!

Küçük Marie:

- Bu hayvan değil, diye bağırdı. Uyuyan bir çocuk. Sizin küçük Pierre.

Germain attan inerken:

- Allah Allah! Evden bu kadar uzakta ve yılanların sokabileceği bir hendekte uyuyan şu küçük yaramaza bakın! dedi.

Çocuğu kucağına aldı. Çocuk, gözlerini açıp gülümsedi ve "Babacığım, beni de götür!" diyerek onun boynuna sarıldı.

- Tamam! Hep aynı terâne! Burada ne işin var, yaramaz Pierre?

- Babacığımın geçmesini bekliyordum. Yolu gözetliyordum; bakarken yorulup uyuyakalmışım.

- Ya seni görmeden geçseydim, bütün gece dışarda kalırdın, kurtlar da seni yerdi!

Küçük Pierre güvenle:

- Yo, beni göreceğini biliyordum! diye yanıtladı.

- Haydi Pierreciğim, şimdi beni öp. Hoşçakal de ve akşam yemeğinin sensiz yenmesini istemezsen çabuk eve dön!

Küçük ağlamaya niyetli olduğunu göstermek için gözlerini uçuşturmaya başladı:

- Demek beni götürmek istemiyorsun? diye bağırdı.

Germain çocuğa kendisinin söz geçiremeyeceğini bildiği için büyükleri bahane ederek:

- Pek iyi biliyorsun ki, dedenle ninen gitmeni istemiyorlar, dedi.

Fakat çocuk onu hiç dinlemedi. Babasının, küçük Marie'yi götürdüğü gibi kendisini de götürebileceğini söyleyerek avaz avaz bağırmaya başladı. Büyük ormanlardan geçileceği, orada küçük çocukları yiyen birçok korkunç hayvanın bulunduğu, Kır'ın, yola çıkılırken söylediklerine bakılırsa üç kişiyi götürmek istemediği ve gidilen memlekette küçükler için yatak, yemek bulunmadığı söylendi. Bütün bu pek iyi nedenler Küçük Pierre'i kandırmadı. Otlar üzerine atıldı ve babasının kendisini sevmediğini, onu da götürmezse ne gece, ne de gündüz eve dönmeyeceğini söyleyerek çimenlerin üzerinde yuvarlanmaya başladı. Germain'in yüreği bir kadın yüreği kadar yufkaydı. Karısının ölümü, yavrularına yalnız başına göstermek zorunda bulunduğu özen, aynı zamanda zavallı çocuklarının çok sevmeye gereksinimleri bulunduğu düşüncesi, onu böyle yapmıştı. Nefsine karşı şiddetli bir savaşıma girdi ve zayıflığından utandı; sıkıntısını küçük Marie'den gizlemeye öyle çalıştı ki, alnından terler sızmaya başladı. Ağlayacakmış gibi gözleri kızardı, kıpkırmızı oldu. Sonunda öfkelenmek istedi. Direngenliğini göstermek ister gibi küçük Maire'ye dönünce, bu iyi yürekli kızın yüzünü gözyaşları içinde gördü. Ve bütün gücünü yitirdi. Gene homurdanıp tehditte bulunmasına karşın göz yaşlarını tutamadı.

Sonunda küçük Marie:

- Gerçekten de çok katıyürekliisiniz, dedi. Oysa ben, böylesine üzülen bir çocuğa böylesine bir direniş gösteremem. Haydi Germain, onu da götürün. Kısrağınız iki büyükle bir çocuğu taşımaya alışıktır. Kanıtı şu ki, kayınbiraderinizle, benden çok daha ağır olan karısı, bu iyi havyanın sırtında çocuklarıyla cumartesi günleri pazara giderler. Onu önünüze oturtursunuz. Aslında ben, yavrucağı üzmeğe bir başıma yürümeye razıyım.

Kendi kendisini inandırmak isteğiyle yanan Germain:

- Sorun bu değil, diye yanıt verdi. Kır güçlü; sırtında yer olsa daha iki kişiyi taşıyabilir. Ama, bu çocuğu yolda ne yaparız? Üşür, acıkır... Bu akşam ona kim bakar, yarın kim yatırır, kim kaldırır, kim giydirir? Tanımadığım bir kadını böyle bir sıkıntıya sokmayı göze alamam. Hem kuşkusuz, daha başlangıçta beni aşırı senlibenli bulur.

- Göstereceği dostluğa ya da sıkıntıya göre, onu çabuk anlarsınız.

YEDİNCİ BÖLÜM

Kıraç toprakta

Birkaç adım ilerlemişlerdi ki, Germain:

- Aman, dedi, bu küçük yaramazın dönmediğini görünce evdekilerin aklına neler gelmez. Nineyle dede meraklanır, her yanda onu ararlar.

- Yukarda, şosede çalışan yol bekçisine, onu götürdüğünüzü söyler, evinize haber salmasını rica edersiniz.

- Sahi, Marie, senin aklın her şeye eriyor. Jeannie'nin orada bulunabileceğini hiç düşünmemiştim.

- O, tam çiftliğin yanbaşımda oturuyor; bu işi yapmayı savsaklamaz.

Bu önlem kararlaştırılınca, Germain kırsı tırısı kaldırdı. Küçük Pierre öyle neşeliydi ki, yemek yemediğinin hemen ayrımında bile olmadı. Ama, atın sarsıntısı midasını kazındırdı. Bir fersah kadar ilerlendikten sonra esnemeye, sararmaya ve açlıktan öleceğini açıktan açığa söylemeye başladı.

Germain:

- İşte başlıyor, dedi. Bu beyefendinin açlıktan ya da susuzluktan hemen yakınmaya başlayacağını biliyordum ben.

Küçük Pierre:

- Hem de susadım, dedi.

- Peki! Corlay'da, Rebec kadının işlettiği Tan meyhanesine gireriz. "Tan" güzel bir ad, ama berbat bir yer! Neyse Marie, sen de bir yudum şarap içersin.

Genç kız:

- Yok, yok. Ben hiçbir şey istemem, dedi. Siz, küçükle birlikte içerdeyken ben de kırsı tutarım.

- Ama kızım, bu sabah ikindi kahvaltısının ekmeğini Pierreime vermiş olduğunu unutmadım; yani sen de açsın. Bizimle birlikte öğle yemeği yemek istemedin. Yalnızca ağladın.

- Yok, ben acıkmamıştım, çok üzüntülüymüm! Yemin ederim ki, şimdi bile canım yemek istemiyor.

- Kendini zorla, küçük. Yoksa hastalanırsın. Epeyce yolumuz var. Oraya aç gidip de, daha "merhaba!" demeden ekmek istemeyelim. Benim de pek iştahım yok, ama sana örnek olmak istiyorum. Eh, ben de öğle yemeği yemediğimden, şimdi bir şeyler yiyebilirim. Öğleyin ananla birlikte ağlaşmanız içime dokundu. Haydi, haydi, Kır'ı kapıya bağlarım. Attan in, ben öyle istiyorum.

Üçü de Rebec'in meyhanesine girdiler ve bir çeyrek geçmeden şişman, topal kadın onlara iyi görünüşlü bir omletle, bayat, kara bir ekme ve hafif pembe şarap getirebildi.

Köylüler yemeği yavaş yavaş yerler. Pierrecik öyle acıkmıştı ki, Germain yeniden yola çıkmayı düşününceye dek bir saat geçti. Küçük Marie, önce nezaketen yemek yemiş, sonra da yavaş yavaş iştahı uyanmıştı; çünkü, on altı yaşındaki bir insan uzun süre perhiz yapamaz; kır havası da iştahı açar. Germain'in onu avutmak ve yüreklendirmek amacıyla söylediği sözler etkisini gösterdi. Marie, yedi ayın çabuk geçeceğine; evine, köyüne çabuk kavuşup mutlu olacağına kendini inandırmaya çalıştı. Çünkü Maurice Baba'yla Germain onu kendi hizmetlerine almaya karar vermişlerdi. Ama Marie, küçük Pierre'le gevezelik edip şakalaşırken, Germain, meyhanenin penceresinden, bu yüksek yerden açıkça görülen, son derece hoş, verimli ve yemyeşil vadinin güzel görünümünü ona göstermek aymazlığında bulundu. Genç kız baktı ve buradan Belair evlerinin görünüp görünmediğini sordu.

Germain:

- Kesinlikle, dedi. Hem çiftlik, hem de sizin ev görünüyor. Çan kulesinin aşağılarına, büyük kavağın yakınındaki şu kül rengi noktacığa bak.

Küçük kız:

- Ya, görüyorum, dedi ve yeniden ağlamaya başladı.

Germain:

- Sana köyden ayrılışını anımsatmakla yanlış davrandım, dedi. Bugün budalalığım üstümde! Haydi Marie, yola çıkalım, kızım; günler kısa. Bir saat sonra, ay göründü müydü hava soğur.

Yola koyuldular, geniş çorak toprağı geçtiler. Germain, genç kızla çocuğı yormamak için, Kır'ı dört nala süremiyordu; onun için de ormana ulaşmak üzere yoldan ayrıldıkları zaman güneş batmış bulunuyordu.

Germain, yolu Magnier'ye kadar biliyordu; ama, Chandeloupe yolu yerine pazara gittiğı zamanlar geçmediğı Presles ve Sepulture'den inerse kestirmeden gitmiş olacağını düşündü. Yolu şaşırdı ve daha ormana girmeden biraz zaman yitirdi. Ormana uygun yerinden de girmemişti. Fourche'un ters yönünde ilerlediğini anlayamadı ve boyuna Ardentes'e doğru çıktı.

Bu sırada ortalığın kararmasıyla birlikte yükselen sis, ayışığı altında daha donuk ve daha aldatıcı bir görünüme bürünen güz akşamlarının sisi, Germain'in yön belirlemesine engel oluyordu. Ağaçsız toprakta raslanan büyük su birikintileri öylesine yoğun bir buğı yayıyordu ki, Kır'ın bataklıktan kurtulmaya çalışırken çektiğı sıkıntı yalnızca ayaklarının su içindeki şıptırılarıyla anlaşılabilirdi.

Sonunda, düzgünce bir yol bulunup da esenliğe çıkılınca, Germain nerede bulunduğunu anlamaya çalıştı ve yolu şaşırdığının ayırımına vardı. Çünkü, Maurice Baba yolu tarif ederken, ormandan çıkınca pek dik bir bayırın son kısmını ineceğini, büyük bir çayın içinden gideceğini, çayın iki geçidinden geçeceğini söylemişti. Mevsim başında, yoğun yağmurlarla su biraz kabarmış olabileceğı için çaya sakınarak girmesini bile salık vermişti. Germain, bir inişle, bir çayırda ya da bir çayla karşılaşmayıp, kar örtüsü gibi apak ve dümdüz bir kıraç toprakla karşılaşınca, durdu. Bir ev aradı, bir yolcu bekledi. Fakat yol soracak kimseyi bulamadı. O zaman geri döndü ve ormana girdi. Sis gittikçe artıyordu. Ay tümüyle yitti. Yollar korkunçtu, bataklıklar derindi. Kır iki kez, az kalsın batacaktı. Pek yüklü olduğı için güçten düşüyordu. Ağaçlara çarpmamak için yeterince dikkat etse bile, sırtındakileri başları hizasında yolu kaplayan ve onları tehlikeye sokan büyük dallarla uğraşmaktan alıkoymıyordu. Germain, bu çarpışmaların birinde şapkasını düşürdü ve bulmakta epey güçlük çekti. Küçük Pierre uyumuş, vücudunu bir torba gibi salıvermişti. Babasının kolları pek yorulmuştu. O, hem çocuğunu tutmayı, hem de atı sürmeyi başaramıyordu.

Germain durdu:

- Sanırım bizi cinler çarptı, dedi. Çünkü bu ormanlar insana yolunu şaşırtacak kadar büyük değildir. Ama insan sarhoşsa başka. En aşağı iki saatten beri buradan çıkmaya çabalıyoruz. Kır'ın kafasında tek bir düşünce var; eve dönmek... işte beni yanıltan bu. Eğer evimize dönmek istersek, Kır bizi oraya götürebilir. Ama, yatacağımız yerden belki iki adım ötede bulunduğumuza göre bundan vazgeçmeliyiz. Uzun bir yolu yeniden gitmek için insan deli olmalı. Ama, ne yapacağımı da bilmiyorum. Ne gökyüzünü, ne de toprağı görüyorum. Bu berbat sisli havada kalırsak çocuk hastalanır ya da hayvan kapaklanırsa ağırlığımız altında ezilir diye korkuyorum.

Küçük Marie:

- Artık inat etmemeliyiz, dedi. İnelim, Germain. Çocuğı bana verin. Ben, onu pek iyi taşıırım. Kıpırdayınca üstündeki pelerinin kaymasına sizden daha iyi engel olurum. Siz de atı çekersiniz. Yere inince çevreyi belki daha iyi görürüz. Böylelikle attan düşmekten kurtuldular. Çünkü sis, yere sürünüyor ve nemli toprağı yapışmış gibi görünüyordu. Güçlkle yürünüyordu. Biraz sonra öyle yorulmuşlardı ki, büyük meşe ağaçlarının altında kuru bir yer bulunca durdular. Küçük Marie sırsıklamdı. Ama ne yakınıyor, ne de bir şeyden kaygılanıyordu. Yalnızca çocukla ilgiliydi. Kumların üzerine oturdu ve onu dizlerine yatırdı. Bu sırada Germain, Kır'ın dizginlerini bir dala geçirmiş, çevreyi tanımaya çalışıyordu.

Ancak, bu yolculuktan pek canı sıkılan Kır, dizginine asılarak boşandı; kolanını kopardı. Kayıtsızca, boyundan daha yukarılara çifteler fırlata fırlata, yolunu bulmak için kimseye gereksinmesi bulunmadığını açıkça göstererek ağaçlar arasından uzaklaştı.

Germain, onu yakalamaya boş yere çabaladıktan sonra:

- Yaya kaldık işte, dedi. Yolumuzu bulmaya hiçbir şeyin yardımı olmayacak. Çünkü, çayı yaya geçmeliyiz. Bu yolların su altında bulunuşuna bakılırsa, emin olabiliriz ki, çayır da su altındadır. Başka yol bilmiyoruz. Bunun için sisin dağılmasını beklemeliyiz. Bu durum bir iki saatten çok sürmez. Çevreyi seçmeye başlayınca, orman yakınlarında bir ev ararız. Ama şimdi buradan çıkamayız.

şurada bir çukur, bir göl var. Önümüzde ne var bilmem. Arkamızda da ne bulunduğunu söyleyecek durumda değilim. Hangi yönden geldiğimizi artık kestiremiyorum.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Büyük meşeler altında

Küçük Marie:

- Eh, sabredelim, Germain! dedi. Bu yüksekçe yerde durumumuz pek kötü değil. Yağmur büyük meşelerin yapraklarından sızmaz. Ateş de yakabiliriz. Çünkü elime çürük çöp parçaları geliyor. Bunlar çabuk yanacak kadar da kuru. Ateşiniz vardır tabii, Germain? Ara sıra pipo içiyordunuz.

- Ateşim vardı! Çakmağım, gelecekte karım olacak kadına götürdüğüm avla birlikte semer üzerindeki torbadaydı. Ama hain kısırak kaputumu bile götürdü. Onu da dallara takıp yırtacak, düşürecek.

- Hayır, Germain! Semer, kaput, torba, hepsi yerde, ayaklarınızın dibinde. Kır, kolanlarını kopardı, giderken de hepsini yere attı.

Çiftçi:

- Vay canına, doğru! dedi. El yordamıyla biraz odun bulabilirsek kurunur, ısınırız.

Küçük Marie:

- Bu güç bir şey değil, dedi. Her bastığımız yerde ayaklarımızın altında kuru odunlar çıtırdıyor. Ama önce semeri şuraya getiriverin.

- Ne yapacaksın?

- Küçüğe yatak yapacağım. Yo; öyle değil, tersine koy ki çukurdan yuvarlanmasın; hem bu yanı hayvanın sıcaklığını hâlâ koruyor. Şuradaki taşlarla da iki yanından destekleyiverin.

- Ben taş görmüyorum! Desene senin gözlerin keskin!

- Durun! Oldu, Germain! Bana kaputumu verin, küçüğün ayacıklarını örteyim. Pelerinimi de üzerine örterim. Bakın, bunun üzerinde yatağındaki gibi rahat değil mi? Bakın ne sıcacık!

- Doğru! Sen çocuk bakmasını biliyorsun, Marie!

- Bu pek şaşılacak bir şey değil. Şimdi torbanızdaki çakmağı getirin. Ben de odunları yerleştireyim.

- Bu odunlar dünyada yanmaz, pek ıslak.

- Her şeye olmaz diyorsunuz, Germain! Çobanlık yaptığınızı ve kırdaki koca koca ateşler yaktığınızı anımsamıyor musunuz?

-Evet, bunu hayvan güden çocuklar bilirler; ama ben daha yürümeyi öğrenir öğrenmez çift sürmeye başladım.

- Tevekkeli değil, elleriniz işe yatkın olmaktan çok, kollarınız güçlü. İşte odunlar çatıldı. Yanıp yanmayacağını şimdi görürsünüz. Bana ateşle bir tutam kuru eğrelti otu verin. Tamam! Şimdi üfleyin. Ciğerleriniz sağlam, değil mi? Germain bir demirci körüğü gibi üfleyerek:

- Sanırım sağlam, dedi.

Biraz sonra alevler parladı, çevreye kırmızı bir ışık saçtı. Sonra alevler, meşe dalları altında mavimsi ışıklarla yükselerek sisi dağıttı; on ayak kadar çevredeki havayı kuruttu:

Genç kız:

- Şimdi çocuğun yanına oturayım da, üzerine kıvılcım sıçramasın. Germain, siz odun atın ve ateşi çoğaltın! Burada ne sıtmaya, ne de nezleye yakalanırsınız, inanın bana, dedi.

Germain:

- Vallahi sen akıllı bir kızsın, dedi. Geceleyin ateş yakmasını bilen büyücüye benziyorsun. Cesaretimi topluyorum. Dizlerime dek sırsıklam olan bacaklarımın, gün doğuncaya dek kurumayacağı korkusuyla keyfim kaçıyordu.

Küçük Marie:

- İnsanın bir de keyfi kaçtı mıydı, hiçbir şey düşünemez olur, diye yanıtladı.

- Ya senin hiç keyfinin kaçtığı olmaz mı?

- Yooo! Hiçbir zaman. olsa da neye yarar ki?

- Elbette, hiçbir şeye yaramaz; ama insanın üzüntüsü olunca bundan kurtulmanın umarı var mı? Tanrı bilir ya, senin de üzüntülü zamanların olmuştur, yavrum: Çünkü yaşamın hep mutluluk içinde geçmemiştir ki!

- Doğru, ben de, annem de çok çektik. Üzüldük ama cesaretimizi hiç yitirmedik. Germain:

- Kimi işler için benim de cesaretim kırılmaz, dedi, ama yokluk beni üzer; çünkü şimdiye dek hiç yokluk çekmedim. Karım beni zengin etti, gene de öyleyim.

Çiftlikte çalıştıkça da böyle kalacağım: Bunun böyle sürüp gideceğini umuyorum. Ama dertsiz baş olmaz! Ben de başka türlü çektim.

- Evet, karınızı yitirdiniz, büyük acı!

- Değil mi ya?

- Ah, bırakın Germain, ona çok ağladım. Çünkü öyle bir kadındı ki! Bırakın, artık ondan söz etmeyelim. Çünkü gene ağlayacağım. Bugün, bütün üzüntülerim tazelenecek gibi!

- Doğrusu o da seni çok severdi, Küçük Marie! Seni, ananı pek beğenirdi. A! Ağlıyor musun? Yok, kızım, ben ağlamak niyetinde değilim...

- Böyle diyorsunuz ama, gene de ağlıyorsunuz, Germain! Evet, siz de ağlıyorsunuz! Bir erkeğin karısı için ağlaması ayıp mı? Üzülmeyin, haydi! Bu üzüntüde ben de sizinle birlikteyim.

- Sen iyi yüreklisin, Marie, seninle birlikte ağlamak, benim de içimi rahatlatıyor. Ama ayaklarını ateşe yaklaştı. Bütün eteğin ıslanmış, zavallı kızcağız! Haydi, ben küçüğün yanına oturayım, sen daha iyi ısın.

Marie:

- Ben üşümüyorum, dedi. Siz oturmak isterseniz, kaputun bir ucunu çekin. Ben çok rahatım.

Germain, onun yanına oturdu:

- Gerçekten, insan burada pek de rahatsız olmuyor, dedi. Yalnızca açlıktan yakılabiliyim. Akşamın tam dokuzu. Bu berbat yollarda yürürken o kadar sıkıntı çektim ki, pek bitkinim. Senin karnın acıkmadı mı, Marie?

- Benim mi? Hiç. Ben, sizin gibi günde dört öğün yemeye alışık değilim. Ben kaç kez akşam yemeği yemeden yatmışımdır. Onun için bir akşam daha yememek benim için olağanüstü bir şey olmaz.

Germain gülümsedi:

- Çok iyi, senin gibi bir kadın, insanın pek işine gelir; çok harcama da yaptırmaz, dedi.

Marie, çiftçinin düşüncesinin aldığı yönü anlayamayarak, saflıkla:

- Ben kadın değilim, dedi. Düş mü görüyorsunuz?

Germain:

- Evet, sanırım görüyorum, diye yanıt verdi. Belki açlık bana böyle saçma sapan şeyler söyletiyor.

Kız da biraz alaycı bir edayla:

- Nasıl da obursunuz! diye ekledi. Peki, beş altı saat yemeden yaşayamıyorsanız torbanızda avınız, burada onu pişirecek ateş yok mu?

- Hay şeytan! İyi düşün! Ama armağan, gelecekteki kaynatamın.

- Altı keklikle bir tavşanınız var. Doymanız için hepsine gerek yok sanırım...

- Ama şişsiz, ızgarasız pişirmeye kalkışırsak hepsi kömür olur!

Küçük Marie:

- Olmaz, dedi. Ben onları, size, kül altında is kokutmadan pişiririm. Kırdan hiç çayır kuşu tutmadınız mı? Bunları iki taş arasında hiç pişirmediniz mi? A! Sahi! Çobanlık etmediğinizi unutuyordum. Haydi şu kekliği yolun! O kadar hızlı değil, derisini koparıyorsunuz!

- Bana öğretmek için, ötekini de sen yolabilirsin!

- İkisini de mi yemek istiyorsunuz? Ne oburluk! Haydi, işte yolundular. Ben onları şimdi pişiririm.

- Sen çok iyi bir kantinci olursun, Maire. Ama ne yazık ki, kantinin yok. Bunun için ben de şu gölden su içmek zorundayım.

- Şarap da istersiniz, değil mi? Belki de canınız kahve ister? Kendinizi panayırda çardak altında sayın. Lokantacıya, "Belairli kibar çiftçiye likör getirin," diye seslenin.

- Ah küçük yaramaz, benimle eğleniyor musun? Şarap olsaydı sen de içmez miydin?

- Ben mi? şarabı, bu akşam yaşamımda ikinci kez Rebec'in dükkânında sizinle içtim. Ama uslu durursanız, size dolu bir şişe şarap veririm! Hem de iyisinden!
 - Nasıl olur, Marie? Sen öyleyse gerçekten büyücüsün!
 - Rebec'in dükkânında iki şişe istemek çılgınlığında bulunmadınız mı? Bunlardan birisini yavrunuzla birlikte içtiniz. Bense, önüme koyduğunuz şişeden ancak üç yudum içebildim. Bununla birlikte, siz hiç ayırımına varmadan ikisinin birden parasını verdiniz.
 - Peki?
 - Pekisi mekisi, içilmemiş olanı sepetime koydum. Çünkü ya siz ya da çocuğunuz yolda susarsınız diye düşündüm. İşte şişe...
 - Sen gördüğüm kızların en akıllısısın. Hele hele! Lokantadan çıkarken ağlıyordun; bu halin, başkalarını kendinden daha çok düşünmene engel olmamış. Küçük Marie, seni alan erkek akılsızlık etmeyecek.
 - Umarım, çünkü kocam akılsız olsaydı sevemezdim. Haydi kekliklerinizi yiyin; tam karar piştiler. Fakat ekmek olmadığı için kestaneyle yetineceksiniz.
 - Kestaneleri nerden buldun?
 - Şaşıllacak şey mi? Bütün yol boyunca, geçerken dallardan topladım ve ceplerimi doldurdum.
 - Onlar da pişti mi?
 - Ateş yanar yanmaz onları da koymazsam, daha neyi akıl edecektim? Kırdan her zaman böyle yapılır.
 - Küçük Marie, yemeği birlikte yiyelim! Sağlığına içmek ve sana iyi bir koca dilemek istiyorum... Kendin de bunu dilersen elbet. Haydi şu işi biraz bana anlat.
 - Bu bana çok güç gelecek, Germain. Çünkü henüz bu işi düşünmedim.
- Germain:
- Nasıl, hiç mi? dedi ve bir çiftçi iştahıyla yemeye başladı. Ama en güzel parçaları yol arkadaşına kesiyordu. Genç kız almamakta direndi ve birkaç kestaneyle kaldı.
- Germain kızın yanıt vermeye yanaşmadığını görerek yeniden sordu:
- Söylesene, küçük Marie. Evlenmeyi hiç aklından geçirmedin mi? Tam da evlenme çağındasın!
 - Belki, dedi. Ama ben çok yoksulum. Yuva açmak için hiç olmazsa yüz ekü gerekli. Bunu biriktirmek için beş altı yıl çalışmalıyım.
 - Zavallı kızcağız! Sana armağan etmek üzere Maurice babadan yüz ekü istesem...
 - Çok teşekkür ederim, Germain. Sonra benim için ne derler?
 - Ne derler? Bilirler ki, ben yaşlıyım ve seninle evlenemem. Öyleyse kimsenin aklına gelmez ki ben... seninle...
 - Heeey! Çiftçi! çocuğunuz uyanıyor.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Akşam duası

Küçük Pierre doğrulmuş, düşünceli bir tavırla çevresine bakınıyordu. Germain:

- Ah, yemek yendiğini işitti mi her şeyi bırakır! dedi. Top gürültüsünden uyanmaz da. Yanıbaşında çeneler oynayınca gözlerini hemen açar.

Küçük Marie şakacı bir gülümsemeyle:

- Bu yaşta siz de öleydiniz sanırım. Pierreciğim, nerde uyuduğuna bakıyorsun galiba? Bu akşam odanın tavanı yeşil evladım. Ama babanın akşam yemeği gene eskisi gibi... Sen de onunla birlikte yer misin? Ben senin payını yemedim. Onu isteyeceğini düşünmüştüm.

Çiftçi:

- Marie, senin yemek yemeni istiyorum dedi. Ben artık yemeyeceğim. Ben hem obur, hem de kaba saba bir adamım: Sen bizim için kendini yoksun ediyorsun. Yaptığın doğru değil. Utanıyorum, iştahım kaçıyor. Sen yemezsen oğluma da yedirmeyeceğim.

Küçük Marie:

- Bizi rahat bırakın, diye yanıtladı. İştahlarımızın anahtarı sizde değil ya. Benimki bugün kapalı. Ama Pierre'nizinki bir küçük kurdunki kadar açık. Bakın nasıl yemeye girişiyor! O da yaman bir çiftçi olacak!

Gerçekten küçük Pierre, biraz sonra kimin oğlu olduğunu belli etti ve uykudan uyanınca nerde bulunduğunun, buraya nasıl geldiğinin ayrımında olmadan iştahla yemeye başladı. Karnı doyunca, alışkanlıkları bozulan çocuklarda görüldüğü üzere uykusu açıldı; her zamankinden daha çok düşünceli ve meraklı göründü. Nerde bulunduğunu sorup öğrendi. Bir orman ortasında bulunduklarını anlayınca biraz korktu.

Babasına:

- Bu ormanda korkunç hayvanlar var mı? diye sordu.

Babası:

- Hayır, yok. Hiçbir şeyden korkma, dedi.

- Seninle birlikte büyük ormanlara gidersem kurtların beni kapacaklarını söylemiştin. Demek o sözün yalandı?

Germain şaşırdı:

- Hele şu akıllıya bakın! dedi.

Küçük Marie yanıt verdi:

- Çocuğun hakkı var. Bunu kendisine siz söylediniz. Belleği güçlü olduğu için unutmamış. Ama Pierreciğim, şunu bil ki baban hiç yalan söylemez. Büyük ormanlardan, sen uyurken geçtik. Şimdi küçük ormanlardayız; burada kötü hayvanlar yoktur.

- Küçük ormanlar, büyük ormanlardan çok uzak mıdır?

- Epeyce uzaktır. Kurtlar da büyük ormanlardan dışarı çıkmazlar. Sonra, buraya gelseler bile baban onları öldürür.

- Sen de öldürür müsün, Marieciğim?

- Biz de öldürürüz. Sen bize yardım edersin, değil mi Pierreciğim? Sen korkmazsın, kafalarına vurursun, değil mi?

Koltukları kabaran çocuk, bir kahraman tavrıyla:

- Elbette, dedi. Onları öldürürüz, ya!

Germain, küçük Marie'ye:

- Çocuklarla konuşmasını ve onlara söz anlatmasını senin gibi bilen insan görmedim. Ne olacak, sen de birkaç yıl önce küçük bir çocuktun. Annen sana ne söylediye anımsarsın. Öyle sanırım ki, insan ne kadar gençse çocuklarla o kadar iyi anlaşır. Henüz anneliğin ne olduğunu bilmeyen otuz yaşındaki bir kadının küçüklerle konuşmayı, onlarla birlikte düşünmeyi öğrenmekte güçlük çekmesinden pek korkuyorum.

- Niçin böyle söylüyorsunuz, Germain? Bilmem neden, bu kadın için kötü düşünüyorsunuz. Düşüncenizi değiştirmelisiniz.

Germain:

- Tanrı kahretsin bu kadını! dedi. Yüzünü bir daha görmemek üzere geri dönmek istiyorum. Tanımadığım kadını ne yapacağım?

Çocuk:

- Babacığım, dedi, annem öldüğüne göre, bugün niye ikide birde karının sözünü edip duruyorsun?

- Yazık! Sen zavallı sevgili ananı unutmadın mı?

- Hayır, çünkü onu beyaz tahtadan güzel bir kutuya koyarlarken gördüm. Ninem, öpmek ve esenleşmek için beni onun yanına soktu. Anneciğim, bembeyaz ve buz gibiydi. Cennette ısınsın diye, teyzem, her akşam, bana dua ettirdi. Acaba cennette midir şimdi?

- Sanırım oğlum; ama boyuna dua etmelisin ki, annen kendisini sevdiğini anlasın.

Çocuk:

- Duamı okuyacağım dedi. Bu akşam dua etmek aklıma gelmemişti. Ama onu yalnız başıma okuyamam, birazını hep unuturum. Marieciğim bana yardım etsin.

Genç kız:

- Peki Pierreciğim, sana yardım ederim, dedi. Buraya gel, eteğimin üstüne diz çek.

Çocuk, genç kızın etekleri üstünde diz çöktü, küçük ellerini kavuşturdu ve duaya başladı. İlk aşkla şevkle dua ediyordu. Çünkü duanın başını iyi biliyordu. Sonra daha yavaş ve duraksayarak okumaya başladı. Sonunda, duanın, her akşam uyku bastırıldığı için sonuna kadar öğrenmeyi başaramadığı yerine gelince, Marie her sözcüğü teker teker söyleyerek ona yineletiyordu. Bu kez de, dikkatinden ileri gelen yorgunluk ve kendi sesinin tekdüzeliği her zamanki etkiyi yaptı. Son heceleri güçlkle ve üçer kez yinelettikten sonra söyleyebildi. Başı ağırlaştı

ve Marie'nin göğsüne düştü. Elleri açıldı, ayrıldı ve açık bir durumda dizlerinin üzerine düştü. Ateşin ışıığında, Germain, genç kızın göğsünde uyuyan melekçliğini gördü. Genç kız, çocuğu kollarından tutuyor, kumral saçlarını temiz soluğuyla ısıtarak kendisini dindarca hülyaya kaptırıyor ve Catherine'in ruhuna dua ediyordu.

Germain üzüldü; küçük Marie'nin esinlediği saygı ve şükranı anlatmak için bir sözcük aradı. Ama düşündüklerini tümüyle anlatacak sözcük bulamadı. Genç kızın hâlâ göğsüne bastırmakta olduğu oğlunu öpmek üzere ona yaklaştı ve dudaklarını küçük Pierre'in alnından güçlkle ayırabildi.

Marie, çiftçinin başını hafifçe itti:

- Hırpalayarak öpüyorsunuz, uyandıracaksınız, dedi. Bırakın da yerine yatırayım. İşte, cennet düşlerine daldı bile.

Çocuk, yatırılırken sesini çıkarmadı; ama semerin keçi postuna uzanınca, Kır'ın üstünde olup olmadığını sordu. Sonra, büyük mavi gözlerini açtı ve bir an dallara baktı; uyanırken düş görüyormuş ya da gündüzün yalnızca kafasından geçirdiği halde şimdi uykuya dalarken anlatmayı başarabildiği bir düşüncüyü anımsıyormuş gibi göründü:

- Babacığım, bana başka bir anne almak istersen, bunun küçük Marie olmasını isterim," dedi.

Yanıt beklemeden gözlerini kapadı ve uykuya daldı.

ONUNCU BÖLÜM

Soğuğa karşın

Küçük Marie, çocuğun bu garip sözlerinde bir dostluğun anlatımından başka bir anlam aramadı. Onu özenle sardı. Ateşi alevlendirdi ve yakındaki göl üzerinde uykuya dalmış gibi görünen sis hiç dağılacağı benzemediğinden, Germain'e, biraz kestirmek üzere ateş başında oturmasını salık verdi.

- Görüyorsunuz ki uykunuz geldi, dedi. Çünkü artık konuşmaz oldunuz; yavrunuzun demin yaptığı gibi, sizin de gözleriniz ateşe daldı. Haydi uyuyun. Çocuğunuzu da, sizi de ben beklerim.

Çiftçi:

- Asıl sen uyumalısın, diye yanıtladı. Ben, her ikinizi beklerim. Çünkü hiç uykum yok. Kafamda binbir düşünce var.

Küçük kız, biraz alay etmek için:

- Bin, pek çok dedi. Bu türden bir düşüncesi bulursa mutlu olacak ne çok insan vardır?

- Peki! Bin düşüncem olmasa bile bir düşüncem var ki bir saatten beri içimi rahat bırakmıyor.

- Önceki düşüncelerinizi bildiğim gibi şimdikini de söyleyebilirim.

- Hay hay, seziyorsan söyle, Marie; bunu senin ağzından işitirsem hoşnut olurum. Marie:

- Bir saat önce yemeği düşünüyordunuz... şimdi de uykuyu, dedi.

- Marie, ben bir çiftçiden başka bir şey değilim; ama sen de beni sahiden öküz yerine koyuyorsun. Şakacı bir kızsın. Anlıyorum ki benimle konuşmak istemiyorsun. Haydi uyu. Bu, neşesiz bir erkeğin durumunu eleştirmekten daha iyidir.

Kızcağzı, çocuğun yanbaşıyla yarı uzandı ve başını semere dayadı:

- Konuşmak isterseniz konuşalım, dedi. Kendi kendinizi üzüyorsunuz, Germain. Bu konuda bir erkeğe yaraşacak dayanma gücünü göstermiyorsunuz. Metin olmalısınız, ne söyleyeceklerim var!

- Öyledir kuşkusuz. Beni de düşündüren bu, yavrum! Hem bozkır, hem de bataklık olan kötü bir memlekette, akrabalarından uzak yaşayacaksın. Yünlü hayvanların bile işe yaramadıkları ve bu yüzden iyi niyetli çobanların üzüntü duyduğu bu memlekette, güz hummalarına tutulacaksın. Sonunda, belki sana karşı dürüst davranmayan, değerini bilmeyecek yabancılar arasında kalacaksın. Bak bu yüzden anlatılamayacak bir üzüntü içindeyim. Bunun için Fourche'a gitmektense seni ananın evine bırakmak istiyorum.

- Büyük bir iyi yüreklilikle konuşuyorsunuz, ama düşünmeden, Germain'ciğim. İnsan, dostlarını korkutmamalı. Bana talihimin kötü yönlerini göstereceğinize,

Rebec'in dükkânındaki ikinci kahvaltısında olduğu gibi iyi yönlerini göstermeliydiniz.

- Ne diyeceksin, o zaman öyle düşünüyordum, şimdi de böyle. Sen bir koca bulsaydın daha iyi ederdin.

- Olanağı yok Germain, size söyledim. Bu olanaksız; bunu düşünmüyorum.

- Ama birisi bulunsaydı? Nasıl bir insan istediğini bana söyleseydin, belki birini düşünürdüm.

- Düşünmek bulmak değildir. Ben, hiçbir şey düşünmüyorum, çünkü yararı yok.

- Bir zengin bulmayı aklından geçirmez misin?

- Elbette hayır. Çünkü ben Job (3) gibi yoksulum.

- Ama hali vakti yerinde bir erkek olur da, iyi bir yerde oturmayı, iyi yiyip iyi giyinmeyi sağlarsa; hem de anana yardımda bulunmana izin veren iyi bir aileye düşersen!

- O zaman, elbet evlenirim! Anama yardımda bulunmak biricik isteğim.

- Böyle birisi karşına çıkarsa, bu erkek ilk gençlik çağında olmasa, beğenmezlik eder misin?

- Bağışlayın, Germain. Bu, elbet dikkat edeceğim bir noktadır. Yaşlı bir adamı sevecek değildim ya!

- Kuşkusuz, yaşlı bir adamı sevecek değilsin; ama, örneğin ben yaşta bir erkek olursa?

- Sizin yaşınız benim için çoktur, Germain. Bastien'in yaşını yeğlerim; her ne denli Bastien sizin kadar güzel bir erkek değilse de...

Germain alaylı bir edayla:

- Demek domuz çobanı Bastien'i yeğlersin? dedi. Gözleri, güttüğü hayvanlarınkine benzeyen bir oğlanı?

- On sekiz yaşının hatırı için gözlerini görmezlikten gelirim.

Germain, müthiş kıskançlık duydu:

- Haydi, dedi, anlıyorum ki Bastien'e vurgunsun. Pek acayip düşünce!

Küçük Marie kahkahalarla gülerken:

- Evet, acayip bir düşünce, diye yanıtladı. Kendisi de acayip bir koca olur. İnsan her istediği şeye onu kandırabilir. Örneğin geçen gün, papaz efendinin bahçesinden bir domates koparmıştım; bunun kırmızı güzel bir elma olduğunu söyler söylemez domatesi bir obur gibi ısırdı. Ah, bir görseydiniz yüzü ne buruştu! Tanrım, nasıl da çirkinleşti!

- Alay ettiğine bakılırsa, onu sevmiyorsun ha?

- Bu sevmemek için bir neden olamaz. Onu yine de sevmiyorum, çünkü küçük kızkardeşiyle geçinemiyor, hem de pis.

- Peki, bir başkasına karşı ilgi duymuyor musun?

- Bu sizi neden ilgilendiriyor, Germain?

- İlgilendirdiği yok ya, lâf olsun işte. Anlıyorum ki, yavrum, kalbinde yaşattığın bir âşık var.

- Yok, Germain, yanıtlıyorsunuz. Şimdilik böyle bir insan yok. Sonraki iş bu; biraz para biriktirdikten sonra evleneceğime göre hem geç, hem de yaşlı bir erkekle evlenmeye yazgılıyım.

- Peki, şimdiden yaşlı bir erkekle evlen.

- Olmaz! Gençliğim geçtikten sonra sorun yok; şimdiyse başka.

Germain, öfkeyle ve sözlerini tartmadan:

- Açıkça anlıyorum ki, Marie, benden hoşlanmıyorsun, dedi.

Küçük Marie yanıt vermedi. Germain ona doğru eğildi, uyuduğunu gördü. Gevezelik edip dururken uyuyakalan çocuklar gibi birdenbire dalıp gitmişti.

Germain, son sözlerinin işitilmemiş oluşundan hoşnut kaldı. Sözlerindeki uygunsuzluğun ayırımına varmıştı. Oyalanmak ve bu düşüncelerini unutmak için arkaya döndü. Ama boşunaydı bu. Ne uyuyabiliyor, ne de biraz önceki sözlerinden başka bir şey düşünebiliyordu. Birçok kez ateşin çevresinde dolandı, gitti, geldi. İçi içine sığmıyordu. İki çocuğu barındıran ağaca dayandı ve onların uyumalarını seyre daldı.

"Nasıl oldu da küçük Marie'nin memleketin en güzel kızı olduğunu hiç anlayamadım!" diye düşündü. Pek renkli değildi ama bir yabangülü gibi taze, minicik bir yüzü var. Ağzı nasıl da kibar; burnu nasıl da minik!.. Yaşına oranla iriyarı değil, ama küçük bir bildiricini andırıyor: bir ispinoz gibi de çevik!.. Memleketimizde iriyarı, tumbul ve kıpkırmızı kadınları neden böylesine

makbul sayarlar, bilmem... Karım, daha çok, ince ve solgundu. Herkesten daha çok hoşuma giderdi. Bu da pek narin, sağlığı kötü değil. Görünüşte beyaz bir oğlak gibi de güzel... Ya sonra, ne yumuşak ve ne terbiyeli bir hali var! Gözlerinden yüreğinin temizliği nasıl da okunuyor; uyumak üzere kapandıkları zaman bile öyle... Zekâsına gelince: sevgili Catherine'imden daha zeki, bunu kabul etmeli. insanın bununla canı sıkılmaz... Neşeli, terbiyeli, çalışkan, sevgi dolu ve maskara! Bundan daha iyisi can sağlığı!

Germain başka yere bakmaya çalışarak:

"Ama bunları düşünmeye ne gerek var?" diyordu. "Kaynatam bundan söz edildiğini duymasın. Bütün ailem beni deli yerine kor... Zavallı çocuk, kendisi de beni istemez ya... Beni yaşlı buluyor; bunu söyledi... Yoksulluktan, üzüntü çekmekten, eski püskü giysiler giymekten, yılın iki üç ayında aç kalmaktan hâlâ pek korkusu yok. Yeter ki yüreğini bir gün olsun doyursun ve hoşuna giden bir kocaya varsın. Hakkı da var! Onun yerinde olsam ben de öyle yaparım. Şu anda, istediğimi yapacak durumda olsam, bana hoş görünmeyen bir evlenmeye girişmektense, hemen keyfime uygun bir kız seçerim..."

Germain, başka şeyler düşünmeye, kendisini yatıştırılmaya çalıştıkça başarısızlığa uğruyordu. Oradan yirmi adım kadar uzaklaşarak sis içinde yitiyor; sonra birden, uyuyan iki çocuğun yanında kendisini diz çökmüş buluyordu. Bir kezinde, bir kolunu Marie'nin boynuna dolamış olan küçük Pierre'i öpmek isteyince öyle bir yanıldı ki, Marie dudaklarında ateş dolaşıyormuş gibi sıcak bir soluk duyumsayarak uyandı ve Germain'in durumundan hiçbir şey anlamadan, korka korka onun yüzüne baktı.

Germain hızla çekilerek:

"Sizi görmüyordum, yavrularım!" dedi. "Az kalsın üzerinize düşecek ve canınızı yakacaktım."

Küçük Marie buna inanmak saflığını gösterdi, yeniden uykuya daldı. Germain ateşin öbür yanına geçti ve Maire uyanıncaya dek yerinden kıınılamamaya ant içti. Sözüünü tuttu, ama epeyce sıkıntı çekti, çıldıracak gibi oldu. Sonunda gece yarısına doğru sis dağıldı ve Germain ağaçlar arasından yıldızların parıltılarını görmeyi başardı. Ay, sisten sıyrıldı, nemli yosunlar üzerinde ışıklarını saçmaya başladı. Meşelerin kütükleri görkemli bir karanlık içindeydiler. Ama biraz ötede, huş ağaçlarının beyaz gövdeleri kefeneye bürünmüş bir hayalet dizisini andırıyordu. Ateş, gölde yansımalar oluşturuyordu. Kurbağalar buna alışmaya başlamış, arada bir keskin ve çekingen bağırsıyorlardı. Yaşlı ağaçların solgun yosunlarla kaplı çatallı dalları, yolcularımızın başları üzerinde uzun, zayıf kollar gibi uzanıyor ve birbirlerine karışıyorlardı. Burası güzel bir yerdi. Ama, öyle ıssız ve iç karartıcı bir yerdi ki, Germain, duygulanmaktan yorgun bir durumda, ıssızlığın korkunç can sıkıntısını gidermek için suya taş atmaya ve şarkı söylemeye başladı; küçük Marie'yi de uyandırmak istiyordu. Onun kalkıp da vakti anlamaya çalıştığını görünce yola çıkmayı önerdi.

- İki saat sonra, gündüzün yaklaşması havayı öyle soğutacak ki, ateşimize karşın burada kalamayacağız... Şimdi yola çıkmaya bakmalı. Elbette kapısını bize açacak bir ev, hiç değilse gecenin geri kalan saatlerini kapalı bir yerde geçirmeye yarayacak herhangi bir samanlık buluruz."

Marie yola çıkmaya niyeti olmadığı, hâlâ uyumak istediği halde, Germain'i izlemeye hazırlandı.

Germain, oğlunu uyandırmadan öptü. Marie, küçük Pierre'in üzerine örtülen pelerini almak istemedi. Bunun için Germain, ona kendi kaputuna sığınmak üzere sokulmasını söyledi.

Bir an oyalanmış ve neşesine kavuşmuş olan Germain, genç kızı bu derece yakınında duyunca, yeniden kendisinden geçmeye başladı. Birkaç kez birdenbire uzaklaşarak onu yalnız bıraktı. Sonra kızın kendisine yetişemediğini görerek bekledi: onu öyle hızla yanına çekti ve öyle güçlü sıktı ki, Marie şaşırıldı; kızdı bile; ama söylenmeyi de göze alamadı.

Ne yana gittiklerini, hangi yolu izlediklerini bilmiyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Açık havada

Germain ayağını yere vurarak:

- şimdilik yol aramaktan vazgeçiyorum, dedi. Ne yapalım, talihimiz böyleymiş. Anlaşılan ortalık aydınlanmayınca bu ormandan çıkamayacağız. Burası tekin bir yer olmasa gerek.

Marie:

- Haydi, haydi, boşuna üzülmeyelim... Daha büyük ateş yakarız; çocuk öyle iyi sarındı ki, hiç tehlike yok. Bir geceyi dışarda geçirmekle ölmeyiz. Semeri nereye saklamıştınız, Germain? Büyük çoban püsküllerinin arasına, koca şaşkın! Onu alsak pek iyi olacak.

- Çocuğu tut da, yatağını çalılar arasından çıkarayım. Ellerini dikenlerin yırtmasını istemem.

Mert kız:

- İşte yatak hazır. Birkaç diken yarası, kılıç yarası değil ya, diye yanıt verdi.

Marie, küçük Pierre'i yeniden yatırdı. Çocuk bu kez derin bir uykuya dalmış olduğu için, bu yeni yolculuğu hiç duyumsayamadı. Germain ateşe öyle çok odun atmıştı ki, bütün orman çepeçevre aydınlandı. Ama, küçük Marie'nin hiç gücü kalmamıştı. Hiçbir şeyden yakınmamasına karşın dizlerinin bağı çözülmüştü. Sapsarıydı. Dişleri soğuktan ve bitkinlikten birbirine çarpıyordu. Germain, ısıtmak için onu kucağına aldı. Kaygı, acıma, sevecenlik duyguları yüreğini sardı, duyularını susturdu. Dili mucize gibi çözüldü. Bütün utangaçlığını unuttu:

- Marie, dedi, hoşuma gidiyorsun. Sense, benden hoşlanmıyorsun; onun için pek mutsuzum. Kocan olmama razı olursan, kendimi sana adamaktan beni ne kaynatam, ne akrabalar, ne komşular, ne de öğütler alıkoyabilir. Çocuklarımı mutlu edeceğini, onlara analarının anısına saygı göstermeyi öğreteceğini biliyorum. Kafam rahat olunca yüreğim de açılır. Sana karşı her zaman sevgi duydum. Şimdi içimde öyle aşk duyuyorum ki, yaşadığım sürece, binlerce isteğini yerine getirmemi istesen, buna hemen söz veririm: Rica ederim bak, seni ne kadar seviyorum. Yaşımı unutmaya çalış. Otuzluk bir erkeği yaşlı saymanın yanlış bir şey olduğunu düşün. Aslında, ben daha yirmi sekiz yaşındayım! Genç bir kız, kendisinden on, on iki yaş büyük bir erkekle evlenerek kınanmaktan çekinir. Çünkü bu memlekette görenek değildir; ama, işittiğime göre başka memleketlerde buna önem vermezlermiş. Tersine, genç bir kızı, iyi bir insan sanıldığı halde, sonradan kötü bir çapkın olabilen ve ahlâkı bozulan bir delikanlıya vermektense, çalışkan ve ağırbaşlı bir erkeğin korumasına vermeyi yeğlerlermiş. Aslında, her zaman insanı yıllar kocatmaz. İnsanın genç ya da yaşlı olması, gücüne, sağlığına bağlıdır. Bir insan çok çalışmayla, yoksullukla ya da kötü bir yaşayışla yıpranmışsa, yirmi beşinden önce yaşlanmış demektir. Benim yerime... ama sen beni dinlemiyorsun, Marie!?

Küçük Marie:

- Dinliyorum Germain, dinliyorum, diye yanıtladı. Ama, annemin her zaman yinelediği bir sözü düşünüyorum: altmış yaşındaki bir kadının kocası yetmiş, yetmiş beş yaşında olup da karısını beslemek için çalışamazsa, kadın pek sıkıntı çeker. Erkek yatalak olur. Bu durumda kadın tam dinlenmeye ve bakıma gereksinmeye başladığı bir çağda ona bakmak zorunda kalır. Bu yüzden sonsuz bir yoksulluk içinde can verir.

Germain:

- Büyükler böyle söylemekte haklıdırlar, buna inanıyorum Marie, dedi. Ama, o cânım gençliği, insanın hiçbir şeyden zevk almadığı ya da böyle ölmenin değeri kalmadığı bir çağda başa gelecekler için feda ederler. Hem ben, yaşlılığımda açlıktan ölecek değilim. Şimdiden biraz para biriktirmiş bulunuyorum. Çünkü karımın ana-babasıyla birlikte yaşıyor, çok çalışıyor ve hiç harcama yapmıyorum. Aslında sana karşı besleyeceğim sevgi, göreceksin beni yaşlandırmayacak. Söylenişine göre, bir erkek mutlu olursa yıpranmazmış. Seni sevmek konusunda Bastien'den daha genç olduğumu duyumsuyorum. Çünkü o, seni sevmiyor. O, senin nasıl çekici, iyi ve eşsiz olduğunu anlamayacak denli aptaldır, çocuktur. Haydi, Marie, benden nefret etme, ben kötü bir adam değilim: Catherineimi mutlu ettim. Ölüm döşesinde, Tanrı'nın huzurunda, benden her zaman hoşnut kaldığını söyledi ve bana yeniden evlenmemi salık verdi. Sanırım, bu akşam çocuğun düşüne de girdi. Çocuğun sözlerini işitmedin mi? Gözleri, havada, bizim göremediğimiz bir

şeye bakarken, ağızcığı nasıl titriyordu! Emin ol, annesini görüyordu ve yerini tutmak üzere seni istediğini çocuğa söyleten oydu.

Marie, şaşkın ve düşünceli:

- Germain, diye yanıt verdi. İyi söylüyorsunuz, bütün söyledikleriniz doğru. Büyüklerinizin canlarını pek sıkmayacağımı bilsem sizi sevmekle akıllılık etmiş olacağıma eminim. Ama ne yapayım? İçimde size karşı bir şey duymuyorum. Sizi pek severim, yaşınız sizi çirkinleştirmemiş, ama gene de beni ürkütüyor. Gözüme bir amca ya da bir baba gibi görünüyorsunuz. Size saygı göstermek zorundayım. Sizin de, bana karınız ve denginiz olmaktan çok, kızınız gibi davranacağınız anlar olacaktır. Hem, arkadaşlarım da belki benimle alay ederler. Buna önem vermek bir budalalık olsa da, sanırım ki utanırım ve düşün günlerinde bir parça üzülürüm.

- Bunlar çocukça düşünceler. Tıpkı bir çocuk gibi konuşuyorsun, Marie!

- Evet, ben bir çocuğum, bunun içindir ki erkeğimin çok akıllı olmasından ürkerim. Açıkça görüyorsunuz ki, size göre pek gencim. Çünkü daha şimdiden yersiz konuşmamı bir ayıp sayıyorsunuz. Yaşımın gerektirdiğinden çok akıllı olamam ya!

Germain:

- Çok yazık! Tanrım, böylesine beceriksiz oluşuma ve düşüncemi böylesine kötü anlatışıma yazıklanmalıyım! diye bağırdı. Marie, gerçek şu ki, beni sevmiyorsunuz, beni pek sıradan ve kaba buluyorsunuz. Bir parçacık sevseydiniz, yanlışlarımı böyle açıkça görmeyecektiniz. Ama, sevmiyorsunuz işte!

Germain'in kendisiyle artık senli benli konuşmamasından biraz incinen genç kız:

- Ne yapayım? Bu benim suçum değil, diye yanıtladı. Sizi dinleyerek elimden geleni yaptım, ama kendimi yokladıkça karı koca olabileceğimizi aklım pek almıyor.

Germain yanıt vermedi. Başını elleri arasına aldı. Ağlıyor muydu, somurtuyor muydu, yoksa uyumuş muydu; küçük Marie'nin bunu anlaması olanaksızdı. Germain'i bu denli hüzünlü görmek ve kafasından geçenleri anlayamamak onu biraz kaygılandırdı. Ama onunla daha çok konuşmayı göze alamadı. Olup bitenlerden uyuyamayacak denli şaşkınlaştığı için, ateşin sönmemesine dikkat ederek bu Germain'in artık unutmuş görüldüğü çocuktan gözünü ayırmayarak, sabırsızlıkla sabahı bekledi. Oysa Germain de uyumuyordu. Ne yazgısını düşünüyor; ne gözüpek tasarılar, ne de kandırma planları kuruyordu. Canı sıkılıyordu, yüreğinin büyük bir yük altında ezildiğini duyumsuyordu. Ölmek istiyordu. Her şey, kendisine karşı dönmüş görünüyor. Ağlayabilseydi hıçkıra hıçkıra ağlayacaktı. Ancak, üzüntüsü arasında kendi kendisine de kızıyordu. Ama, durumundan ne yakınıyordu, ne de yakınabilecek durumdaydı.

Germain, kırdaki gürültülerden sabah olduğunu anlayınca ellerini yüzünden çekti ve ayağa kalktı. Küçük Marie'nin de kendisi gibi uyumadığını anladı. Ama, niyetinden vazgeçmediğini gösterecek bir şey söyleyemedi. Cesareti tümüyle kırılmıştı. Kır'ın semerini çalılar arasına yeniden sakladı. Torbasını omuzuna vurdu ve oğlunu elinden tuttu:

- Marie, yolcu yolunda gerek, dedi; seni Ormeaux'ya dek götürmemi ister misin?

Marie:

- Ormandan birlikte çıkarız, diye yanıt verdi. Nerde bulunduğumuzu öğrenince herkes kendi yolunu tutar.

Germain yanıt vermedi. Genç kızın kendisini Ormeaux'ya dek götürmesini istemeyişinden kırılmıştı. Ret yanıtı almasına neden olacak bir şey söylediğini de sanmıyordu.

İki yüz metre kadar ilerde karşılaştıkları bir oduncu onlara yollarını gösterdi. Oduncu, büyük çayırlığı geçtikten sonra, birinin sağa, ötekinin sola sapması gerektiğini söyledi. Aslında her ikisinin yeri birbirine öyle yakındı ki, Ormeaux çiftliğinden Fourch'un yapıları, Fourche'dan Ormeaux çiftliği açıkça görülürdü. Tam oduncuya teşekkür edip yürüdükleri sırada, adam onları çağırdı ve bir at yitirip yitirmediklerini sordu.

- Avlumba, güzel bir kır kısrağı buldum. Olasıdır ki, kurtlar onu sığınacak bir yer aramak zorunda bırakmış. Köpeklerim bütün gece havladılar. Sabah olurken hayvanı sundurmamın altında gördüm. Hâlâ da orada. Gidelim, eğer sizinse alırsınız, dedi.

Germain, Kır'ın özelliklerini önceden söyleyip de kendi atından söz edildiğine emin olunca, semeri getirmek üzere geri döndü. Bu sırada Marie, çocuğunu Ormeaux'ya yanında götürmeyi, Fourche'a geldiği zaman da onu almasını önerdi. Marie:

- Dün gece üstü başı biraz kirlendi, dedi. Giysilerini temizlerim, cici burnunu yıkarım, saçlarını tararım. Eli yüzü toparlanınca onu yeni ailenizin karşısına çıkarabilirsiniz.

Germain neşeyle:

- Benim Fourche'a gitmek istediğimi sana kim söyledi? Belki gitmem! dedi.

Genç kız:

- Gitmelisiniz, Germain! dedi.

- Artık seni rahatsız etmeyeyim diye başkasıyla hemen evlenmemi istiyorsun sanırım?

- Aman Germain, bunu düşünmeyin artık: bu, aklınıza geceleyin gelen bir düşünceydi; çünkü şu kötü serüven, kafanızı bir parça altüst etti de... ama artık aklınız başınıza gelmeli. Bana söylediklerinizi unutacağıma ve kimseye anlatmayacağıma söz veriyorum.

- İstersen anlat. Sözümden cayma alışkanlığım yoktur. Sana söylediklerim bir gerçektir, namuslucaydı; bunun için kimsenin karşısında yüzüm kızarmaz.

- Öyle ama, karınız kendisine gelirken bir başka kadını düşündüğünüzü bilse, sizin için çok kötü düşünür! Artık bana söyleyeceğiniz sözlerle dikkat edin. Herkesin yanında bana öyle tuhaf tuhaf bakmayın. Söylediklerini dinleyeceğinize güvenen Maurice babayı unutmayın. İsteğini altüst edersem, bana içerler. Hoşça kalın, Germain. Sizi Fourche'a gitmek zorunda bırakmak için küçük Pierre'i yanımda götürüyorum. Onu, elimde güvence olarak bulunduruyorum.

Çiftçi, oğlunun, Marie'nin elini sımsıkı yakaladığını, kesinlikle onunla gitmek istediğini görünce:

- Onunla birlikte mi gitmek istiyorsun? dedi.

Yanında rasgele söylenenleri dinlemiş ve kendisine göre anlamış bulunan çocuk:

- Evet baba, diye yanıt verdi. Ben Marieciğimle birlikte gidiyorum. Evlendikten sonra gelir beni alırsın. Ama istiyorum ki benim anacığım Marie olsun.

Germain, genç kıza:

- Bunu, onun da istediğini görüyorsun, dedi. Dinle küçük Pierre, diye ekledi.

Ben de Marie'nin anan olmasını ve her zaman seninle birlikte kalmasını istiyorum, ama o istemiyor. Bana karşı reddettiği şeyi senden esirgememesi için çalış.

- Gönlün rahat olsun, babacığım, ben onu razı ederim. Marieciğim ben ne istersem hep yapar.

O, genç kızın yanı sıra uzaklaştı. Germain yalnız kaldı. Şimdi eskisinden daha üzgün, daha kararsızdı.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Köyün beğenilen kadını

Bununla birlikte Germain, giysileriyle atının takımlarındaki dağınıklığı düzelterip de Kır'a bindiği ve Fourche yolunu kendisine gösterdiklerinde artık geri dönmenin olanağı olmadığını, bu heyecanlı geceyi korkunç bir düş gibi unutmak gerektiğini düşündü.

Léonard Baba'yı, beyaz evinin önündeki koyu yeşil tahtadan güzel bir sırada oturur buldu. Eve, altı basamaklı taş bir merdivenle çıkılıyordu. Bundan, evin bir mahzeni bulunduğu anlaşılıyordu. Bahçeyle kenevir tarlasının duvarı harçla sıvanmıştı. Ev, güzel bir yapıydı. İnsanın onu bir kentli evi sanıvermemesi için hiçbir neden yoktu.

Gelecekteki kaynatası, Germain'i karşıladı ve beş dakika kadar ailesinin halini hatırlarını sordu. Sonra raslanan insanın niçin yolculuk ettiğini öğrenmeye yarayan "Gezmeye mi geldiniz?" tümcesini ekledi.

Çiftçi:

- Hem sizi görmeye, hem de kaynatam adına şu küçük av armağanını sunmaya geldim. Gene onun adına, evinize ne amaçla geldiğimi bildireceğim.

Léonard Baba gülerek ve şişkin karnına vurarak:

- Hah, hah, hah! dedi. Görüyor ve işitiyor ve yaşıyorum çok şükür! Göz kırparak ekledi:

- Saygılarını sunmaya gelen yalnızca siz değilsiniz, delikanlım. Evde sizin gibi bekleyen üç kişi daha var, kimseyi geri çevirmiyorum. İçlerinden birini kendim kabul ya da reddetmekten çekinirim. Çünkü hepsi de iyi kısmet. Bununla birlikte Maurice Baba'yla birlikte ekip biçtiğiniz toprakların hatırı için sizi yeğlerim. Ama, kızım ergindir, servet de kendisinin. Bunun için kendisinin düşüncesi neyse öyle yapar. İçeriye girin, kendinizi tanıttın. İnşallah en iyi puanı siz kazanırsınız.

Germain, yalnız olacağını sandığı bu yere fazladan gelmiş olduğunu görünce pek şaşırıldı:

- Beni başışlayın, özrümü kabul edin, diye yanıtladı. Kızının isteklileri bulunduğunu bilmiyordum. Bu konuda başkalarıyla yarışmaya gelmemiştim.

Léonard Baba neşesini yitirmeden:

- Gelmekte geciktiğinize bakılırsa, kızımı çabucak alıvereceğinizi sanmışsınız, ama son derece aldanmışsınız oğlum, diye yanıt verdi. Catherine, isteklilerini çekecek denli güzeldir ve kocasını seçmekte de güçlük çekecektir. Ama eve siz de girin, diyorum. Hem cesaretiniz kırılmasın. Kızım, yarışmak sıkıntısına değer bir kadındır.

Ve Germain'i soğuk bir neşeyle itti, eve girerek: "Bak, Catherine! biri daha geldi!" diye bağırdı.

Dul kadına, öteki isteklileri yanında bu neşeli ama kabaca tanıttım, Germain'in canını sıkmaya ve midesini bulandırmaya yetti. Şaşkınlaştı. Güzele ve âşıklarına bakmayı göze alamadan bir süre durdu.

Dul Guérin'in uyumlu bir vücudu vardı ve tazeliğini koruyordu. Ama yüzüyle tuvaleti, ilk bakışta Germain'in hoşuna gitmemişti. Kadının pervasız, kendisini beğenmiş bir tavrı vardı. Bu kadının üç sıralı dantelle süslenmiş başlığı, ipek önlüğü ve siyah dantelli boyun atkısıyla Germain'in kafasında yaşattığı ciddi ve düzenli dul imgesi arasında pek az ilişki vardı.

Germain, bu gösterişli giyinişi ve bu serbest tavrıyla onu yaşlı ve çirkin buldu; oysa kendisi, ne böyleydi, ne de öyle. Bu derece güzel süsle hoppelığın ancak küçük Marie'nin yaşına ve ince zekâsına uyabileceğini düşündü; bu dulun şakalarını kaba, patavatsız; güzel süslerini de zevksiz buldu.

Üç istekli, bol bol şarap ve et bulunan bir sofraya oturmuştu; bu sofraya o pazar sabahı onlar için hazırlanmıştı. Çünkü Léonard Baba zenginliğini göstermekten hoşlanırdı. Dul kadın da güzel sofrayı takımlarını ortaya dökmeye ve sofrasını bir gelir sahibi gibi hazırlamaya üşenmemişti. Kendisini beğenen ve pek saf olan Germain, olup bitenleri oldukça büyük bir uyanıklıkla izlemeye başladı; yaşamında ilk kez olarak içilirken hiç orali olmadı. Léonard Baba, onu, rakiplerinin yanında oturmak zorunda bırakmıştı. Kendisi de tam karşısına geçmiş; elinden geldiğince ona iyi davranıyor ve daha çok onunla ilgileniyordu. Av armağanları, bir bölümü yenmiş olmasına karşın, makbule geçecek kadar boldu. Dul kadın, bu armağandan hoşnut göründü, öteki adaylarsa hafifseyen bir gözle baktılar.

Germain onlarla bir arada bulunmaktan rahatsızlık duyuyor, yemeği rahat yiyemiyordu. Bu yüzden Léonard Baba ona takıldı:

- Pek üzgünsünüz, dedi. Bardağınızın karşısında somurtup duruyorsunuz. Aşk iştahınızı kesmemeli. Çünkü, karnı aç bir âşık, düşüncelerini bir yudum şarapla ısılatmasını bilen bir insan gibi güzel sözler bulamaz.

Germain'in, daha şimdiden kendisine bir âşık gözüyle bakılmasına canı sıkıldı; etkisinden emin bir insan gibi gülümserken gözlerini indiren dulun bu yapmacık davranışı karşısında, bu soluk yüzlü kadına çıkmak isteği duydu. Fakat nezaketsizlik etmekten korktu, gülümsedi ve sabrını topladı.

Dulun âşıklarının üçünü de kaba buldu. Kadının, bunların isteklerini hoş karşılamasına bakılırsa, oldukça zengin olmalıydılar. Biri kırkını aşkındı ve aşağı yukarı Léonard Baba kadar şişmandı. Öteki tek gözlyüdü, aptallaşıncaya kadar içiyordu. Üçüncüsü gençti, oldukça yakışıklı bir delikanlıydı. Ama nükte savurmak istedikçe o kadar anlamsız şeyler söylüyordu ki insanda acıma duygusu uyandırıyor. Bununla birlikte, dul kadın onun bütün bu budalalıklarına hayranmış gibi gülüyor ve böylelikle zevksizliğini gösteriyordu. Germain kadının önce bu delikanlıya tutulduğunu sandı, ama çok geçmeden bunun kendisini

kıskandırmak için yapılan bir kurnazlık olduğunu anladı. Bu durum, onun kendini toplamasına, daha soğuk ve daha ağırbaşlı olmasına neden oldu. Kiliseye gitme zamanı gelmişti; hep birlikte yola çıkmak üzere sofradan kalktılar. Tam yarım fersah ötedeki Mers'e kadar yürümek gerekiyordu. Öysa Germain öyle yorulmuştu ki, uyuyacak bir zaman bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Ama kilisedeki ayini kaçırma alışkanlığı da yoktu. O da ötekilerle birlikte yola çıktı. Yollar kalabalıktı. Dul kadınsa, üç isteklisi yanında olduğu halde kolunu kimi zaman birine, kimi zaman ötekine vererek, kurula kurula, başı dimdik, gururlu bir edayla yürüyordu. Gelip geçenlere dördüncü adayı da göstermeyi pek istemişti; ama, Germain herkesin gözü önünde, bir kadının yanı sıra böyle sürüklenmeyi o denli gülünç buldu ki, yürüyen topluluktan olduğunu hiç belli etmemek için Léonard Baba'yla konuşarak ve onu oyalama, ilgilendirme yolunu bularak, aralarında uygun bir uzaklığı korudu.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ağa

Kiliseye yaklaşıncı dul kadın, onları beklemek için durdu. Kiliseye, kesinlikle çevresindekiler tam olduğu halde girmek istiyordu. Ama Germain ona bu zevki tattırmadı; Léonard Baba'dan ayrıldı, tanıdığı başka kimselerin yanına sokuldu ve kiliseye başka bir kapıdan girdi. Dul buna içerledi. Ayinden sonra dans edilen çayırda utku kazanmış gibi göründü ve dansı, birbiri ardı sıra üç âşığıyla açtı. Germain onu seyretti; dansını güzel, ama yapmacıklı buldu. Léonard, onun omzuna vurarak:

- Kızım! dans etmiyor musunuz? Gereğinden çok utangaçsınız, dedi.

Çiftçi:

- Karımı yitirdiğimden beri dans etmiyorum, diye yanıtladı.

- Başka bir kadınla evleneceğinize göre, giyinişte olduğu gibi gönülde de yas sona ermiş bulunmalı.

- Nedeni yas değil, Léonard Baba. Aslında kendimi çok yaşlı buluyorum. Artık danstan hoşlanmıyorum.

Léonard, onu ıssız bir köşeye çekti:

- Dinleyin, dedi. Evime girer girmez, alanın kuşatıldığını görünce içerlediniz. Anlıyorum ki, pek gururlusunuz, ama doğru yapmıyorsunuz, oğlum. Kızım, özellikle yasının sona erdiği iki yıldan beri ilgi görmeye alışmıştır. O size yalvaracak değil ya!

Germain:

- Kızınız iki yıldan beri evlenmek istiyor da, hâlâ kararını veremedi mi? dedi.

- Acele etmek istemiyor. Hakkı da var ya! Güteryüzlü olmasına ve belki size çok düşünceli görünmesine karşın, duygulu ve ne yaptığını pek iyi bilen bir kadındır.

Germain saflıkla:

- Sanmıyorum, dedi. Çünkü peşinde üç âşık var. Ne istediğini, bilseydi iki tanesini bile çok görür ve onlardan evlerinde kalmalarını rica ederdi.

- Neden öyle olsun? Siz durumu hiç anlamıyorsunuz, Germain. O, ne yaşlı, ne tek gözlü, ne de genç bir koca istiyor, buna eminim. Ama onları ters yüzü çevirecek olsa, dul kalmak istediğini sanacaklar ve başkası gelmeyecek.

- Ya! Bunlar reklamını yapıyorlar demek!

- Dediğiniz gibi. Onların da işlerine geliyorsa, kötülük bunun neresinde?

Germain:

- Kimsenin keyfine karışılmaz! dedi.

- Bunun keyfinize uygun olmadığını anlıyorum, ama siz yeğlenecek olursanız uyuşabiliriz: meydan size kalır.

- Evet, işimiz "yeğlenme"ye kaldı. Bunu öğrenmek için ne kadar bekleyeceğiz?

- Bu, sanırım, konuşmayı ve kandırmayı bilmenize bağlı. Şimdiye dek kızım yaşamın en tatlı anlarını iyice anlamış bulunuyor. Birçoklarını egemenliği altına alması olanağı varken tek bir erkeğin kulu olmakta acele etmek gereğini duymuyor. Böylece, eğlenceden zevk aldıkça gönlünü eğlendirebilir. Ama siz, daha çok hoşuna giderseniz eğlenceyi bırakır. Ancak hoşsa gitmelisiniz. Her pazar

gelin, onu dansa kaldırın. Kendinizi, dans alanında, kızımı isteyenler arasında tanıtın. Öteki isteklilerden üstün olduğunuzu kabul ettirin. Ötekilerden daha sevimli ve daha olgun görülürseniz günün birinde bunu size söylerler, kuşkusuz. - Affedersiniz, Léonard Baba. Kızınız, dilediği gibi davranmakta özgürdür. Onu ayıplamak bana düşmez. Ben onun yerinde olsaydım, başka türlü davranırdım. Daha açık olurum. Kendileriyle alay eden bir kadının çevresinde pervane olmaktan daha başka işleri olması gereken bu adamların zamanlarını yitirmelerine neden olmazdım. Ama, yine de kızınız eğlencesini ve mutluluğunu bunda buluyorsa, o beni ilgilendirmez. Yalnızca sabahtan beri bir türlü açıklayamadığım bir şeyi size söylemeliyim. Çünkü daha başlangıçta niyetimi yanlış anladınız. Bana yanıt verecek zaman bırakmadınız, bambaşka bir şey düşündünüz. Haberinizi olsun, ben kızınızı istemek amacıyla gelmedim. Amacım, gelecek hafta pazara çıkarmak istediğiniz ve kaynatamın kendisine uygun olacağını düşündüğü bir çift öküzü satın almaktır.

Léonard Baba çok sakın bir edayla:

- Anlıyorum, Germain, diye yanıt verdi. Kızımı âşıklarıyla birlikte görünce düşüncenizi değiştirdiniz. Nasıl isterseniz öyle olsun. Görülüyor ki kimilerini çeken bir kadın, kimilerinin de hoşuna gitmiyor. Henüz görüşmemiş olduğunuza göre çekilip gitmek hakkınızdır. Öküzlerimi ciddi olarak almak niyetindeyseniz, onları çayırda görün. Pazarlık yaparız. Bu alışverişi yapalım ya da yapmayalım, köye dönmeden öğle yemeğini bizimle yersiniz.

Germain:

- Rahatsız olmanızı istemem, dedi. Belki burada işiniz vardır. Dans seyretmek ve boşboşuna durmak biraz canımı sıkıyor. Ben hayvanlarınızı görmeye gideyim. Sizi biraz sonra evinizde ararım.

Bunun üzerine Germain sıvıştı ve Léonard'ın hayvanlarını uzaktan göstermiş olduğu çayırlara doğru yürüdü. Maurice Baba'nın bunları alacağı doğrudur.

Germain, uygun fiyata satın alınmış güzel bir çift öküzü ona götürürse, yolculuğun amacını kendi isteğiyle değiştirmiş olmasını daha kolay bağışlayabileceğini düşündü.

Hızla yürüdü ve kısa bir zamanda Ormeaux'ya yaklaştı. O zaman oğlunu sevmek, küçük Marie'yi de bir daha görmek gereksinmesini duydu. Oysa mutluluğun ona bağlı bulunduğu düşüncesini atmış ve umudunu kesmişti. Görüp işittiği her şey; şu hoppa ve gururlu kadın; gurur ve vefasızlıkta kızını yüreklendiren, hem hileci, hem de dar kafalı bu baba; ona köy geleneklerindeki soyluluğun bozulması gibi görünen bu kent lüksü; saçma ve ahmakça sözlerle yitirilmiş bu zaman; kendi evinden böylesine farklı bu ev ve özellikle köy adamının çalışma alışkanlığından uzaklaştığında duyduğu o derin huzursuzluk; birkaç saatten beri çektiği sıkıntı, Germain'e çocuğuyla küçük komşusuna kavuşmak isteğini veriyordu. Bu komşu kızına tutulmamış olsa bile, yalnızca oyalanmak ve düşüncelerine alışık olduğu akışı vermek için olsun, onu aradı.

Ama çevredeki çayırlara boş yere bakındı. Ne küçük Marie'yi, ne de küçük Pierre'i bulabildi. Oysa çobanların henüz kırdaki bulundukları saatti. Bir çardak altında büyük bir sürü duruyordu. Bu sürüyü güden bir delikanlıya, bunların Ormeaux çiftliğinin koyunları olup olmadığını sordu.

Çocuk:

- Evet! dedi.

- Çoban siz misiniz? Çiftliklerin yünlü hayvanlarını sizin memlekette, erkekler mi güder?

- Yok. Çoban kız hastalanmış gitmiş de, bugün ben güdüyorum.

- Ama bu sabah gelen yeni bir çoban kız yok mu?

- Elbet vardı, ama o da gitti.

- Nasıl, gitti mi? Yanında bir çocuk yok muydu?

- Ya, ağlayan bir küçük çocuk vardı. İki saat önce ikisi de gittiler.

- Nereye gittiler?

- Geldikleri yere sanırım. Hiç sormadım.

Germain gittikçe daha kaygılı:

- Ama niye gitsinler? dedi.

- Ben ne bileyim!

- Ücrette mi uzlaşamadılar? Ama bunun önceden konuşulmuş olması gerekirdi.

- Size hiçbir şey söyleyemeyeceğim. Onların bir girdiklerini, bir de çıktıklarını gördüm, hepsi bu.

Germain çiftliğe doğru yürüdü ve ırgatlardan sordu. Kimse olup biteni söyleyemedi. Ama çiftçiyle görüşükten sonra, genç kızın hiçbir şey söylemeden, ağlayan çocukla birlikte gitmiş olduğu anlaşıldı.

Gözleri çakmak çakmak olan Germain:

- Oğluma kötü mü davrandılar? diye bağırdı.

- Sizin oğlunuz muydu o? Nasıl olup da bu genç kızın yanında bulunuyordu?

Nerelisiniz, adınız ne?

Germain, memleketin göreneği üzere, sorularına başka sorularla karşılık vereceklerini anladı, sabırsızlıkla ayağını yere vurdu ve mal sahibiyle görüşmek istedi.

Mal sahibi orada değildi; çiftliğe geldiğinde, bütün gün kalmak alışkanlığı yoktu. Ata binmiş ve çiftliklerinden kimbilir hangisine gitmişti. Germain büyük bir üzüntü içinde:

- Ama, nasıl olur da bu genç kızın nereye gittiğini bilmezsiniz? diye sordu. Irgat karısına bakarak anlamlı anlamlı gülümsedi. Sonra hiçbir şey bilemediğini, bu konunun kendisini ilgilendirmedikğini söyledi. Germain'in bütün öğrenebildiği, genç kızla çocuğun Fourche'a doğru gitmiş olduklarıydı. Fourche'a koştu; ne Leonard Baba, ne de dul kadınla âşıkları dönmüşlerdi. Hizmetçi kadın, genç bir kızla bir çocuğun onu aradıklarını, ama kendilerini tanımadığı için içeriye almak istemediklerini ve onlara Mers'e gitmelerini salık verdiğini söyledi.

Germain acı bir edayla:

- Onları niçin içeriye almadınız? dedi. Bu memlekette hiç güven yok mu ki insanlara kapı açmıyorlar?

Hizmetçi kadın:

- Allah Allah! diye yanıt verdi. Böyle zengin bir evde dikkatli olmak gerek. Efendilerim bulunmadığı zaman herkesi böyle karşılarım; ilk kez gelmiş olanlara da kapıyı açamam.

Germain:

- Ne kötü bir alışkanlık! dedi. Böyle korku içinde yaşamaktansa yoksul olmak daha iyi. Hoşçakal kız! Elveda kötü memleketinize!

Çevredeki evlerden soruşturdu. Çoban kızla çocuğu görmüşlerdi. Küçük Pierre, tuvaleti yapılmadan, biraz yırtık gömleğiyle ve üstündeki kuzu derisiyle ansızın yola çıktığı, küçük Marie de her zamanki gibi pek yoksulca giyindiği için, dilenci sanılmışlardı. Onlara ekmek vermişler; genç kız, karnı acıkan çocuk için bir parça kabul etmiş. Kız bundan sonra çocukla birlikte çabucak yola çıkmış ve ormanın yolunu tutmuşlar.

Germain bir an düşündü, sonra Ormeauxlu çiftçinin Fourche'a gelip gelmediğini soruşturdu.

- Evet, diye yanıt verdiler. Küçük kızın ardından, az sonra, atla o da geçti.

- Kızın ardından mı koştu?

Başvurduğu oranın meyhanecisi gülümseyerek:

- Onu tanım mısınız? dedi. Elbette tanırırsınız. O kızların peşinden koşmak için yaratılmış mendebur bir çapkındır. Ama kıza yetişmiş olacağını sanmıyorum. Sonunda onu görmüş olsa bile...

- Yeter! Teşekkür ederim!

Uçar gibi Leonard'ın ahırına koştu. Kır'ın üzerine semeri attı, hayvana sıçradı ve Chanteloube ormanlarına doğru dört nala yola çıktı.

Yüreği kaygı ve öfkeden çarpıyordu, ter alnından sızıyordu. Kır'ın böğürlerini kanatıyordu, oysa hayvan ahırına giden yolda bulunduğunu anlamış, koşmakta zorluk çıkarmıyordu.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kocakarı

Germain, kısa bir zaman sonra geceyi geçirmiş olduğu göl kıyısındaki yere geldi. Ateşten hâlâ duman çıkıyordu. Bir kocakarı Marie'nin oraya yığılmış olduğu kuru odun yığınının artanları topluyordu. Germain ona sormak üzere durdu. Kadın sağırdı; sorularını yanlış anladı:

- Öyle, evladım, dedi, burası şeytanlı Göl. Uğursuz bir yer. Sol elle içine üç taş atmadan yaklaşılmamalı; bu sırada sağ elle de haç çıkarmalı; cinleri uzaklaştırır. Yoksa çevresinde dolaşanların başına yıkımlar gelir.

Germain ona yaklaştı ve sesi çıktığıınca bağırdı:

- Size bunu sormuyorum. Ormandan bir kızla bir çocuğun geçtiğini görmediniz mi? Kocakarı:

- Evet, dedi, orada bir çocuk boğulmuştu!

Germain, tepeden tırnağa kadar titredi. Çok şükür ki kocakarı ekledi:

- Kazanın anısına oraya güzel bir haç dikmişlerdi. Ama, büyük bir fırtına gecesi, cinler onu suya attılar. Hâlâ bu haçın ucu görülebiliyor. Bir insan geceleyin burada kalmak yıkımına uğrarsa gün doğmadan yolunu bulamayacağına inanmalı. İnsan boş yere yürür, yürür. Ormanda iki yüz fersah gitse de kendisini hep aynı yerde bulur.

Çiftçinin düşlemgücü istemeyerek söylenenlerin etkisinde kaldı ve kocakarının sözlerini destekleyebilecek bir yıkım düşüncesi kafasını o kadar sardı ki, bütün vücudu ürperdi. Başka bir şey öğrenmekten umudunu keserek atına atladı ve ormanı dolaşmaya başladı. Var sesiyle "Pierre!" diye bağılıyor, ıslık çalıyor, kırbacını şaklatıyor, ilerleyişinin gürültüsüyle ormanı doldurmak için dalları kırıyor, kendisine yanıt veren ses var mı diye çevreyi dinliyordu. Ama yamaçlara dağılmış ineklerin çan seslerinden ve meşe palamutlarını kapışmak için birbirleriyle didişen domuzların vahşi bağırmalarından başka bir şey işitmedi. Sonunda, peşi sıra koşan bir atın gürültüsünü işitti ve kentli gibi giyinmiş orta yaşlı, esmer, güçlü bir adam, "Duuur!" diye bağırdı.

Germain, şimdiye dek Ormeauxlu çiftçiyi hiç görmemişti. Ama güçlü bir içgüdüyle bu adamın o olduğunu hemen anladı. Geri döndü ve onu tepeden tırnağa süzerek konuşmasını bekledi. Çiftçinin heyecanlı olduğu hemen amlaşılıyordu; bununla birlikte ilgisiz bir tavır takınarak:

- Yanında küçük bir çocuk bulunan on beş, on altı yaşlarında genç bir kızın buradan geçtiğini gördünüz mü? diye sordu.

Germain öfkesini gizlemeye çalışmadan:

- Ondan ne istiyorsunuz? yanıtını verdi.

- Bu sizi ilgilendirmez, arkadaş! Ama sizden gizlemeye de neden yok. Onun, kendisini görmeden bu yıl için tuttuğum bir çoban kız olduğunu söylemeliyim. Kızı, geldiğinde pek genç ve çiftlik işi için çok zayıf buldum. Kendisine iş vermedim, ama küçük yolculuğunun giderlerini ödemek istedim... Arkaya döndüğüm sırada, kızarak gitmiş... O kadar acele etmiş ki, çamaşırlarından kimileriyle, içinde birkaç metelikten başka bir şey bulunmadığı açıkça belli olan para çantasını unutmuş... Ben de aslında buradan geçecektim. Kendisine raslayacağımı umdum, hem unuttuğu şeyleri, hem de borcumu veririm, dedim.

Germain bu masalı işitir işitmez inanıverecek denli saftı. Aslında, masal biraz da doğrudu. Germain, çiftçiye keskin bir bakışla bakıyor; çiftçi ise bu incelemeyi pişkinlik mi, yoksa saflık mı olduğu pek belli olmayan bir tavırla karşılıyordu.

Germain "Bu sözlerin doğru olup olmadığını anlamalıyım!" diye düşündü ve öfkesini tutarak:

- Bu kız benim memleketlim, dedi. Kendisini tanırım. Buralarda olsa gerek... Birlikte ilerleyelim... kesinlikle buluruz.

Ağa:

- İyi olur, dedi. İlerleyelim... Ama şu ağaçlı yolun sonuna dek ona raslayamazsak ben vazgeçerim... Çünkü Ardentes yoluna sapmam gerekiyor.

Germain, "Ah! Ben senden ayrılmam," diye düşündü; "Seninle birlikte şeytanlı Göl çevresinde yirmi dört saat dolaşmak zorunda kalsam bile!"

Germain'in gözleri tuhaf bir şekilde sallanan bir katırtırnağı yığınınına ilişti; birden:

-Durun, dedi, heey, küçük Pierre sen misin oğlum?

Çocuk, babasının sesini tanıdı; bir karaca gibi sıçrayarak katırtırnaklarının arasından çıktı. Ama babasını ağanın yanında görünce korkmuş gibi çekingen durdu. Çiftçi:

- Gel, Pierreciğim! Gel, benim, baban! dedi.

Ardından koştu ve onu kucağına almak için atından atlayarak:

- Marie nerde? diye bağırdı.

- Orada saklanıyor. Çünkü şu kara suratlı alçak adamdan, ikimiz de korkuyoruz.
- Korkma; ben buradayım... Marie! Marie! Benim!

Marie sürüne sürüne yaklaştı ve ağanın Germain'i yakından izlediğini görünce, Germain'in kucağına atılmak için koştu; babasıymış gibi ona sarıldı:

- Aman iyi yürekli Germainciğim, dedi. Beni koruyunuz. Yanınızdayken korkmuyorum!

Germain ürperdi. Marie'ye baktı, sararmıştı. Sıkıştırılmış bir geyik gibi çalılık ararken, giysileri koştuğu yerlerdeki dikenlerle paramparça olmuştu. Ama yüzünde ne utanma, ne de bir umutsuzluk vardı.

Germain, gözlerini kızın yüzünden ayırmayarak:

- Ağan seninle görüşmek istiyor, dedi.

Kız gururla:

- Ağam mı? dedi. Bu adam benim ağam değil, hiçbir zaman olmayacak!.. Benim ağam sizsiniz, Germain. Beni de yanınızda götürmenizi istiyorum... Size parasız hizmet edeceğim!

Çiftlik ağası sabırsızlanmış gibi görünerek ilerlemişti.

- Hey, küçük! dedi, bir şeyinizi unuttunuz, size onu getirdim.

Marie:

- Yok, yok, efendi, diye yanıt verdi. Ben hiçbir şey unutmadım ve sizden isteyeceğim hiçbir şey yok...

Ağa:

- Biraz beni dinleyin, dedi. Size diyeceklerim var! Haydi, korkmayın... Yalnızca bir çift söz...

- Açıkça söyleyebilirsiniz... Sizinle gizli kapaklı işim yok.

- Paranızı almaya gelin bari.

- Param mı? Bana hiç borcunuz yok, çok şükür!

Germain yavaşça:

- Başka türlü de olamazdı ki, dedi. Ama, olsun Marie... Sana ne söyleyecekse, dinle... Çünkü ne söyleyecek diye merak ediyorum. Sonra bana söylersin. Bu konuda benim de düşüncelerim var. Atıma sokul!.. Seni gözden kaçırmam.

Marie, çiftlik ağasına doğru üç adım ilerledi. Adam, semerin önüne doğru eğildi ve sesini alçatarak:

- Küçük, al sana güzel bir Lui altını! dedi, sakın kimseye bir şey anlatma!

Anlıyor musun? Çiftliğimin işi için seni çok zayıf buldum... Artık bu konuyu kapatalım... Bugünlerde sizin oradan geçeceğim. Kimseye bir şey söylemediğini anlarsam, sana bir şey daha vereceğim... Fakat akıllı davranarak bana gelmek istersen söyle, seni evime götüreyim; alaca karanlıkta seninle görüşeceğim. Sana ne getirmemi istersin?

Genç Marie, Lui altınını şiddetle onun yüzüne fırlatarak yüksek sesle:

- İşte ağa, size benim armağanım! diye yanıtladı. Size çok teşekkür ederim ve memleketimizden geçerken bana haber salmanızı rica ederim; bizim oranın bütün çocukları sizi karşılarlar. Çünkü yoksul kızlara gülünç şeyler söyleyen kentlileri pek severler! Göreceksiniz, sizi bekleyecekler.

Çiftlik sahibi değneğini korkutucu bir tavırla kaldırdı, öfkeyle:

- Siz bir yalancısınız ve konuşmasını bilmeyen bir budalasınız! dedi. Aslı astarı olmayan şeylere beni kandırmaya çalışıyorsunuz, ama benden para çekemezsiniz; sizin gibilerin foyası ortaya çabuk çıkar.

Marie ürkerek geri çekildi; ama Germain, ağanın atının dizginlerine sarıldı ve onu güçlü kollarıyla sarsarak:

- Anlaşıldı, şimdi! dedi. Niye dolaşıp durduğunu yeterince anlıyoruz... Aşağı in, herif! Aşağı in! İkimiz konuşalım!

Çiftlik sahibi dövüşmekten çekiniyordu. Kurtulmak için atını mahmuzladı ve dizginleri kurtarmak için çiftçinin ellerine değneklerle vurmaya başladı. Ama Germain vuruştan sakındı; onu bacağından yakalayarak semerden kaydırarak ve eğretilti otları üzerine düşürdü. Çiftlik sahibi ayağa kalkıp da savunmaya geçeceği sırada onu yeniden yere yatırıp altına aldı ve:

- Vicdansız herif! dedi. İstersem seni döve döve öldürebilirim. Ama kötülük etmek istemem. Aslında senin vicdanını hiçbir ceza düzeltemez... Ama ayaklarına kapanıp bu genç kızıdan af dilemedikçe buradan kıpırdamayacaksın.

Böyle şeylerden anlayan çiftlik sahibi konuyu alaya almak istedi. Suçunun bu denli ağır olmadığını söyledi; çünkü, suçu yalnızca sözde kalmıştı. Kızı öper,

yakındaki meyhanede bir kadeh şarap içerler ve birbirlerinden dostça ayrılırlarsa af dileyeceğini söyledi.

Germain, suratını yere doğru iterek:

- Canımı sıkıyorsun! O uğursuz suratını görmek istemiyorum. Bari, utan da bizim oralardan geçerken affronteux (4) yolunu tut! dedi.

Ağanın çobanpüskülü değneğini yerden aldı, bileklerinin gücünü göstermek için değneği diziyile kırdı ve parçalarını küçümseyici bir tavırla uzağa fırlattı. Sonra bir eliyle oğlunu, ötekiyle küçük Marie'yi tutarak, öfkeden titreyerek uzaklaştı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Çiftliğe dönüş

Fundalıkları on beş dakikada geçmişlerdi. Şosede ters yönde gidiyorlardı. Kır, tanıdığı şeyleri görünce kişniyordu. Küçük Pierre başlarına gelenlerden aklının erdiği kadarını babasına anlatıyordu:

- Oraya varır varmaz güzel koyunları görmek üzere girdiğimiz mandıraya, Marieciğimle görüşmek için bu herif de geldi. Ben oynamak için yemliğe çıkmıştım. Herif beni görmüyordu. Bu sırada o, Marie'ye, "Hoş geldin," dedi ve onu öptü.

Germain öfkesinden tir tir titriyordu:

- Öpmesine izin verdin mi, Marie? diye sordu.

- Bizde olduğu gibi, bunun, yeni gelenlere karşı gösterilmesi gereken bir incelik, bir görenek olduğunu sandım. Ninem de işe aldığı genç kızları öperek, onları evlatlığa kabul ettiğini ve kendilerine analık edeceğini gösterir. Bir serüveni anlatacağı için gurur duyan küçük Pierre:

- Sonra da bu herif sana kötü bir şey söyledi. Öyle bir şey ki, bana bir daha ağzıma almamayı söyledin. Ben de çabucak unuttum işte! Ama babam söylememi isterse, ben de.... dedi.

Germain:

- Hayır Pierreciğim, o sözü işitmek istemem, hem onu artık unut, diye yanıt verdi.

Çocuk:

- Öyleyse unutturum, dedi. Sonra, Marie çıkıp gideceğini söyleyince de bu adam kızdı. Ona her istediğini, yüz frank vereceğini söyledi. Marie'ciğim gene öfkelenildi. O zaman adam bir kötülük etmek istiyormuş gibi onun üzerine yürüdü. Ben korktum ve bağırarak Marie'nin önüne atıldım. O zaman herif, "Bu da ne? Bu çocuk da nerden çıktı? Şunu kapı dışarı edin," dedi. Bana vurmak için sopasını kaldırdı. Ama Marie önledi; ona: "Sonra görüşürüz, ağa. Şimdi bu çocuğu Fourche'a götürmeliyim. Gene dönerim," dedi. Mandıradan çıkar çıkmaz Marie'ciğim, "Kaçalım, Pierreciğim, buradan çabuk uzaklaşalım. Çünkü, bu adam ahlaksız, bize kötülük edecek," dedi. Samanlıkların ardından geçtik, küçük bir çayırı aştık. Seni aramak için Fourche'a vardık. Ama sen orada yoktun. Seni beklemeye de izin vermediler. O sırada yağız atına binmiş olan bu herif ardımızdan yetişti; çok uzaklara kaçtık. Ormanda saklandık. Gene geldi. Biz, onun geldiğini işitince gizleniyor, o geçince köyümüze gitmek üzere koşmaya başlıyorduk. Sonunda sen geldin, bizi buldun. İşte olup bitenler. Marieciğim, hiçbir şeyi unutmadım, değil mi?

- Hayır, Pierreciğim, hepsi doğru. Şimdi, Germain, tanıgım olacaksınız ve köyümüzde, herkese, orada kalmayışımın tembel tembel oturmak isteğinden ileri gelmediğini söyleyeceksiniz.

Germain:

- Marie, şimdi sen de bir düşün bakalım; acaba yirmi sekiz yaşındaki bir erkeğin elinden bir kadını korumak ve bir küstahı cezalandırmak gelir mi, gelmez mi?

Bastien'i ya da benden on yaş küçük yakışıklı herhangi bir insanı, küçük Pierre'in deyişiyle, bu herifin tepeleyip tepeleyemeyeceğini bilmek isterdim. Sen ne dersin?

- Bana büyük bir iyilikte bulunduğunuzu düşünüyorum, Germain. Size yaşamım boyunca minnettar kalacağım.

- Hepsi bu mu?

Çocuk:

- Babacığım, dedi. Sana söz verdiğim şeyi Marie'ye söylemeyi unuttum. Vakit bulamadım; ama bunu, evde hem ona, hem de nineme söyleyeceğim. Çocuğun verdiği bu söz, Germain'i gene düşünceye daldırdı. Şimdi derdini ana babasına anlatması gerekiyordu. Dul Guérin'den yakınmalarını anlatırken, kendisini böylesine çekingen ve ciddi yapan öteki düşünceleri açıklayamayacaktı. İnsan mutlu olunca, bunu başkalarına kabul ettirir. Ama, bir yandan reddedilmiş olmak, öte yandan ayıplanmak hoş bir şey olmaz. Şükür ki, çiftliğe döndüklerinde küçük Pierre uyumuştı. Germain, onu uyandırmadan yatağına koydu. Sonra gereken açıklamayı yaptı. Evin önünde üç ayaklı iskemlesine oturmuş olan Maurice Baba'ya, dulun hoppalığını anlattı ve yılın elli iki haftasında boş yere âşıkdaşlık etmek üzere oraya gidecek zamanı bulunup bulunmadığını kaynatasından sordu. Maurice Baba bu yolculuğun sonucundan hoşnut olmamasına karşın Germain'in düşüncelerini onaylar gibi başını salladı:

- Haklısın, Germain; olmaz böyle şey, dedi.

Sonunda, genç adam Marie'yi aşağılamalardan ve belki de alçak bir ağanın saldırısından korumak için nasıl hızla geri getirmek zorunda kaldığını anlatınca, Maurice Baba gene:

- Haklısın, Germain; bu da olabilir, diyerek başıyla onayladı.

Germain anlatacağını anlattıktan ve böyle davranmasının, bütün nedenlerini söyledikten sonra kaynatayla kaynana birbirlerine bakışarak derin derin içlerini çektiler.

Sonra kaynata:

- Haydi! Tanrı ne yazmışsa o olsun! Dostluk başka alışveriş başka! diyerek ayağa kalktı.

Kaynana:

- Yemek yiyelim, Germain, dedi. Bu işin hayırlı bitmeyişi kötü. Ama demek ki, Tanrı böyle yazmış. Başka kızları görmeli.

Yaşlı adam:

- Evet, karımın dediği gibi başkalarını görmeli, diye ekledi.

Bundan sonra başka şey konuşulmadı. Ertesi gün, küçük Pierre, güneş doğarken, sıgırcıklarla birlikte uyandı. Bir gün öncesinin şaşırtıcı olaylarını artık o denli düşünmüyordu. Kendi çağındaki köy çocuklarının kaygısızlığına daldı, kafasını kurcalayan şeyleri unuttu, kardeşleriyle oynamaktan ve öküzlerle atları gütmekten başka bir şey düşünmedi.

Germain de, yeniden kendisini işe vererek olup bitenleri unutmaya çalıştı. Ama öyle üzgün, öyle dalgındı ki, bunu herkes anladı. Marie ile görüşmüyor, yüzüne bile bakmıyordu. Bununla birlikte Marie'nin hangi çayırdaki bulunduğunu ve hangi yoldan geçtiğini soracak olsalar, günün her saati söyleyebilirdi. Kışın onun çiftliğe alınmasını büyüklerine söyleyememişti. Bununla birlikte onun yoksulluk içinde bulunduğunu biliyordu. Fakat Marie, yoksulluk çekmiyordu. Guillette Ana, bahçelerindeki küçük odun yığınının nasıl olup da tükenmediğine, ambarını akşamleyin hemen hemen bomboş bıraktığı halde, sabahleyin nasıl dolmuş olduğuna hiç akıl erdiremedi. Ambarda buğday ve patates bile oluyordu. Adamın biri, ambarın penceresinden giriyor, kimseyi uyandırmadan ve hiçbir iz bırakmadan döşeme üzerine bir çuvalı boşaltıyordu. Yaşlı kadın, bu durumdan hem kaygılandı, hem de hoşnutluk duydu. Evindeki mucize öğrenilirse, kendisine büyücü gözüyle bakacaklarını söyleyerek bundan kimseye söz etmemesi için kızını uyardı. Bu işte şeytanın parmağı bulunduğunu düşünmesine karşın, evini papaza efsunlatarak, onunla arasının açılmasını istemiyordu. Şeytan, iyiliklerine karşılık olarak canını istemeye geldiğinde, bunun sırası gelmiş olacağını hesaplıyordu.

Küçük Marie gerçeği daha iyi anlıyordu, ama evlenme konusunu anımsatma korkusuyla Germain'le görüşemiyor; o da, anasıyla birlikte, hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi görünmeyi uygun buluyordu.

ON ALTINCI BÖLÜM

Maurice Ana

Bir gün Maurice Ana, meyve bahçesinde Germain'le baş başa kalınca ona dostça bir edayla:

- Damatçığım, dedi. Sanırım rahatsızsınız. Her zamanki gibi iştahlı yemiyorsunuz, artık yüzünüz gülmüyor; gittikçe daha az konuşuyorsunuz. Çevrenizdekilerden biri ya da biz, bilmeyerek, istemeyerek sizi kırdık mı? Germain:

- Hayır anacığım, diye yanıtladı. Bana karşı her zaman kendi anam gibi sevecen davrandınız; sizden, kocanızdan ya da evdeki herhangi bir insandan yakınacak olursam, iyilik bilmemiş olurum.

- Öyleyse oğlum, karınızın ölümünden duyduğunuz üzüntü tazelendi. Üzüntünüz zamanla unutulacağına, artıyor. Kaynatanızın pek doğru olan düşüncesini kesinlikle yerine getirmeli ve evlenmelisiniz.

- Evet, anacığım, ben de öyle düşünüyorum; ama evlenmemi istediğiniz kadınlar bana uygun gelmiyor. Onları görünce, Catherineimi unutacağıma daha çok anımsıyorum.

- Doğrusunu isterseniz zevkinizi anlayamadık, Germain. Onun için gerçeği söyleyerek bize yardım etmelisiniz. Kesin olarak bir yerde sizin için yaratılmış bir kadın vardır. Çünkü Tanrı herkesin mutlu olacağı kişiyi de yaratmıştır. Öyleyse size uygun görünen kadının nerden alınacağını biliyorsanız, onu alın. O, güzel ya da çirkin, genç ya da yaşlı, zengin ya da yoksul da olsa, bizim yaşlı adamlarla birlikte razı olmaya karar verdik. Sizi üzüntülü görmekten usandık; siz rahat olmadıkça, biz de rahat yaşayamayız.

Germain:

- Anacığım, siz de, babam da Tanrı kadar iyisiniz, diye yanıtladı; ama sizin acımanız benim üzüntülerimi gideremez; isteyeceğim kız beni kesinlikle istemiyor.

- Çok genç sanırım! Genç bir kıza bağlanmak siz yaşta bir adam için akıl işi olamaz.

- Evet, anacığım, bir genç kıza tutulmak çılgınlığında bulundum, kendimi de ayıplıyorum. Artık onu düşünmemek için elimden geleni yapıyorum. Ama çalışırken, dinlenirken; kilisede, yatağında, çocuklarımla, sizinle birlikte otururken hep onu düşünüyor, başka bir şey düşünmüyorum.

- Sakın kismetiniz o olmasın, Germain? Bunun tek umarı var ki, o da kızın düşüncesini değiştirerek sizi dinlemesidir. Bu işe bir yol ben karışayım da olup olmayacağını anlayayım. Siz bana, kızın nerde oturduğunu ve adını söyleyin.

Germain:

- Ne yazık ki anacığım bunu söyleyemem, çünkü benimle alay edersiniz, dedi.

- Üzüntünüz olduğu için alay etmem, Germain. Daha çok üzülmenizi istemem. Sakın bu kız Fanchette olmasın?

- Hayır anacığım, o değil.

- Belki Rosette'dir.

- Hayır.

- Söyle öyleyse. Çünkü memleketin bütün kızlarını saysam bulamayacağım.

Germain başını eğdi ve yanıtlamayı göze alamadı.

Maurice ana:

- Ee! dedi, bu günlük sizi kendi halinize bırakıyorum, Germain. Belki yarın bana daha çok güvenirsiniz. Belki de görünceniz sizi daha ustaca sorguya çeker.

Çamaşırları, böğürtlenler üzerine sermek üzere sepeti kaldırdı.

Germain, artık kendisiyle ilgilenilmeyeceğini anlayan çocuklar gibi davrandı; kaynanasının arkasından yürüdü ve titreye titreye ona Guilette kadının kızı küçük Marie'nin adını verdi.

Maurice Ana, buna pek şaşırıldı. Bu kız, düşündüklerinin en sonuncusuydu. Ama, karşı koymamak ve düşünmek inceliğini gösterdi. Sonra suskunluğunun Germain'i pek üzdüğünü görerek:

- Bunun için bana yardım etmemek mi gerek? Haydi sepeti alın, hem de konuşalım. İyi düşündünüz mü Germain? İyice karar verdiniz mi? dedi ve sepeti ona uzattı.

- Anacığım, şimdiden böyle konuşmayın; başarabilseydim kararımı verirdim. Fakat beni dinlemeyecekleri için, elimden gelirse, bu yarayı iyi etmeye karar verdim.

- Ya bunu yapamazsanız?

- Her şeyin bir sınırı var, Maurice Ana. Bir at, pek çok yüklenirse kapaklanır. Öküz de yiyeceksiz kalırsa ölür.

- Başaramazsanız, demek siz de öleceksiniz? Tanrı göstermesin, Germain! Sizin gibi bir erkeğin böyle şeyler söylemesi hoşuma gitmiyor, çünkü siz söylediğini duyumsayan bir insansınız. Siz özyapısı yüksek bir insansınız; güçlü insanların yetersizliğe düşmesiye tehlikelidir. Haydi umutlanın. Yoksulluk içinde bulunan ve kendisini istemekle onur vereceğiniz bir kızın sizi geri çevireceğini sanmıyorum.

- Ama beni geri çevirdiği bir gerçek!

- Peki ne gibi bir neden gösteriyor?

- Kendisine hep iyilik ettiğinizi, ailesinin sizlere çok şey borçlu olduğunu ve beni zengin bir kızla evlenmekten alıkoyarak canınızı sıkamak istemediğini söylüyor.

- Böyle söylediyse iyi duygular besliyor demektir. Bu onun büyüklüğünü gösterir. Ama bunu söylemekle konuyu kapatmış olmuyor. Çünkü sizi sevdiğini ve biz istersek sizinle evleneceğini söylemiş bulunuyor.

- Ama işin en kötüsü, yüreğinde bana karşı hiç sevgi bulunmadığını da söylüyor.

- Düşündüğünün tersini söylemesi, sizi kendisinden daha kolay uzaklaştırmak içindir. O sevgimizi hak eden bir çocuktur ve çok akıllı olduğu için gençliğini bir yana bırakabiliriz.

Henüz anlayamadığı bir umutla sarhoş olan Germain:

- Ya? dedi. Demek ki bu akıllıca ve kendisi için uygun bir davranış! Ama davranışının böylesine akıllıca olmasının, beni beğenmemesinden ileri gelmesinden korkarım.

Maurice Ana:

- Germain, dedi, bütün hafta sakın olacağınıza, hiç üzülmeyeceğinize, yiyip içeceğinize, uyuyacağınıza ve eskisi gibi neşeli olacağınıza söz vereceksiniz. Ben bizim yaşlı adamlı konuşurum. Onu razı edersem, siz de o zaman kızın size karşı gerçek duygularını öğrenirsiniz.

Germain razı oldu ve Maurice Baba ayrıca hiçbir şey sormadan ve hiçbir şeyden kuşkulandır görünmeden hafta geçti. Çiftçi sakın görünmeye çalıştı. Ama, üzüntüsü gittikçe artıyor ve rengi soluyordu.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Küçük Marie

Sonunda pazar sabahı, ayinden sonra, Germain'in kaynanası, meyve bahçesindeki görüşmelerinden beri sevgilisinden ne yanıt aldığını sordu.

Germain:

- Hiçbir şey yok, dedi. Kendisiyle görüşmedim.

- Kendisiyle görüşmezseniz onu nasıl kandırabilirsiniz?

Germain:

- Onunla bir kezcik görüşebildim, diye yanıtladı. O da birlikte Fourche'ta bulunduğumuz sırada. O zamandan beri ona tek sözcük söylemedim. Geri çevirmesine öyle üzüldüm ki, beni sevmediğini bir daha işitmeye dayanmam.

- Ama oğlum, artık onunla görüşmelisin. Kaynatanız buna izin veriyor. Haydi karar verin. Bunu ben söylüyorum, gerekiyorsa bunu yapın diyorum. Böyle kararsızlık içinde kalamazsınız.

Germain razı oldu. Başı önde ve dalgın, Guillette Ana'nın evine geldi. Küçük Marie ocak başında yapayalnızdı. Öyle düşünceliydi ki, Germain'in geldiğini işitmedi. Onu karşısında görünce şaşkınlığından sandalyesinde sıçradı ve kıpkırmızı kesildi.

Germain yanına oturdu:

- Marieciğim, dedi. Seni üzmeye ve canını sıkmaya geldim, bunu biliyorum. Evimizin erkeğiyle kadını (Bu sözlerle oraların göreneği üzere, aile reislerini söz konusu ediyordu) seninle görüşmemi ve bana varman için ricada bulunmamı istiyorlar. Sen, buna razı olmazsın bilirim.

Küçük Marie:

- Germain, beni sevdiğinize emin misiniz? diye yanıtladı.

- Canınızı sıkığımı biliyorum, ama bunda benim suçum yok. Düşünceni değiştirebilersen çok hoşnut olurum. Kuşkusuz, ben, bunu hak etmiyorum. Haydi, yüzüme bak Marie, o kadar çirkin miyim?

Marie gülümsedi:

- Hayır, Germain, diye yanıtladı. Siz, benden güzelsiniz.

- Alay etme. Bana hoşgörülle bak. Saçlarım da, dişlerim de tam. Gözlerimde sevgim okunuyor. Onun için gözlerimin içine bak. Sevgim orada yazılı. Bu yazıyı okumasını her kız bilir.

Marie, neşeli bir inançla Germain'in gözlerine baktı; sonra birdenbire başını çevirdi ve titremeye başladı.

Germain:

- Tanrım! Senden korkuyorum, dedi. Bana, Ormeauxlu çiftçiye bakar gibi bakıyorsun. Korkutma beni, rica ederim. Bu durumun bana acı veriyor. Sana kötü söz söylemeyeceğim, zorla sana sarılmayacağım. Çekilip gitmemi istersen kapıyı göstermen yeter. Bari titremen geçsin diye dışarıya çıkayım mı?

Marie elini çiftçiye uzattı, ama ocağa doğru eğmiş bulunduğu başını çevirmedi ve tek sözcük söylemedi.

Germain:

- Biliyorum, dedi. Bana acıyorsun, çünkü iyi insansın. Beni mutsuz etmekten korkuyorsun. Ama gene de beni sevmeyebilirsin.

Sonunda küçük Marie:

- Neden bana böyle şeyler söylüyorsun, Germain? Beni ağlatmak mı istiyorsun? diye yanıt verebildi.

- Zavallı yavrucak, bilirim iyi yüreklişindir, ama beni sevmiyorsun. Yüzünü saklıyorsun. Çünkü hoşnut olmadığını, nefretini benden gizlemek istiyorsun. Oysa ben! Ben, elini sıkmaya bile cesaret edemiyorum. Ormanda, oğlumla birlikte uyurken seni az kalsın usulcacık öpecektim. O gece için için eriyen bir insan gibi acı çektim. O zamandan beri her gece seni düşümde gördüm. Ah! seni nasıl öpecektim Marie! Sense, o sırada derin bir uykudaydın. Şimdi de ne düşünüyorum, bilir misin? Benim bakışlarımla yüzüne bakmak üzere dönersen, yüzünü yüzüme yaklaştırırsan sevinçten öleceğim sanıyorum. Oysa sen, aynı şey başına gelirse öfke ve utançtan öleceğini düşünüyorsun.

Germain, ne söylediğini işitmeden sayıklar gibi konuşuyordu. Küçük Marie boyuna titriyordu; ama Germain daha çok titrediği için bunu anlayamıyordu. Marie birdenbire döndü. Gözlerinden yaşlar akıyor ve ona sitemli bir bakışla bakıyordu. Zavallı çiftçi bunun son darbe olduğunu anladı ve onun kararını beklemeden gitmek üzere ayağa kalktı. Fakat genç kız boynuna sarıldı, onu bırakmadı. Başını göğsüne saklayarak hıçkırıya hıçkırıya:

- Ah, Germain, dedi. Sizi sevdiğimin ayrımına varmadınız mı?

Germain'i arayan oğlu, bir değnek üzerinde dört nala kulübeye girdi; kızkardeşi de terkisine binmiş, bu düşlemsel Arap atını kamçılıyordu. Germain oğlunu görüp de kendini toparlamasaydı çıldıracaktı. Çocuğu kucağına aldı ve nişanlısının kucağına vererek:

- Bak, beni sevmekle bir başkasını da mutlu ettin, dedi.

EK I

Köy düşümleri

Germain'in, o duygulu çiftçinin kendi ağzından dinlediğim evlenme öyküsü burada bitiyor. Sevgili okurum, bu öyküyü sana iyice çeviremediğim için beni bağışlamayı dilerim; çünkü, eskiden dedikleri gibi, konuştuğum memleket köylülerinin o eski ve saf dili için gerçek bir çeviri gerekir. Bu ülke halkı bize göre daha koyu Fransızca konuşur. Oysa Rabelais ile Montaigne'den beri dil devrimleri, eski zenginliklerimizin epeycesinin unutulmasına yol açmıştır. Her devrim böyledir ve ona ayak uydurmak gerekir. Ama Fransa'nın göbeğindeki eski çiftçi memleketinde yaşayıp gelen bu hoş konuşma biçimini işitmek hâlâ bir zevktir. Bu konuşma biçimi, onu kullanan halkın alaycı sessizliğinin ve hoşsohbetliğinin tam anlatımıdır. Touraine eyaleti birçok eski ve değerli atasözünü korumuştur. Ama Touraine, Rönesans'la ve Rönesans'tan beri son derece uygarlaşmıştır. Ülke, şatolarla, yollarla, yabancılarla ve devinimle dolmuştur. Berry eyaletiyse eski durumunu korumaktadır; sanırım ki, Bretagne ve Fransa'nın birkaç uzak eyaletinden sonra zamanımızın en tutucu bir yöresidir. Kimi gelenekler öyle gariptir ki, sevgili okurum, bir köy düşümlünü, örneğin birkaç

yıl önce bulunmak zevkini tattığım Germain'in düşününü ayrıntılarıyla anlatmama izin verersen, seni biraz daha eğlendireceğimi umuyorum.

Yazık ki her şey geçiyor. Yalnızca kendimi bildiğim zamandan beri köyümün göreneklerinde ve düşüncelerinde, devrimden önce yüzyıllarca görülmemiş bir değişme ortaya çıkmıştır. Daha çocukluğumda, bütün canlılığıyla gördüğüm kelt, putatapar ve Ortaçağ tapınmaları, hemen hemen ortadan kalkmıştır. Belki bir iki yıl sonra da trenler vadilerimizden geçecek, eski geleneklerimizle olağanüstü söylencelerimizi yıldırım hızıyla alıp götüreceklerdir.

Kış mevsimiydi. Ülkemizde yılın düşün yapmaya uygun, en elverişli sayılan zamanı olan karnaval sıralarıydı. Yazın hiç aylak kalınmaz ve bir eğlence gününün bıraktığı manevi ya da maddi sarhoşluğun az çok güçlkle giderildiği günler dışında, çiftlik işleri üç gün bile geciktirilemez. Eski bir mutfak ocağının geniş kubbesi altında oturduğum sırada, tabanca ve keskin gayda seslerinden, köpek ulumalarından, nişanlıların yaklaştıklarını anladım. Az sonra Maurice Baba ile Maurice Ana, Germain'le küçük Marie, arkalarında Jacques ve karısı, hem gelinin hem damadın başlıca akrabaları, nişanlıların vaftiz analarıyla vaftiz babaları hep birlikte avluya girdiler.

Küçük Marie, livrée denen düşün armağanlarını henüz almamış bulunduğu için giysilerinden en iyicesini giymişti: koyu kaba kumaştan bir fistan; parlak renkli, iri dallı basmadan beyaz bir boyun atkısı; o zamanlar moda olan, bugünse gözden düşen koyu kırmızı basmadan bir önlük; bembeyaz muslin bir başlık ve iyi korunmuş biçimiyle Anne Boleyn'le (5) Agnes Sorel'inkini (6) andıran bir baş tuvaleti... Marie taptazeydi ve gülümsüyordu. Gururlanmaya hakkı olmasına karşın hiç de gururlu değildi. Germain, Laban sarnıçlarında Raşel'i selamlayan genç Yakup gibi Marie'nin yanında ağırbaşlı ve etkilenmiş duruyordu. Başka bir kız olsaydı gururlu, utku kazanmış gibi bir tavır takınabilirdi, çünkü her sınıf halk arasında bir genç kızın yalnızca güzelliği için alınması imrenilen bir şeydi. Oysa genç kızın gözleri aşkın verdiği duygusallıkla ıslaktı. Derin bir aşk duyduğu ve başkalarının düşüncesiyle ilgilenecek zamanı bulunmadığı belliydi. Kararlı tavrı hiç yitmemişti. Durumundan içtenlik ve iyi niyet akıyordu. Başarısı içinde hiçbir bencillik sezilmiyordu. Böylesine sevimli bir nişanlı görmemiştım: hoşnut olup olmadığını soran genç arkadaşlarına açıkça: "Elbette hoşnutum! Tanrı'dan bir yakınmam yok," diye yanıt veriyordu.

Maurice Baba, söz aldı. Alışılmış kutlamaları kabul etti ve çağrılarda bulundu. Önce ocağın üstüne kurdellalarla süslenmiş bir defne dalı astı; buna exploit yani düşün çağrısı denir. Sonra çağrılılara mavi bir kurdele parçasıyla pembe bir kurdeleden yapılmış küçük birer haç dağıttı; pembesi gelini, mavisi güveyi gösteriyordu. Kadın çağrılılar, düşün günü başlıklarını süslemek, erkekler de yakalarına takmak için bu simgeleri saklarlar. Bu, sanki bir çağrılık, bir giriş kartıdır.

O sırada Maurice Baba hoşnutluğunu açıkladı. Ev sahibini ve bütün akrabalarını, bütün dostlarını ve bütün uşaklarını, nikâha, şölene, eğlenceye, dansa ve bunu izleyen öteki etkinliklere çağırıyordu. "Je viens vous faire l'honneur de vous semondre!" demeyi de unutmadı. Bu deyim, onurlanmayı hak ettiklerine inanılan kimselere onur vermek düşüncesini anlattığı için, bize karşıt anlamlı görünürse de, pek yerinde bir deyimdir.

Bütün dinsel bölgede ev ev yapılan çağrının genişliğine karşın köylülerde son derece ölçülü olan incelik, bu çağrıdan, yalnızca her aileden iki kişinin yararlanmasına izin verir; ev adına bir aile reisiyle, ev halkı adına da onların çocuklarından biri.

Çağrı bitince nişanlılarla ana babaları, çiftlikte hep birlikte yemek yemeye gittiler.

Küçük Marie köy çevresinde üç koyununu güttü, Germain de hiçbir şey olmamış gibi toprakla uğraştı.

Evlenme için belirlenen günden bir gün önce, öğleden sonra saat ikiye doğru dalgalanan uzun kurdellalarla süslenmiş çalgılarıyla ve yerli olmayanların ayaklarına göre bir parça ağır, ama balçıklı toprağın doğasına ve memleketin eğri büğrü yollarına pek uygun bir uyumu olan, durumla ilgili bir marş çala çala gaydacıyla kemancı geldi. Delikanlılarla çocukların attıkları tabancaların sesleri düşünün başladığını duyurdu. Kalabalık yavaş yavaş toplandı ve yola

çıkıncaya dek evin önündeki çayırdaki dans edildi. Gece olunca şaşırtıcı hazırlıklara girildi; kalabalık ikiye ayrıldı; livrée törenine başlandı. Bu tören kız evinde, Guilette ananın kulübesindeydi. Guilette Ana, kızıyla birlikte, onun arkadaşı ve akrabası olan on iki kadar genç ve cici çoban kızı, üç dört yaşlı ve saygın kadını, çenesi güçlü, hazırcevap ve eski gelenekleri bağnazca koruyan komşu kadınları yanına almıştı. Ayrıca on iki kadar da erkek akraba ve dost vardı. Sonunda çevrenin en güzel konuşan, en hoşsohbet adamı olan yaşlı kenevirciyi de yanına aldı.

Bretagne'da bazvalan'ın yani köy terzisinin yaptığı işi bizim köylerimizde kenevirci ya da yün tarayıcısı görür (bu iki işi çoğu kez aynı adam yapar). Kenevirci bilgiç ve hoşsohbet olduğu için üzüntülü ya da neşeli her törende hazır bulunur ve bu gibi durumlarda eskiden kalma gelenekleri tam anlamıyla uygulamak için her zaman sözü o alır. İnsanı kendi ailesi arasında bulunmaktan alıkoyarak başka ailelerin içine sokan bu gibi gezici mesleklerden olanlar geveze, şakacı olurlar, masal anlatır ve şarkı söylerler. Kenevirci olağanüstü kuşkucudur. Onun yanı sıra, kendisinden biraz sonra söz edeceğimiz başka bir köy memuru olan mezarcı, her zaman yörenin bilge taslaklarıdır. Onlar, hortlaklardan öyle çok söz etmişlerdir ve bu kötü ruhların yapabileceği şakaları öyle iyi bilirler ki, bunlardan hiç korkmazlar. Hepsisi, mezarcı, kenevirci ve hortlaklar, becerilerini özellikle gece gösterirler. Kenevirci de acıklı öykülerini geceleri anlatır. Araya girip bir açıklama yapmamı hoş görün.

Keneviri akar suda yeterince ıslatıp da su kıyısında yarım yamalak kuruttuktan sonra evlerin avlularına götürürler. Kenevirler, aşağıları serbest ve baş tarafları top top bağlı saplarıyla küçük demetler halinde dikine yerleştirilir. Bunlar, geceleri ince uzun bacakları üzerine dikilmiş ve duvarlar boyunca gürültüsüzce yürüyen beyaz hayaletlerden oluşan uzun bir alayı andırırlar. Eylül sonunda, geceler henüz sıcakken, soluk ay ışığında keneviri kırmaya başlarlar. Kenevir, gündüz fırında ısıtılır; kırmak üzere, geceleyin, oradan çıkarılır. Bu iş için, yuvasının üzerine düşerken bitkiyi kesmeden kıran tahta bir kaldıraca tutturulmuş bir sehpadan yararlanılır. O sırada geceleyin kırdı, hızla inen üç kısa ve sert vuruş işitilir. Sonra bir sessizlik olur. Bu, kenevir sapını, başka bir yerinden kırmak için çeken elin davranma anıdır. Üç vuruş yeniden başlar. Bu da kaldıraca basan öteki koldur. Ay, şafağın ilk ışıklarıyla gözden yitinceye dek aynı gürültü böylece sürer. Bu çalışma, yılda yalnızca birkaç gün yapıldığı için köpekler buna alışamazlar, ufuklara doğru acı acı ulurlar.

Kırdı şaşırtıcı ve gizemli gürültüler o sırada işitilir. Göçmen turnalar gündüzün güçlükle seçebildikleri uzak yerlerden geçerler. Geceleyin yalnızca sesleri işitilir ve bulutlar içinde yitmiş bu boğuk, iniltili sesler, cennet yolunu arayan ve göze görünmez uğursuz bir gücün, evlerin çevresinde uçmaya zorladığı acı çeken ruhların yardım isteyen ve esenleşen seslerini andırırlar. Çünkü, bu gezgin kuşların, hava yolculukları sırasında garip kararsızlıkları ve nedeni bilinmeyen kaygıları vardır. Yüksek bölgelerde tuhaf meltemler birbiriyle çarpışırken ya da birbiri ardından eserken, onların dağıldıkları olur. Bozgun uzun sürerse kafilin başkanının havada rasgele uçtuğu, sonra ters yüzü dönerek üç köşe oluşturan sürünün arkasına geçtiği, bu sırada ustaca bir dönüşle arkadaşlarının onun arkasına dizildikleri görülür. Çok kez, sonuçsuz çabalardan sonra yorgun düşen kılavuz, sürüyü yönlendirmekten vazgeçer. Bu görevi bir başkası üzerine alır, dener ve yerini bir üçüncüye bırakır. Bu kuş elverişli hava akımını bulur ve onlara yol gösterir. Ama bu kanatlı gezginler birbirlerine, bilinmeyen bir dille, ne denli sitekler yöneltmişler, beğendiklerini söylemişler, ne denli kötü ilençlerde bulunmuşlar ya da kaygılı sorular sormuşlardır!

İssız gecelerde, bu korkunç çılgınlıkların, kimileyin uzunca bir süre evlerin üstünde dolaştığı işitilir. Hiçbir şeyi görmek olanağı bulunmadığından, bu perişan sürü, sonsuzluk içinde yitinceye dek, insan elinde olmayarak acımayla karışık bir korku ve kaygı duyar.

Yalnızca bu zamana özgü olan ve özellikle meyve bahçelerinde işitilen başka gürültüler de vardır. Meyveler henüz toplanmamıştır ve binlerce alışılmamış çıtırtı, ağaçları, cansız yaratıklara benzetir. Bir dal son sınıra varan bir

ağırlık altında, esnekliğinin son derecesine kadar eğilirken çatırdar; ya da bir elma kopar ve ayaklarınızın dibine düşerek nemli toprak üzerinde tok bir ses çıkarır. O sırada göremediğiniz bir yaratığın dallara ve otlara sürünerek kaçtığını işitirsiniz: bu, köylünün köpeği, her yere sokulan, hiç uyumayan, hep bir şeyler arayan, çalılar arasında gizlenerek insanı gözetleyen ve bir taş attığınızı sanarak düşen elmanın gürültüsüyle kaçan şu meraklı, kaygılı, aynı zamanda küstah ve korkak serseridir.

İşte bu gecelerde, bu kapalı ve kurşuni gecelerde kenevirci, cinlerin, beyaz tavşanların, acılı ruhların ve kurt biçimine girmiş sihirbazların serüvenlerini, dört yol ağzında şeytanın başkanlığında sihirbazların yaptıkları toplantıyı ve mezarlıktaki sihirbaz baykuşları anlatır. Gecenin ilk saatlerini, çalışan kırma makinesi başında geçirdiğimizi anımsarım. Makinenin acımasız darbesi kenevircinin öyküsünü en can alıcı yerinde keserek vuruşu damarlarımızdan soğuk bir titreme geçirirdi. Adamcağız çoğu kez kırma sırasında da konuşmasını sürdürürdü. Ona yineletmeyi göze alamadığımız birkaç sözcük, kuşkusuz korkunç sözcükler işitilmezdi. Bu sözcüklerin ortadan kalkmasıysa, öyküdeki sayısız bilinmeyene daha korkunç bir gizem katardı. Hizmetçiler, zamanın dışarıda kalınamayacak denli ilerlediğini ve uyku saatimizin çoktan geldiğini bize boş yere haber verirlerdi. Çünkü kendileri bile hâlâ dinlemek için can atarlardı. Ya sonra evimize dönmek için nasıl bir korku içinde köyden geçerdik! Kilisenin kemeri nasıl da derin; kocamış ağaçların gölgesi nasıl da koyu ve kara görünürdü! Mezarlığa gelince, onu hiç göremezdik; çünkü yanından geçerken gözlerimizi yumardık.

Ama kenevirci, yalnızca korkutmaktan zevk duyan bir insan değildir; aşktan ve evlenmekten söz açmak gerekince güldürmesini sever, yerine göre alaycı ve duyarlıdır. En eski şarkıları belleğinde saklayan ve onları gelecek kuşaklara ulaştıran odur. Küçük Marie'ye düşün armağanları verilirken oynadığını göreceğimiz rolü, düşünlerde hep o oynar.

EK II

Düşün armağanları

Bütün kalabalık evde toplanınca, kapılar ve pencereler büyük bir özenle kapatıldı; ambarın penceresi bile tıklandı. Bir kuşatmaya karşı koymaya hazırlanılıyormuş gibi her deliğe tahtalar, kerevet ayakları, kütükler ve masalar yerleştirildi. Uzaktan şarkılar, kahkahalar ve çalgı sesleri işitilinceye dek, bu berkitilmiş evde, bir bekleme sessizliği egemendi. Oğlan tarafı geliyordu. Germain, çevresinde neşeli ve dinç bir kafiye oluşturan en gözüpek arkadaşları, mezarıcı, akrabaları ve dostları olduğu halde başta bulunuyordu.

Kalabalık, eve yaklaştıkça yavaşladı, hazırlandı ve sustu. Yapıya kapanmış olan genç kızlar pencerelerde küçük delikler açmışlardı. Bu deliklerden onların geldiklerini ve savaş düzeninde açıldıklarını gördüler. Evin ocağında büyük bir ateş yanarken, dışarda durumun etkisini artıran ince ve soğuk bir yağmur yağıyordu. Marie, elinden gelse, yordamınca yapılan bu ağır kuşatmayı kısaltacaktı. Nişanlısının üşüdüğüne üzülmüyordu. Ama içinde bulunduğu durumda düşüncesini söylemeye yetkili değildi. Üstelik arkadaşlarının insafsızlığına açıkça katılmak zorunda bulunuyordu.

İki taraf böyle karşılaştıkça, bir tabancanın patlaması, yakınlardaki bütün köpeklerin şiddetle havlamasına neden oldu. Evdeki köpekler gerçekten bir saldırıya uğranıldığını sanarak havlaya havlaya kapıya saldırdılar. Annelerin boşuna yatıştırmaya çalıştığı çocuklar ağlamaya ve titremeye başlamışlardı. Bu sahne öyle başarıyla canlandırılmıştı ki yabancı bir insan aldanabilir ve haydut kafilesine karşı, belki kendini savunmaya kalkışabilirdi.

O sırada, nişanlı erkeğin şairi ve söylevcisi olan mezarıcı, kapının önüne geldi ve yalvaran bir sesle, aynı kapının üst yanındaki küçük pencerede duran kenevirciyle şöyle konuşmaya başladı:

MEZARCI

Ah, iyi yürekli dostlarım, sevgili hemşerilerim, Tanrı aşkına kapıyı açın.

KENEVİRCİ

Kimsiniz? Ne hakla bize "Sevgili hemşerilerim diyorsunuz? Biz, sizi tanımıyoruz.
MEZARCI

Dara düşmüş insanlarız. Bizden korkmayın, dostlarım! Bizi içeriye alın. Çiy yağıyor, ayaklarımız dondu. O kadar uzaktan geliyoruz ki, tahta kunduralarımız parçalandı.

KENEVİRCİ

Kunduralarınız parçalanmışsa yeri araştırın. Yarıklarının kapatmak için kesinlikle bir kamış bulursunuz.

MEZARCI

Kamış yama dayanır mı ki! Bizimle eğleniyorsunuz; iyi yürekli insanlar, bize kapıyı açarsanız daha iyi edersiniz. Evinizde harıl harıl yanan bir ateşin ısıldığını görüyoruz. Kuşkusuz şiş kebabı yapıyorsunuz. İçerde insanın hem içi açılır, hem de midesi rahatlar. Öleceğiz. Biz yoksul hacılarız, ne olur kapınızı açın, yoksa kapınızda öleceğiz.

KENEVİRCİ

Aa! Siz hacı mısınız? Söylemediniz! Hangi hacdan dönüyorsunuz bakalım?

MEZARCI

Kapıyı açtığınız zaman söyleriz. Çünkü öyle uzaktan geliyoruz ki söylesek inanmazsınız.

KENEVİRCİ

Kapıyı açmak mı? Hah hah hah! Size güvenemeyiz. Söyleyin bakalım: Pouligny'deki Saint-Sylvain'den mi geliyorsunuz?

MEZARCI

Pouligny'deki Saint-Syvain'e de gittik, ama biz daha da uzaktan geliyoruz.

KENEVİRCİ

Öyleyse Saint-Solange'a dek gittiniz.

MEZARCI

Elbette Saint-Solange'a uğradık. Ama daha da uzaklara gittik.

KENEVİRCİ

Yalan söylüyorsunuz. Saint-Solange'a kesinlikle gitmediniz.

MEZARCI

Daha uzağa gittik, şimdi Saint-Jacques-de-Compostelle'den geliyoruz.

KENEVİRCİ

Amma da martaval ha. Biz böyle bir dinsel bölge bilmiyoruz. Belli ki siz kötü insanlarsınız, sizi gidi haydutlar, yalancılar! Bu zırvaları dinletmek için başka yere gidin. Bizler uyanık bulunuyoruz, içeriye kesinlikle giremezsiniz.

MEZARCI

Aman, aslanım, bizlere acıyın! Biz hacı değiliz, anladınız elbet. Ama biz, kır bekçilerinin izlediği rahatsız avcılarız; jandarmalar peşimizde. Bizi samanlığınızda saklamazsanız yakalanacak ve içeri atılacağız.

KENEVİRCİ

şimdi dediğiniz insanlardan olduğunuzu da bize kim kanıtlar? işte bir kuyruklu yalan daha!

MEZARCI

Bize kapıyı açmak iyiliğinde bulunursanız, vurduğumuz güzel bir avı size gösteririz.

KENEVİRCİ

Bunu şimdi gösterin, çünkü inanmıyoruz.

MEZARCI

Öyleyse, bir kapı ya da bir pencere açın da hayvanı size verelim.

KENEVİRCİ

Tanrı esirgesin! O denli ahmak değiliz! Ben, size şu delikten bakıyorum, ne içinizde avcı var, ne de elinizde av.

Bu sırada, kısa boylu, şişman ve Herkül gibi güçlü bir sığırtmaç, kalabalığın içinden sıyrıldı. Sağlam demir bir şişe geçirilmiş, sap ve kurdelalarla süslü, yolunmuş bir kazı deliğe doğru uzattı.

Kenevirci, kızartmalığı yoklamak için bir kolunu sakınarak dışarı uzattıktan sonra:

- Haydi! diye bağırdı. Bu ne bıldırcın, ne de keklik. Tavşan da değil. Kaz mı, hindi mi ne? Sahiden sizler yaman avcılarsınız! Hem bu av sizi peşinden hiç koşturmamıştır. Haydi başka kapıya, acayip adamlar! Yalanlarınızın hepsi beylik şeyler. Akşam yemeğini pişirmek üzere evinize gidebilirsiniz. Bizim yemeğimizi yiyemeyeceksiniz.

MEZARCI

Ah, Tanrım! Avımızı pişirmek için nereye gideriz? Böyle bir kalabalığa bu kadarcık yemek yetişmez ki! Hem, aslında ne ateşimiz var, ne de yerimiz. Bu saatte her kapı kapanmıştır; herkes uykudadır. Evinizde düşün yapan sizlerden başka ortada kimseler yok. Hem dışarda soğuktan titrememize aldırış etmemek için pek taş yürekli olmalısınız. Bir kez daha söylüyorum, kapınızı açın; siz iyi insanlarsınız. Sizi masrafa sokmayız. Pek iyi görüyorsunuz ki kendi kebabımızı kendimiz getiriyoruz. Yalnızca evinizde biraz yerle biraz ateş verin de onu kızartalım. Böyle olursa buradan hoşnut ayrılacağız.

KENEVİRCİ

Evimizi geniş, odunumuzu da bedava mı sanıyorsunuz?

MEZARCI

Ateş yakmak için şuracıkta bir demetçik sapımız var, bu bize yetiştir. Sadece şişimizi ocağınıza koymamıza izin verin.

KENEVİRCİ

Kesinlikle olmaz. Size acımıyoruz, sizden nefret ediyoruz. Kesin olarak sarhoşsunuz siz; hiçbir şeye gereksinmeniz yok! Sırf ateşimizi ve kızlarımızı çalmak için içeriye girmek istiyorsunuz.

MEZARCI

Ne dediğimizi anlamadığınıza göre, biz de içeriye zorla gireriz.

KENEVİRCİ

Deneyin isterseniz. Sizden korkumuz yok, çünkü, güvendeyiz. Küstahlık ediyorsunuz; biz de sizinle artık konuşamayız.

Bunun üzerine kenevirci çatı penceresinin kapağını büyük bir gürültüyle kapadı ve bir merdivenle aşağıdaki odaya indi. Sonra gelini elinden tuttu ve delikanlılarla genç kızlar da katılarak hepsi birden neşeyle bağırıp dans etmeye başladılar. Bu sırada yaşlı kadınlar, yüksek sesle şarkı söylüyorlar, bir yandan da dışarda saldırıya girişenlere karşı aşağılayıcı ve meydan okuyan kahkahalarla gülüyorlardı.

Kuşatmacılarsa dışarda kıyameti koparıyorlardı; tabancalarını kapılara boşaltıyorlar, köpekleri ulutuyorlar, duvarlara güm güm vuruyorlar, pencere kapaklarını sarsıyorlar, korkunç naralar atıyorlardı. Kısacası, kulakları sağır eden bir gürültü çıkarıyorlar, tozu dumana katıyorlardı.

Bununla birlikte bu saldırı yalancıktandı; henüz bu oyunun gidişini bozma zamanı gelmemişti; çevrede dolaşılırken korunmayan bir gedik, herhangi bir delik bulunabilirse, içeriye gizlice girmeye çalışılır ve şişi taşıyan adam, kebablık eti ateşe koyabilirse, evin işgal olunduğuna karar verilir; komedi biter ve nişanlı erkek kazanmış sayılırdı.

Ama evin gedikleri, alışılmış önlemlerin alınmasını savsaklattırarak denli çok değildi; aslında kimse de savaşım için belirlenen zamandan önce şiddet kullanmaya kalkışmazdı.

Herkes bağırıp sıçramaktan yorulunca kenevirci, durumu konuşmaya başlamayı düşündü. Çatı penceresine yeniden çıktı; pencereyi sakınarak açtı ve umutları kırılmış olan kuşatmacıları bir kahkahayla selâmladı:

- Haydi bakalım delikanlılar, dedi, pek şaşkınlaşmışsınız! Siz, içeriye girmenin pek kolay olacağını sanıyordunuz. Oysa savunmamızın pek iyi olduğunu görüyorsunuz. Ama size acımaya başladık; yalnızca boyun eğmeniz ve koşullarımızı kabul etmeniz gerek.

MEZARCI

Söyleyin, iyi yürekli insanlar; evinize sokulmak için ne yapmak gerekiyorsa söyleyin.

KENEVİRCİ

Şarkı söylemelisiniz, dostlarım; ama bilmediğimiz ve daha güzeliyle yanıtlamayacağımız bir şarkı söylemelisiniz.

MEZARCI

İş buna kalsın, dedi ve gür bir sesle şarkıya başladı:

- Altı ay öne ilkyazdı...

KENEVİRCİ

Biraz boşuk, ama müthiş bir sesle:

- Yeşeren otlar üstünde dolaşıyordum, diye yanıtladı; arkasından ekledi:
- Bu denli eski şeyler okuyarak alay mı ediyorsunuz? Açıkça görüyorsunuz ki daha ilk dizede sözünüzü kesiyoruz.

MEZARCI

- Bir prens kıızıydı...

KENEVİRCİ

- Evlenmek isterdi, diye yanıtladı. Başkasına geçin, başkasına geçin! Bunu çok işittik.

MEZARCI

şunu ister misiniz: "Nantes'dan dönerken..."

KENEVİRCİ

"Pek yorgundum, bakın! Pek yorgundum."
Bu ninemin zamanından kalma. Başkasını söyleyin!

MEZARCI

"Geçen gün gezinirken..."

KENEVİRCİ

"Şu hoş orman boyunca!" İşte saçma bir şarkı! Böylesine çocuklarım bile yanıt vermek külfetine katlanmazlar! Ee? Bütün bildiğiniz bu mu?

MEZARCI

Öyle çok şarkımız var ki, sonunda pes diyeceksiniz.

Böylece atışma bir saat kadar sürdü. İki rakip, şarkı konusunda memleketin en güçlü iki adamı oldukları ve dağarcıkları tükenmez gibi görüldüğü için bu durum bütün gece sürebilirdi. Kenevircinin, susarak yenilmiş gibi görüldüğü bile oldu; kimi şarkıları on, yirmi, otuz kıta okutarak işe muziplik kattı. O zaman oğlan tarafı seviniyor, şarkıyı bir ağızdan gür bir sesle söylüyor, hasım tarafın artık yaya kaldığını sanıyordu. Ama son kıtanın ortasında yaşlı kenevircinin birdenbire kalın ve nezeleli sesiyle, yüksek perdeden şarkıyı okuduğu işitiliyordu. Sonra da:

- Bu şarkıyı böyle uzun uzadıya söyleyerek kendinizi yormamalısınız, evlatlarım! Biz bunu bülbul gibi biliriz! diye bağıırıyordu.

Bununla birlikte kenevircinin birkaç kez yüzü ekşidi, kaşı çatıldı ve tetikte bulunan yaşlı kadınlara doğru üzüntülü bir edayla döndü. Mezarıcı, öyle eski bir şey okuyordu ki, rakibi onu ya unutmuş ya da, belki de hiç öğrenmemişti. Ama, sağdıç analar hemen, baykuş sesini andıran keskin bir sesle zafer nakaratı söylüyorlardı. Teslim olmaya çağrılan mezarıcı, başka denemelere girişiyordu. Utkunun hangi yanda kalacağını anlaşılmaması uzun sürecekti. Kız tarafı, kıza uyan bir armağan sunarlarsa, başıslanacaklarını bildirdi.

O zaman bir kilise şarkısı gibi tantanalı bir edayla söylenen düğün armağanları şarkısı başladı.

Dışardaki erkekler hep bir ağızdan alçak sesle şunu söylediler:

Açın kapıyı, açın,
Marie, sevgilim,
Size sunacak güzel armağanlarımız var.
Ah sevgilim, bırak içeri girelim.

Buna, içerden ince ve znl bir sesle, kadınlar yanıt verdiler:

Babam zntl, anam büyük bir yas içinde;
Bense çok kr kızım,
Bu saatte kapımı açamam.
Erkekler birinci kıtayı şöyle değiştirerek, dördüncü dizeye dek yinelediler:

Size sunacak güzel bir mendilimiz var.

Ama, kız adına, kadınlar ilk kezdeki gibi yanıt verdiler.

Erkekler, aşağı yukarı yirmi kıtada, son dizede hep yeni bir şey sayarak, düğün armağanlarının hepsini sayıp döktüler. Bunlar: güzel bir önlük, güzel kurdeleler, yönlü bir giysi, tentene, bir altın ha, kızın alakėnll dikiş sepetini tamamlamak için yüz kadar toplu iğneydi. Ama, sağdıç kadınlar boyuna geri eviriyorlardı. Sonunda erkekler, onlara iyi bir koca sunacaklarını söylediler. Sağdıç kadınlar da erkeklerle birlikte kıza seslenerek yanıt verdiler:

Aın kapıyı, açın,
Cici Marie,
Sizi almaya güzel bir koca geldi.
Haydi cicim, bırakalım girsinler.

EK III

Evlenme

Kenevirci, kapıyı içerden kapayan tahta sürgüyü hemen çekti. Sürgü, o zamanlar, köyümüzün pek çok evinde bilinen biricik kilitti. Oğlan yandaşları, kız evine daldılar, Ama bu da savaşımsız olmadı. Çünkü evdeki delikanlılar, yaşlı kenevirci ve yaşlı sağdıç analar bile evi savunmaya kalkıştılar. şişi taşıyan adamın, kendi yandaşlarının yardımıyla kebablığı ocağa koymayı başarması gerekiyordu. Herkes birbirine vurmaktan sakındığı ve kimse fkelenmediği halde gerçek bir savaş oldu bu. Herkes birbirini şiddetle itiyor ve sıkıştırıyordu; kas glerinin bu çabasına bir o denli de özsaygı karıştığı için kahkaha ve şarkılar arasında geçen bu savaşımın sonu kötüye varabilirdi. Bir aslan gibi çırpınan zavallı yaşlı kenevirci duvara itildi ve kalabalık, onu, soluk alamayacak denli sıkıştırdı. Birkaç "savaşçı" kazayla ayaklar altına yuvarlandı; şişi yakalayan birkaç el de kan içinde kaldı. Bu oyunlar tehlikelidir ve son zamanlarda, köylülerimizin düğün armağanları törenini bırakmak zorunda kalmalarına yol açacak denli oldukça büyük kazalar olmuştur. Bu töreni, en son Françoise Meillant'ın düğününde gördüğümüzü sanıyorum ve bu düğünde de savaşım yalancıkdan yapıldı.

Bu savaşım Germain'in düğününde oldukça sıcak geçti. Guilette Ana'nın evini bir yandakiler için ele geçirmek, öteki yandakiler için de savunmak onur sorunuydu. Kocaman demir şişi, saldıran güçlü eller bir burgu gibi eğip bktler. Bir tabancanın patlaması, tavanda, bir kalbur üzerine konmuş ve orta yerinden bağlı bir kenevir demetini ateşledi. Bu olay değişiklik yarattı. Kimileri bu yangın başlangıcını söndürmek için koşuşurken, kimseye görünmeden ambara tırmanmış bulunan mezarcı bacadan aşağı indi ve sığırtmaç, işi kapmasınlar diye başının üstüne kaldırılırken, onu yakaladı. Saldırıya geilmezden biraz önce, yaşlı kadınlar ateşi söndürmeyi savsaklamamışlardı, çünkü yanıbaşında dvşlrken biri düşer de yanar diye korkmuşlardı. Maskara mezarcı, sığırtmala anlaşarak ganimeti kolayca elde etti ve onu uzunluğuna, büyük sacayağı üzerine attı. Sorun çözülmüştü; artık ava kimse elini süremezdi. Mezarcı odanın ortasında sıçradı. Kaz paramparça olduğu ve her parçası darmadağın yerde sürüklendiği için kızartırmış gibi yapmak amacıyla şişin çevresindeki sap yığını tutuşturdu. O sırada kahkahalar ve gürültülü tartışmalar işitiliyordu. Herkes birbirine, başına ya da omzuna yediği yumruğun yerini gösteriyordu. Bu yumrukları, çoğu kez bir dost eli atmış olduğu için ne yakınan, ne de kavgaya tutuşan oldu. Kenevirci

pestile dönmüş bir durumda böğürlerini oğuşturuyor; bunun önemi olmadığını, ama arkadaşı mezarcının hilesini protesto ettiğini ve yarı ölü bir duruma gelmemiş olsaydı, evin böylesine kolaylıkla ele geçirilemeyeceğini söylüyordu. Yaşlı kadınlar yeri süpürüyorlar ve ortalığı düzeltiyorlardı. Sofraya sırayla dolu güğümler konuyordu. Hep birlikte içildikten sonra biraz dinlenildi. Güvey odanın ortasına getirildi ve eline bir sopa verilerek yeni bir denemeye girişildi. Savaşım sürerken, gelini, üç arkadaşıyla birlikte anası, sağdıç anası ve teyzeleri saklamışlardı. Dört genç kız, salonun ıssız bir köşesindeki sıra üzerine oturtulmuş ve üzerlerine büyük ak bir çarşaf örtülmüştü. Üç kız, Marie ile aynı boyda olanlardan seçilmişti. Başlıkları da aynı yükseklikteydi. Öyle ki, çarşaf örtülüp de topuklarına kadar her yerleri kapanınca birbirlerinden ayırt edilemezlerdi.

Güveyi, onlara değneğinin ucuyla ve yalnızca karısı olacak kızı göstermek için dokunabilirdi. Ona gözleriyle incelemek için bir zaman bırakılırdı. Yanında duran yaşlı kadınlar da işe bir hile karışmasın diye son derece uyanık bulunurlardı. Erkek yanılırsa, o gece, nişanlısı yerine, yalnızca yanlışıyla seçtiği kızla dansedebilirdi.

Germain, aynı kefene bürünmüş olan bu hayaletlerle karşı karşıya kalınca yanılmaktan pek korktu. Gerçekten yanılan güveyle pek çoktu. Çünkü çok sıkı önlem alınırdı. Germain'in yüreği çarpıyordu. Küçük Marie güçlü güçlü solumaya ve çarşafı biraz kımıldatmaya çalışıyordu. Ama, şakacı rakipleri de öyle davranıyor, çarşafı parmaklarıyla itiyorlardı. Bu yüzden, çarşaf altındaki genç kızların sayısı kadar gizemli işaretler veriliyordu. Dört köşe başlıklar, çarşafı öyle eşit bir yükseklikte tutuyordu ki, çarşafın kıvrımlarından hiçbir başın biçimi sezilemezdi.

Germain, on dakikalık bir duraksamadan sonra gözlerini yumdu, yaradana sığınıp değneği rasgele uzattı; küçük Marie'nin alnına dokundu. Marie neşeyle haykırarak çarşafı uzağa fırlattı. İşte o zaman Germain, Marie'yi öpebildi, güçlü kollarıyla onu havaya kaldırdı, odanın ortasına götürdü, baloyu onunla açtı ve balo sabahın ikisine dek sürdü.

Sekizde toplanmak üzere dağıldılar. Çevreden epeyce genç geldiği ve herkese yetecek sayıda yatak bulunmadığı için, köyden olan çağrılılar yataklarına iki üç arkadaşlarını aldılar. Delikanlılar da, çiftliğin samanlığında, kuru otlar üzerine karmakarışık uzandılar. Burada hiç uyumayacaklarını, çünkü birbirlerine takılmaktan, kaba şakalar yapmaktan ve açık saçık öyküler anlatmaktan başka bir şey düşünmeyeceklerini, pek iyi kestirebilirsiniz. Düşünlerde, kesinlikle uykusuz geçen üç gece vardır; ama insan bu gecelere hiç acımaz.

Düşün yemeklerinin bol olacağı bilindiği için iştah uyandırmak amacıyla, çokça kırmızı biberle lezzetlendirilmiş çorba içildikten sonra, kararlaştırılan saatte davranmak üzere çiftliğin avlusunda toplanıldı. Dinsel bölgemiz artık kaldırılmış olduğundan nikâh için köyümüzden yarım fersah öteye gitmek gerekiyordu. Hava güzel ve serindi. Ama, yollar pek bozuk olduğundan, herkes bir at bulmuş ve her erkek terkisine genç ya da yaşlı bir kadın arkadaşını almıştı. Germain, eşinen, burun deliklerinden ateş saçan, iyice tımar edilmiş, yeni nallanmış ve kurdelelerle süslü Kır'a bindi. Kayınbiraderi Jacques'la birlikte nişanlısını kulübesinden almaya gitti. Germain çiftlik avlusuna, sevgili karıcığını utku kazanmış bir tavırla getirirken, Yaşlı Kır'a binmiş bulunan Jacques da, iyi yürekli Guilette Ana'yı terkisine almış bulunuyordu. Sonunda şen kafile yola koyuldu. Peşlerinden yaya gelen çocuklar tabanca atarak koşuyor ve atları şahlandırıyorlardı. Maurice Ana, Germain'in çocukları ve köy çalgıcılarıyla birlikte iki tekerlekli küçük bir arabaya binmiş, çalgıcılar, çalarak önden gidiyorlardı. Pierre öyle güzeldi ki, yaşlı büyük ananın koltukları kabarıyordu. Ama, yaramaz çocuk onun yanında uzun süre durmadı. Yolun yarısına doğru, yorucu bir bölümü aşmak için verilen bir mola sırasında sıvıştı ve babasına gidip Kır'ın üzerinde öne oturması için yalvardı.

Germain:

- Yoo, diye yanıtladı, bizimle alay ederler... Kesinlikle olmaz!

Küçük Marie:

- Saint Chartierliler ne söylerse söylesinler, aldırış etmem, dedi. Onu yanımıza alın, Germain, rica ederim. Ben düşün giysimden çok onunla övünürüm.

Germain razı oldu ve üç kişi, Kır'ın gururlu dörtnal ilerleyişiyle kalabalık arasına katıldı.

Gerçekten Saint-Chartierliler, o yörelerdeki dinsel bölgeler arasında, pek alaycı insanlar olarak tanınmalarına ve biraz da başkalarına takılmayı sevmelerine karşın, böyle güzel bir kocayı, böylesine sevimli bir eşle bir kraliçeyi bile kıskandıracak bir çocuğu görünce, hiç de alay etmeye kalkışmadılar. Küçük Pierre, peygamber çiçeği mavisi bir giysiyle göğsünü ancak kapayan, pek kısa; kırmızı ve zarif bir yelek giymişti. Köyün terzisi çocuğun giysisini öyle dar yapmıştı ki, Pierre küçük kollarını birbirine kavuşturamıyordu. Bu çocuğun ne mağrur bir görünümü vardı! şapkasında siyahlı sarılı bir şerit ve bir beç tavuğu tüyü demetinin ortasından fırlayan görkemli bir tavus tüyü takılıydı. Başından daha büyük bir çiçek demeti omzunu kaplıyor ve şeritler topuklarına dek sallanıyordu.

Yörenin hem berberi, hem de perukacısı olan kenevirci, korkusuzca makas oynatmak için şaşmaz bir yöntem kullanmış, çocuğun başına bir tas geçirmiş, dışarı taşan saçları yusuvarlak kesmişti. Böylece gülünç bir duruma giren zavallı çocuk, Yahya peygamberin kuzu derisini taşıdığı ve saçlarının rüzgârla dalgalandığı zamanki kadar şiirsel oldu. Ama, kendisi hiçbir şeyin ayırımında değildi ve herkes, küçük bir erkek tavrı takındığını söyleyerek, ona hayran kalıyordu. Güzelliğinden hoşlanmayan yoktu. Gerçekten, o eşsiz çocuk güzelliği nasıl hoşla gitmez!

Küçük kızkardeşi Solange, yaşamında ilk kez, iki üç yaşına dek kız çocuklarının giydikleri basma yemeni yerine bir kornet giymişti. Aman ne kornet! Zavallılığın bütün vücudundan daha yüksek ve daha geniş bir kornet. Yavrucak kendisini ne de güzel buluyordu! Kendisini gelin sansınlar diye başını çevirmiyor, dimdik duruyordu.

Küçük Sylvain'e gelince, üzerinde hâlâ entari vardı, annesinin dizlerinde uyumuştı, bir düğünde bulunduğunu bile bilmiyordu.

Germain çocuklarına sevgiyle bakıyordu. Belediyeye geldikleri sırada nişanlısına:

- Bak Marie, dedi, şimdi buraya, beni hiçbir zaman sevmeyeceğini sandığım ve Chanteloupe ormanlarından geldiğimiz günden daha sevinçli geliyorum. O zaman da, şimdiki gibi, yere indirmek için, seni kollarımın arasına almıştım. Dizlerimizde bu çocuk bulunduğu halde, uysal Kır'a birlikte hiç binemeyeceğimizi sanıyordum. Bak, bu çocukları nasıl seviyorsam, seni de öyle seviyorum. Senin de beni, onları ve akrabalarımı sevişinden öyle mutluyum ki! Ben de ananı, dostlarımı ve bugün herkesi seviyorum. Bu sevgiye dayanabilmek için üç dört yüreğim bulunsun isterdim. Gerçekten bu büyük sevginin ve bu büyük hoşnutluğun sığılabilmesi için bir yürek pek az. Bu yüzden yüreğimde mide rahatsızlığına benzer bir rahatsızlık duyuyorum.

Güzel gelini görmek için belediyenin ve kilisenin kapısında kalabalık toplandı. Marie'nin giysisinden niçin söz etmeyelim? Ona öyle yaraşıyordu ki! Açık renkli muslinden kornetinin her yerinden tenteneli saçaklar sarkıyordu. O sıralarda köylü kadınlar, saçlarının bir telini bile göstermezlerdi. Başlık dursun diye beyaz şeritlere sardıkları görkemli saçlarını hâlâ kornetlerinin altında saklamalarına bakılırsa, bugün bile erkeklere başı açık görünmenin yakışık almaz ve utandırıcı bir davranış olduğuna inandıkları anlaşılır. Bununla birlikte, şimdiki kadınlar, alınlarında, pek yaraşan ince bir zülûf bırakıyorlar. Fakat ben, zamanımın klasik baş tuvaletini özlemle arıyorum. O apak tenteneler ten üzerinde, bana daha kibar ve eski zamanlara özgü bir saflık taşırlarmış gibi gelir. Bir yüz böyle güzel olduğunda onun saf güzelliği ve görkeminin hiçbir anlamı yoktur.

Küçük Marie'nin de baş tuvaleti böyleydi; yüzünün aklığı, apak çamaşırları kirli gösterecek denli saftı. Gece gözünü yummamış olmasına karşın, sabah havası ve özellikle gökyüzü gibi duru bir ruhun içsel neşesi, sonunda ergenlik çağının utangaçlığıyla beliren biraz gizemli ateş, yanaklarına, nisan ayının ilk ışıklarıyla şeftali çiçeklerinde oluşan parlaklığa benzer tatlı bir parlaklık veriyordu.

Göğsünü iyice örten beyaz atkı, sadece, kumru boynunu andıran dolgun, ince boynunu açıkta bırakıyordu. Yeşil renkli ince sabahlığı, kusursuz, ama henüz on yedisine basmadığı için büyümesi ve gelişmesi gereken ufak tefek beden yapısını

gizleyemiyordu. Köylülerimizin artık kullanmama yanlışına düştükleri, göğsü hem zarif, hem de alçakgönüllü gösteren bir göğüslükle, hercaimenekşe rengi ipek bir önlük takmıştı. Bugünün kadınları atkılarını daha çok bir gururla açıyorlar; ama tuvaletlerinde, eskiden kendilerini Holbein'ın erdenlerine benzeten o eski saflıktan hiç bir iz kalmamış; daha da şuhlaştılar ve güzelleştiler. Oysa, eski ciddi tavırları, az görülür gülümsemelerine daha derin ve daha değerli bir anlam verirdi. Germain, görenek olduğu üzere, nişanlısının avucuna on üç gümüş para koydu. Yüzyıllardır aynı biçimde olan, ama sonraları yerini altın alyansa bırakan gümüş bir yüzüğü de parmağına geçirdi. Kiliseden çıkarken Marie yavaşçacık:

- Bu, istediğim yüzük mü? Sizden istediğim mi, Germain? dedi.

Germain:

- Evet, diye yanıtladı. Catherineim ölürken parmağında bulunan yüzük. Her iki evlenişim için aynı yüzük.

Genç kadın ciddi ve etkilenmiş bir edayla:

- Teşekkür ederim, Germain, dedi. Ben de bununla öleceğim. Sizden önce ölürsem, onu küçük Solange'nizin düşününe saklarsınız.

EK IV

Lahana

Kafile yeniden atlara bindi, hızla Belair'e geldi. Şölen tantanalı oldu, danslar ve şarkılar içinde gece yarısına kadar sürdü. Yaşlılar, tam dört saat sofradan başından kalkmadılar. Mezarıcı yemek pişirdi. Hem ne lezzetli yemekler! Zaten ahçılığıyla ünlüydü; her yemek dağıtımı arasında oynamak ve şarkı söylemek üzere ocağın başından ayrılıyordu. Hem de bu zavallı Bontemps saralıydı. Onun böyle olduğu kimin aklından geçerdi ki! Bir delikanlı gibi dinç, güçlü ve neşeliydi. Bir gün akşam üzeri, bir hendekte hastalığı yüzünden kıvrılıp kalmış, ölü gibi bulduk. Bir el arabasıyla evimize getirdik. Geceyi, onu sağaltmakla geçirdik. Üç ün sonra bir eğlencede ardıc kuşu gibi ötüyor, oğlak gibi sıçırıyor, hora tepiyordu. Düşünlerden çıktıktan sonra mezar kazmaya ve tabut çivilemeye giderdi. Bu görevini dindarca yapar ve sonra neşesini bir türlü toplayamaz; sara nöbetlerinin yinelenme sıklığını artıran bir ölüm duygusunun etkisi altında kalırdı. İnmeli olan karısı yirmi yıldır sandalyesinden kımıldamıyordu. Anası yüz dört yaşındadır ve hâlâ yaşıyor. Ama öyle şen, iyi yürekli ve şakacı bir adam olan kendisi, geçen yıl ambarından sokağa düşerek öldü. Kuşkusuz, hastalığının bir nöbetine kurban gitmiş olacak; çünkü nöbet anlarında ailesini korkutmamak ve üzmemek için kuru otların içine gizlenirdi. Bu garip yaşam, temiz yüreğini ve sevimli özyapısını koruduğu bu üzücü ve çılgın, korkunç ve güleç şeyler karışımı, böylece sona ermişti.

Şimdi, son derece tuhaf olan ve geleneği zamanımıza dek olduğu gibi süren düşünlerin üçüncü gününe geçiyoruz. Evlilerin yatağına götürülen kebaftan söz etmeyeceğiz. Bu, gelini utandıran ve orada bulunan genç kızların yüzünü gözünü açan çok anlamsız bir görenektir. Aslında bunun bütün eyaletlerde bulunan bir görenek olduğunu ve memleketimizle ilgili hiçbir özelliği bulunmadığını sanıyorum. Düşün armağanları töreni, nasıl ki, gelinin yüreğine ve evine sahip olmanın simgesiye, lahana töreni de evlilikteki döl bereketinin simgesidir. Düşünün ertesi günü, kahvaltıdan sonra, asıl Galyalılarından kalan, ama Hristiyanlığın elinde yavaş yavaş bir tür mystère ya da Ortaçağ'ın gülünçlü moralitesi durumuna gelmiş bulunan bu garip oyun başlar.

Kafilenin en neşeli ve hevesli iki delikanlısı, kahvaltı sırasında ortadan yiter; kılık değiştirmeye giderler ve sonunda çalgı, köpek ve tabanca sesleri arasında dönerler. İki delikanlı, vücutları eski püskü paçavralarla örtülü bir yoksul çiftçiyle karısını temsil ederler. İkisinden en pisi erkektir. Onu bu duruma düşüren kötülüktür. Kadın bir talihsizden başka bir şey değildir ve kocasının aşağılık yaşamıyla düşkünleşmiştir.

Bunlar, bahçıvan olduklarını ve kutsal lahananın korunması ve yetiştirilmesiyle görevlendirilmiş bulunduklarını söylerler. Ama erkeğin, hepsi de aynı anlama gelen türlü lakapları vardır. Başına saptan ya da kenevirden yapılmış bir peruka giydiği ve eski giysilerinin çıplaklığını yarım yamalak gizlediği bacaklarını ve

vücudunun bir kısmını saplarla örttüğü için ona kısaca pailloux adı verilir. Gömleğinin altına soktuğu kuru ot veya samanla karnını şişirir ya da sırtını kamburlaştırır. Vücudunu paçavralarla (peille) örttüğü için ona peilloux da derler. Bundan başka, ahlaksızlığı ve aşağılık yaşamı yüzünden bütün Hristiyanlık erdemlerine aykırı huylar onda toplandığından, ona verilen païen (kâfir) adı daha anlamlıdır.

Bu akşam yüzünü isle ve şarap tortusuyla boyamış; kimi zaman da suratına bir maske geçirmiş olarak gelir. Kuşağına sicimle bağlanmış kötü kırık bir toprak çanağı ya da eski bir tahta ayakkabıyı şarap dilenmek için kullanır. Onu kimse boş çevirmez, kendisi de sanki içki içiyormuş gibi yapar. Sonra bol bol içmeyi temsil etmek için şarabı yere saçar. Her adımda düşer, çamurda yuvarlanır. En bayağı bir sarhoşluk haline düşmüş gibi görünür. Zavallı karısı peşinden koşar, onu kaldırır, çevreden yardım ister, pis başlığından karmakarışık demetler halinde sarkan kenevirden yapılmış saçlarını yolar, kocasının alçaklığına gözyaşı döker ve ona dokunaklı sözler söyler:

"Sefil, kötü davranışların yüzünden bak ne durumlara düştük!" der, "İplik eğirdim, çalıştım, giysilerini yamadım, hepsi boş. Boyuna üstünü başını eskitiyorsun, kirletiyorsun. Biraz malım vardı, onu da yedin. Altı çocuğum ot üstünde kaldı. Hayvanlarla birlikte ahırda yaşıyoruz. İşte dilenecek duruma düştük. Öyle de çirkin, iğrenç, aşağılıksın ki, önümüze ekmeği köpeğe fırlatır gibi atacaklar. Ah, mert insanlar, bize acıyın! Bana acıyın! Ben bu adama uygun değildim ve hiçbir kadın bundan daha pis ve daha iğrenç bir kocaya düşmemiştir. Bana yardım edin de onu yerden kaldırayım, yoksa arabalar altında kırık bir şişe gibi ezilecek, ben de dul kalacağım. Herkes, kesinlikle, onun ölmesiyle benim büyük bir mutluluğa kavuşacağımı söyler. Oysa üzüntümden ben de ölürüm." Bütün oyun süresince, bahçıvan kadının rolü ve sürekli yakınmaları bu yolda sürer; çünkü bu, doğaçlamayla oynanan öyle serbest bir güldürüdür ki, açıkta, yol üzerinde, kırdaki, her yerde oynanır; ansızın ortaya çıkan türlü olaylarla gelişir; düşündeki, dışardaki insanlar, evlerin sahipleri, günün üç dört saatinde yollardan geçenler, herkes bu oyuna katılır ve gene herkes onu seyreder. Konu değişemez, ama bu konu üzerine sürekli yeni şeyler katılır. Mimik yapmak konusundaki doğuştan gelen yeteneğini, güldürücülüğünü, düşünce bolluğunu, güzel söylemeyi, hazırcevaplığı ve köylülerimizin doğal konuşma yeteneğini gidip orada görmeli. Bahçıvan kadın rolü, çoğu kez ince endamlı, tüysüz ve pembe yüzlü bir delikanlıya oynatılır. Bu delikanlı rolüne büyük bir gerçeklik vermeyi bilir; gerçek bir olayda olduğu gibi hem eğlendirmek, hem de üzüntü vermek için oldukça doğal bir oyunculukla gülünç umutsuzluğu yaşatır. Bu zayıf ve tüysüz adamlara köylerimizde çok raslanır. İşin tuhafı, bunlar kas gücü bakımından en dikkate değer insanlardır.

Kadının talihsizliği anlaşıldıktan sonra düşündeki gençler, sarhoş kocasını orada bırakması ve kendileriyle birlikte eğlenmesi için onu zorlarlar. Onu kollarına takarlar ve sürüklerler. Yavaş yavaş kadın kendisini bırakır, eğlenceye dalar; bu aşağılık yaşama dalarak şununla bununla dolaşmaya başlar; yeni ahlak dersi: erkeğin ahlaksızlığı, kadını da ahlaksızlığa iter ve sürükler. Païen sarhoşluktan ayılır; gözleriyle karısını araştırır; eline bir iple bir sopa alır, karısının ardından koşar. Erkekler kadını kaçırmaya, saklarlar, birbirlerine verirler, adamı da aldatmaya çalışırlar; dostları onu içirmeye uğraşırlar. Sonunda vefasız karısını bulur ve onu dövmeye kalkışır. Aile yaşamı yoksulluklarının bu aşağılamasında yetkin bir gerçekçilik ve gözlem vardır. Bu da, kıskanç kocanın karısını aldatanlara hiç saldırmamasıdır. Onlara karşı pek kibar ve sakıngandır. Karısı kendisine karşı gelemeyecek durumda olduğundan, yalnızca ona çatmak ister.

Ama erkek sopasını kaldırdığı ve suçluyu bağlamak için ipini hazırladığı sırada, düşündeki bütün erkekler onları barıştırmaya çalışır ve karı kocanın arasına atılırlar. Bu sahnede usanç verecek denli yinelenen söz, "Dövmeyin, karınızı kesinlikle dövmeyin"dir. Erkeğin elinden sopası alınır. Onu karısını bağışlamaya, öpmeye zorlarlar ve kocası da onu eskisinden daha çok seviyormuş gibi görünür. Şarkı söyleyerek, dans ederek yeni bir sarhoşluk nöbetiyle yere yıkılincaya dek onunla kol kola yürür. O zaman kadın yakınmalarına ve yapmacık ahlaksızlığına yeniden başlar, koca yine kıskanır, komşuların işe karışmasıyla yeniden barışırlar. Bütün bu oyunda güçlü bir Ortaçağ kokusu duyulan, saf, ama

kaba bir ders gizlidir. Bu ders, bugün birbirini seven ya da akıllı evliler için gereksiz olsa bile, çocuklar ve ergenlik çağındakiler üzerinde her zaman etki yaratır. Païen, genç kızların arkalarından koşar ve sarılmak ister gibi görünerek onları öyle korkutur ve öyle eğlendirir ki, kızlar sahiymiş gibi heyecanla kaçışırlar. Boyalı yüzüyle, (kimseye dokunmadığı halde) büyük değneğiyle çocukları bar bar bağırır. Bu oyun en ilkel, ama aynı zamanda en etkili bir "görenek" güldürüsüdür.

Bu güldürü iyice coşkunlaşınca lahanayı getirmek üzere hazırlanırlar. Bir sedye getirilir. Yanında bel, halat ve büyük bir sepet olan Païen sedye üzerine oturur. Güçlü kuvvetli dört adam sedyeyi omuzlarında kaldırır. Karısı onu yaya olarak izler, eskiler kafiye halinde ciddi ve düşünceli bir tavırla arkasından gelirler, sonra düşün halkı ayaklarını çalgıya uydurarak çif çift yürür. Yeniden tabanca sesleri başlar. Köpekler törenle taşınan iğrenç païeni görünce her zamankinden daha çok havlarlar. Çocuklar, sicimle bağlı ayakkabılarından dolayı ona alaylı bir saygı gösterirler. Ama böylesine iğrenç bir kişiye niçin saygı gösterilir? Evlenmeden doğan bolluğun belirtisi olan kutsal lahana ele geçirilmek üzere gidildiğinde, simgesel bitkiye, bu şaşkın sarhoştan başka kimse el süremez. Kuşkusuz, bunda Hristiyanlık öncesi ve Saturnales bayramını ya da herhangi bir sefahat toplantısını anımsatan bir mystère gizlidir. Aynı zamanda çok iyi bir bahçıvan olan Païen, belki kökeninde üreme mystèrei gibi temiz ve ciddi olan, ama ahlak anlayışlarının gevşemesi ve düşüncelerin bozulmasıyla yavaş yavaş düşkünleşen bahçe ve sefahat tanrısı Priapos'tan başka bir şey değildir.

Her neyse, coşkulu kafiye, gelin evine gelir ve bahçeye girer. Orada en güzel lahana güçlkle seçilir. Çünkü yaşlılar toplanarak alabildiğine tartışır, her biri gözüne en uygun görünen lahanayı savunur. Oylama yapılır ve hangisinin seçileceği saptanınca, bahçıvan halatını bitkinin gövdesine bağlar ve bahçenin genişliği elverdiğince uzaklaşır. Bahçıvan kadın, kutsal sebze düşerken hiç zedelenmesin diye gözkulak olur. Düşünün soytarıları, kenevirci, mezarcı, dülgere ve nalıncı (toprak işlemeyen ve yaşamlarını başkalarının evinde geçiren bütün bu adamlar, sıradan tarım işçilerinden daha zeki ve daha geveze olmakla ün kazanmışlardır), lahananın çevresine dizilirler. İçlerinden biri belle derin bir hendek açar; bu hendek öyle derindir ki, insan bir meşe kesilecek sanır. Bir başkası burnuna, tahtadan ya da kartondan gözlüğe benzeyen iki halka takar, mühendislik yapar. Yaklaşır, uzaklaşır, plan yapar, işçileri gözetler, çizgiler çeker, bilgiçlik taslar, "her şeyi berbat ediyorsunuz" diye bağırır, işi keyfi istediği zaman bıraktırır, yeniden başlatır ve en dolambaçlı yoldan ve olabildiğince en gülünç biçimde yönetir. Bu, acaba, geleneğe bağlı köylülerin kuramcılarla alayı mıdır? Yoksa kadastryu düzenleyen ve toprak vergisi alan memurlara ya da ilçe arazisini yola dönüştüren ve köylünün hoşlandığı eski yolsuzlukları ortadan kaldırtan yol yönetimi memurlarına ilenme töreninin bir eki midir? Şurası kesin ki güldürünün bu kahramanına mühendis denir ve belle küreği kullananlara dayanılmaz bir insan olarak görünmek için elinden geleni yapar.

Lahanayı, köklerini kesmeden ve zarar vermeden sökmek için bir çeyrek saatlik güçlükten ve garip törenden sonra, hazır bulunanların suratına kürek dolusu toprak atılırken (çabucak geri çekilemeyenler buna katlanmalıydılar, oradakiler piskopos ya da prens de olsalar toprak vaftizini kabul etmek zorundadırlar), Païen halatı çeker, karısı önlüğünün eteğini kaldırır ve lahana, seyircilerin "yaşa" sesleri arasında görkemle düşer. O sırada sepeti getirirler ve païen çift lahanayı her türlü özen ve önlemlerle sepete koyar. Çevresine taze toprak dökerler. Kentlerdeki çiçekçi kızların saksılardaki görkemli kamelyalar için yaptıkları gibi, onu değnekler ve bağlarla tuttururlar. Lahananın çevresindeki kekik, adaçayı ve defne dallarının uçlarına kırmızı elmalar takarlar. Hepsini kurdeleler, küçük bayraklarla süslerler. Ele geçirilenler, païenle birlikte sedye üzerine konur ve o, sepetin düzgün durmasını sağlar; bir kazaya uğramasını önler. Sonunda düzenli olarak ve uygun adımla bahçeden çıkılır.

Ama, burada kapıdan çıkılırken ve güveyi evinin avlusuna girilirken düşlemsel bir engel yolu kapatır. Yükü taşıyanlar sendelerler, bar bar bağırırlar; geri çekilirler; gene ilerlerler ve gizli bir güç tarafından itilirler; yükün altında ezilecek gibi olurlar. Bu sırada, çevresindekiler bağırırlar, yükü taşıyanları

coştururlar: "Güzel güzel, yavrum! Şuraya, şuraya, cesaret! Dikkat! Dayanın! Eğilin. Kapı çok alçak! Sıkışın! Kapı çok dar! Biraz sola. Şimdi sağa! Haydi çalışın! Tamam!"

Bereketli yıllarda, gereğinden çok kuru ot ya da ürün yüklü öküz arabaları samanlık kemerinin altından geçemeyecek kadar yaygın ya da çok tepeleme doldurulduğu zaman da böyle yapılır. Güçlü kuvvetli hayvanları tutmak ya da gayrete getirmek için böyle bağırlılır. Servet dağı, tarla utkusunun tak'ı altından, devrilmesine meydan verilmeden, beceriyle ve çetin çabalarla böyle geçirilir. Gerbaude adı verilen son araba geçerken, özellikle özen göstermek gerekir. Çünkü bu, aynı zamanda bir kır bayramıdır ve son saban izinden kaldırılan son demet, ineklerin başı ve çiftçinin övendiyesi gibi, kurdeleler ve çiçeklerle süslenmiş bulunan arabanın en üstüne konmuştur. Tıpkı bunun gibi, lahananın eve utku kazanmışçasına ve güçlkle girişi de, bolluk ve erincin temsilinden başka bir şey değildir.

Güveyin avlusuna gelindiğinde, lahana alınır; evin ya da samanlığın en yüksek bir yerine götürülür. Başka yüksek noktalardan daha yüksek bir baca, bir çatı tepesi, bir güvercinlik varsa, her ne pahasına olursa olsun, bu yükü yapının o noktasına çıkarmak gerekir. Païen oraya dek lahananın yanında gider, onu yere oturtur. Bir tabanca salvosuyla païenne kadının neşeli davranışları törenin açılışını haber verirken, büyük bir şarap güğümüyle onu sular.

Bu tören hemen yeniden başlar. Aynı törenle gelinin çıktığı evin çatısına götürülmek üzere güveyin bahçesinden başka bir lahana sökmeye giderler. Bu ele geçirilenler, yel ve yağmurla sepetler parçalanıncaya ve lahanayı alıp götürünceye dek orada kalırlar. Bunlar, yaşlıların onu selamlarken yaptıkları önbiliyi boş çıkarmayacak denli uzun yaşarlar. Yaşlılar, "İyi lahana!" derler, "Genç gelinimiz yılı tamamlamadan güzel bir yavru sahibi olsun diye yaşa ve geliş. Çünkü çabucak ölüvermen, kısırlığın belirtisidir. Böyle olursa sen yukarda, evin üzerinde uğursuzluk belirtisi gibi duracaksın."

Bütün bu işler sona erdiği sırada, gün oldukça ilerlemiştir. Artık evlilerin sağdıç analarıyla sağdıç babalarını götürmekten başka yapılacak iş yoktur. Bu varsayımsal ana babalar uzakta oturuyorlarsa, kendilerine müzikle eşlik edilir ve bütün düşün halkı dinsel bölgenin sınırına dek gider. Orada, yol üzerinde gene dans ederler ve ayrılırlarken onları öperler. Païen ile karısı, rollerinin yorgunluğu yüzünden uyuyakalmamışlarsa, yüzlerini yıkamışlar ve tertemiz giyinmişlerdir.

Germain'in nikâhında, düşünün üçüncü günü, gece yarısı, dans ediliyor, şarkılar söyleniyor ve Belair çiftliğinde gene yemek yeniyordu. Yaşlılar sofraya oturmuş bulundukları için ve çıkarları gereği ayrılmıyorlardı. Onlar bacaklarına, ancak ertesi gün tan zamanı yeniden güç geldiğini duyumsadılar. Sessizce ve sürçerek evlerine dönerlerken Germain, genç karısını güneş doğuncaya dek uyuması için bırakarak, öküzlerini bağlamak üzere mağrur ve neşeli dışarıya çıktı. Gökyüzüne doğru yükselirken öten bir sığırcık kuşunun sesi, sanki Tanrı'ya şükranını bildiren yüreğinin sesiydi. Cılız fundalar üzerinde parıldayan kırağı, yaprakları filizlenmeden açan nisan çiçeklerinin aklığını andırıyordu. Doğada her şey, Germain'e güler yüzlü ve dingin görünüyordu. Küçük Pierre bir gün önce öyle gülmüş, öyle sıçrayıp oynamıştı ki, öküzlerini götürmek üzere yardım etmeye gelmedi; ama Germain, yalnız olduğuna hoşnuttu. Yeniden açacağı saban izinde diz çöktü ve sabah duasını öyle büyük bir coşkunlukla yaptı ki, henüz teri kurumamış yanaklarına iki damla göz yaşı yuvarlandı.

Memleketlerine gitmek üzere yola çıkan ve bir gün öncesinin neşeli nakaratlarını biraz kısık bir sesle yineleyen, o yöredeki dinsel bölgelerin delikanlılarının şarkıları uzaktan uzağa duyuluyordu.